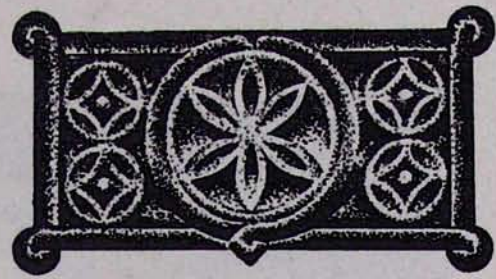

ԶՄԻՄՈՒՆ

1983

Թ-Ժ

Խ

ՏԱՐԻ

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ
ԱՄՍԱԳԻՐ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԱԹՈՌՈՅ
Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ

ԱԲԿՈՐԻՆԻ ՄԻԵՐ - ԿՈՆԿՐԻՆԻ ՄԻԵՐ

1983

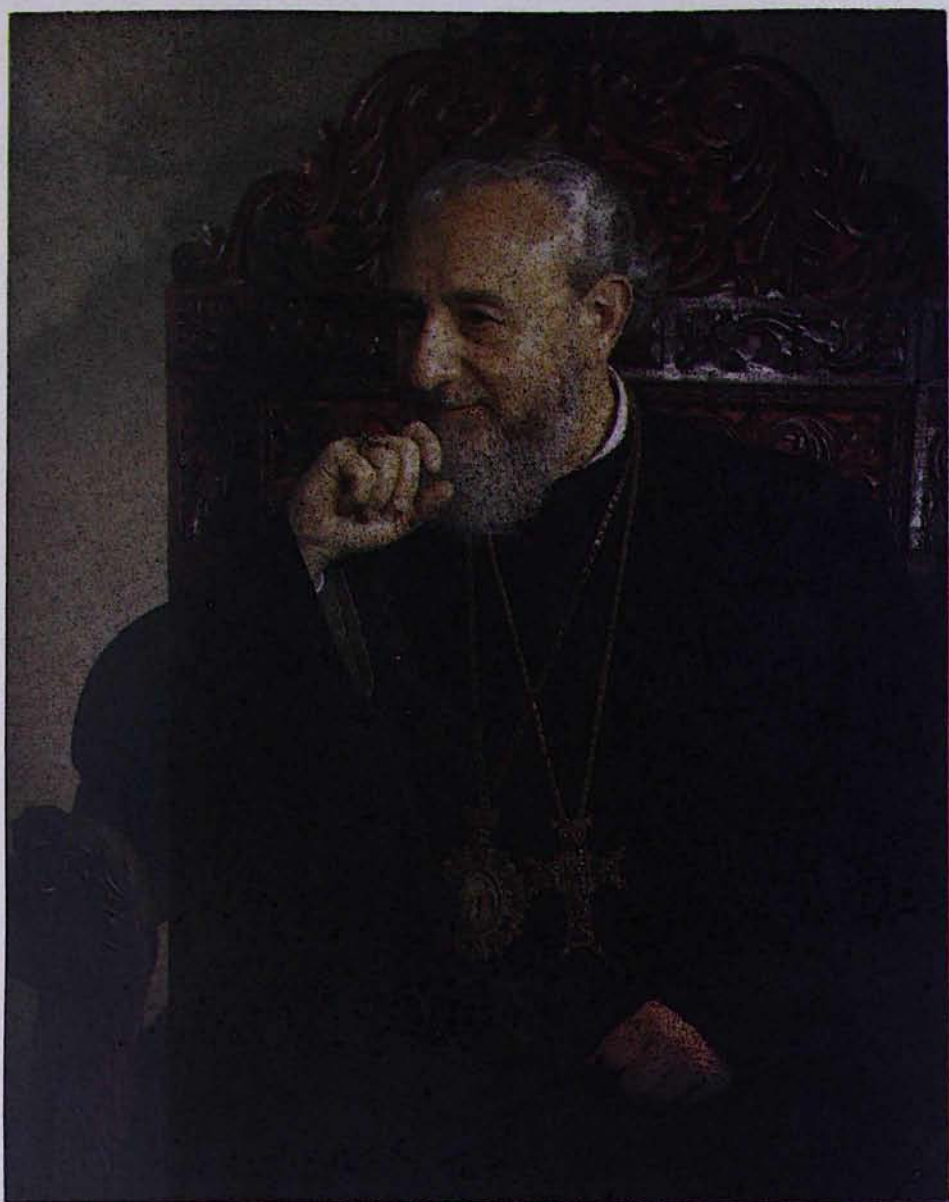

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱՋՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ՊԱՏՎՈԳՐԻ ՀԱՆՁՆՈՒՄ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Սույն թվականի սեպտեմբերի 29-ին, հինգշաբթի օրը, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ մեծահարգ Բաբկեն Սարկիսովը նախագահական պալատում ընդունում է Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին և հանդիսավոր իրադրության մեջ հանձնում է նրան Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգիրը խաղաղության պաշտպանության օգտին նրա հայրենասիրական գործունեության համար և ծննդյան 75-ամյակի կապակցությամբ:

Ընդունելով Հայկական ՍՍՀ պետական պարգևը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետը հանդես է գալիս մեծարգո նախագահին ուղղված հետևյալ ջնդիրակալական և երախտագիտական խոսքով:

«Այս հանդիսավոր պահին ես ուզում եմ իմ խորին ջնդիրակալությունը հայտնել հայրենի կառավարությանը այն բարձր պարգևի համար, որին արժանացրեց ինձ:

Տիար նախագահ, ես համարվում եմ Հայաստանյայց Եկեղեցու պետը և իմ այդ պատասխանատու պաշտոնում ես աշխատում եմ, որ լուսավոր և ջենիկի Հայաստանյայց Եկեղեցին:

Տակավին այն ժամանակներից, երբ Ռումինիայի հայոց թեմի առաջնորդ էի, ինձ բախտ էր վիճակվել մի քանի անգամ լինել Հայաստանում: Պատերազմը նոր էր վերջացել, և մեր երկիրը վերականգնվում ու բուժում էր իր վերքերը: Այն ժամանակ ես չէի մտածում, որ կլինեմ Հայաստանյայց Եկեղեցու առաջնորդը: Բայց, երբ երջանկահիշատակ Գևորգ Չ կաթողիկոսի մահվանից հետո ինձ ընտրեցին Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, իմ մեջ նոր ուժ ու կորով վարթեց ամբողջ հոգով և սրտով նվիրվելու մայր Եկեղեցուն, նվիրվելու մայր իայրենիքին և համայն հայ ժողովրդին: Իմ առաջադրած նպատակների իրագործումը հեշտ չէր, դժվարին աշխատանքներ էին սպասում ինձ առջևում: Գիտենք, որ դժվարին գործերի կատարումը գրեթե անիրագործելի է, երբ մարդ լինում է միայնակ: Եվ ահա այդ նվիրական գործունեության մեջ իր բաժինն ունեցավ մեր հայրենի կառավարությունը, որը սատար հանդիսացավ մեր բոլոր ձեռնարկներին:

Մեր Եկեղեցին պատ ազգային Եկեղեցի է, ազգային է, որովհետև իր գործունեությամբ ծառայում է իր ժողովրդին և հայրենիքին: Սակայն միաժամանակ մեր Եկեղեցին ծառայում է նաև համայն մարդկության բարօրությանը և աշխարհում խաղաղության հաստատմանը:

Մեր Եկեղեցին, որ աշխարհի հնագույն Եկեղեցիներից է, ունեցել է նույն ձևակառուցողը, ինչ որ իր սիրեցյալ ժողովուրդը, հանդիպել է բազմաթիվ արհաւիրքների, պատերազմների և կոտորածների, որոնց պատճառով էլ մեր Եկեղեցին և ժողովուրդը ցրվել են աշխարհի չորս ծագերում: Բայց այդ բոլոր փոթորկալից արհաւիրքները թուլնելով ետևում, հայ ժողովուրդը նորից հարություն է առել և նորից շենացրել մայր հայրենիքը և իր մայր Եկեղեցին: Թեև Մեր սիրեցյալ պավակների մի մասը այսօր հեռու է ապրում մայր երկրից, բայց նրանք խոր պագումներով և նվիրումով կապված են մնում հայրենիքին և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին: Եվ պատահական չէ, որ Մեր պանդուխտ որդիները, երբ այցելում են Հայաստան՝ իրենց նախնիների երկիրը, անձամբ պզու՞մ և ապրում են հայ իրականությունը և այդ բոլորով տրամադրված, գոհունակ սրտով վերադառնում են իրենց բնակատեղիները՝ հաստատապես համոզված լինելով, որ հայը ապրում է, կա և կլինի:

Ներկայումս մեր Եկեղեցու կարևոր խնդիրներից մեկն է պահպանել Սփյուռքը, վերծ պահել նրան ձուլման վտանգից, էլ ավելի սերտացնել մայր Հայաստանի և Սփյուռքի կապերը:

Այս նվիրական պահին ես ցանկանում եմ ասել հայրենի կառավարությանը, որ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին ունի մի մեծ և սրբապան առաքելություն՝ պայքարել աշխարհի խաղաղության և ժողովուրդների բարեկամության համար:

Տիար նախագահ, այս պատվոգիրը, որ Մեզ հանձնեցիք այսօր, էլ ավելի է Մեզ պարտավորեցնում և ուժ տալիս ծառայելու ի շահ մայր հայրենիքի և համայն հայ ժողովրդի:

Թող Աստված հաստատ և անսասան պուհի մայր հայրենիքը:

Թող Աստված իր խաղաղության ոգին պարզևի աշխարհի բոլոր ժողովուրդներին»:

Այնուհետև Հայկ. ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ Բաբկեն Սարկիսովը դիմում է Հայոց Հայրապետին հետևյալ շնորհավորական խոսքով:

«Այս պարգևատրումը նշանակում է, որ մեր պետությունը բարձր է գնահատում Ձեր հայրենասիրական, խաղաղասիրական գործունեությունը: Մեր ժողովուրդը, որ ունեցել է պատմական դառը ձևակառուցող, շատ լավ գիտե իր նոր պետականության արժեքը, մի պետականություն, որ գոյության կոչվեց շնորհիվ սովետական կարգերի: Ուստի և մեր ժողովուրդը պաշտպանում է Սովետական Միության արտաքին խաղաղասիրական քաղաքականությունը: Խաղաղությունը անհրաժեշտ է բոլոր ժողովուրդներին և նաև՝ շատ ցավ ու տառապանք տեսած մեր ժողովրդին: Խաղաղության արևի տակ աճեց ու բարգավաճեց մեր Հանրապետությունը, հպորացավ մեր ժողովուրդը թվով և հոգով: Ուստի և պատահական չէ, որ մեր պետությունը պարգևատրում է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին՝ նրա հայրենասիրական, խաղաղասիրական գործունեության համար:

Ձեր 75-ամյակը մեր պետությունը պատվում է իր պատվոգրով և կիսում Ձեր ուրախությունը: Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետության բարձրագույն իշխանության կողմից ի սրտե շնորհավորում ենք Ձեր

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԵՎ ՀՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ, ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
ԲԱԲԿԵՆ ՍԱՐԿԻՍՈՎԸ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՀԼՈՒՄ
ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ ՀԵՏՈ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ
ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

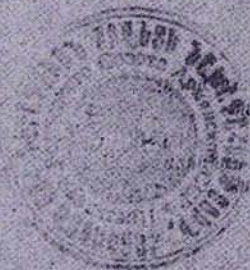
*Ծայրագույն պատրիարք, Ամենայն հայոց կաթողիկոս
Վաչագան Առաքել*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐ 1983 թ. սեպտեմբերի 19 - Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

*Մաղաշության պաշտպանության օգտին հայրենասիրական
գործունեության համար և ժնդրյան յորանասունհինգամյակի կապակ-
ցությամբ*

ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՈՒՄ Է ՉԵՉ

ՊԱՏՎՈԳՐՈՎ

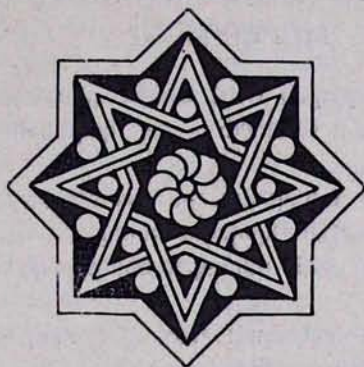

F. Vachaganyan
Arakel

75-ամյակը և մտադրում Ձեզ քաջառողջություն, երջանկություն և նոր եռանդ Ձեր հայրենանվեր, խաղաղասիրական գործունեության մեջ»:

Պատվոգրի հանձնման հանդիսավոր արարողությանը ներկա էին Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահի տեղակալ Հ. Բաղդասարյանը, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության քարտուղար Մ. Բախչինյանը, Հայկական ՍՍՀ Միևիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ռուբեն Պարսամյանը:

Ներկա էին նաև հոբելյանական հանդիսությունների առթիվ Ս. Էջմիածին ժամանած Հայ Եկեղեցու արտասահմանյան և ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդներն ու այլ բարձրաստիճան հոգևորականներ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴՈՒՄ

Սեպտեմբերի 26-ին Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի նախագահ Ֆադեյ Սարգսյանը ընդունում է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վապգեն Առաքինին նրա 75-ամյակի առթիվ:

Վեհափառ Հայրապետին ողջեցում էին հանդիսությունների կազակցությանը Մայր Աթոռ ժամանած Հայ Եկեղեցու ներքին և արտասահմանյան թեմերի առաջնորդները, ինչպես նաև թեմական-եկեղեցական վարչությանը անդամները:

Վեհափառ Հայրապետը Հայկական ՍՍՀ կառավարության նախագահին ներկայացնում է Հայ Եկեղեցու հարգելի հյուրերին:

Ընդունելության ընթացքում Հայաստանի Մինիստրների խորհրդի մեծարգո նախագահը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին քերական ջնորհավորում է նրա ծննդյան 75-ամյակի և Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով պարգևատրվելու առթիվ, նրան մաղթում քաջառողջություն, նոր հաջողություններ իր հայրենասիրական բեղմնավոր գործունեության մեջ:

«Հայաստանի կառավարությունը,—ասում է Ֆադեյ Սարգսյանը,—բարձր է գնահատում Ձեր հայրենասիրական գործունեությունը հանուն խաղաղության, որ Դուք անդուլ կերպով ծավալում եք ահա քրդեն 28 տարի՝ որպես Հայ Եկեղեցու Հովվապետ: Լինելով քրիստոնեական աշխարհի բամբակահատիկ և հեղինակավոր գործիչներից մեկը՝ Դուք ծանրակշիռ ավանդ եք ներդրում խաղաղության պաշտպանության և ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման գործում:

Արդի միջազգային լարվածության պայմաններում անհրաժեշտ է, որ մոլորակի բոլոր խաղաղասեր ուժերը իրենց ձայնը բարձրացնեն ի պաշտպանություն: Խաղաղության, հանուն համընդհանուր պիտանքափառ, հանուն այն բանի, որ մեկընդմիշտ բացառվի պատերազմի ծագման հնարավորությունը, խաղաղ գոյակցություն հաստատվի բոլոր ժողովուրդների միջև: Այս ապնիվ գործում կարևոր դեր է պատկանում նաև հոգևոր գործիչներին, և մենք ուրախ ենք, որ Հայ Առաքելական Եկեղեցին, որի գլուխ կանգնած եք Դուք, առաջնորդվում և գործում է այդ առաջադրված գաղափարների ոգով:

Հանդիսանալով մեծ հայրենասեր՝ Դուք զգալի ավանդ եք ներդնում նաև սփյուռքահայությանը Վայր հայրենիքի՝ Սովետական Հայաստանի շուրջը համախմբվելու մեծ գործում»:

Այս տիար Ֆադեյ Սարգսյանը ներկաներին պատմում է սովետական ժողովուրդների մեծ ընտանիքում հայ ժողովրդի արձանագրած ընկերային ու մշակութային առաջընթացի մասին:

Իր պատասխան խոսքում Վեհափառ Հայրապետն ասում է.

«Այս պահին ես հուզված եմ, որովհետև քիչ առաջ իջանք Ծիծեռնակաբերդի բլուրից, ուտեղ միասին աղոթեցինք մեր ժողովրդի զոհված զավակների համար, որոնք նահատակվեցին մեր դարի առաջին ցեղասպանության՝ 1915 թվականի այդ դաժան օրերին:

Մենք երախտապարտ ենք անհունորեն, որ Խորհրդային Հայաստանի կառավարությունը, տակավին տարիներ առաջ, այս հոյակապ կոթողը բարձրացրեց ի հիշատակ մեր նահատակների: Ես համոզված եմ, որ այստեղ բոլոր ներկաներն առանց բացառության բաժանում են իմ այս զգացումները և նույնպես երախտապարտ են այդ հուշարձանի կառուցման համար: Ամեն անգամ, երբ մենք բարձրանում ենք Ծիծեռնակաբերդ մեր հարգանքի տուրքը մատուցելու մեր նահատակներին, չենք մոռանում նրանց ուխտը, նրանց իղեպները, որոնց համար նրանք զոհվեցին իբրև քրիստոնյաներ և իբրև հայ ժողովրդի հարապատ զավակներ: Ամեն մի նոր այցելություն Ծիծեռնակաբերդ է՛լ ավելի է ամրապնդում մեր զգացումները՝ հավատարիմ մնալու նրանց ուխտին և հայ ժողովրդի արդար դատին»:

Շարունակելով իր խոսքը՝ Վեհափառ Հայրապետը շնորհակալություն է հայտնում մեծահարգ նախագահին այն բարյացակամ վերաբերմունքի համար, որ նա, իբրև գլուխ մեր կառավարության, ցուցաբերում է Հայ Եկեղեցու և հատկապես Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի նկատմամբ: «Ես, հանուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և իմ հոգևոր եղբայրների, այս պաշտոնական առիթով ուզում եմ իմ երախտագիտությունը ներկայացնել Ձեզ և Ձեր միջոցով՝ մեր հանրապետության կառավարությանը»:

Վերջում մեծահարգ նախագահը կրկին անգամ շնորհավորում է Վեհափառ Հայրապետին և բաժակ բարձրացնում Հայ Եկեղեցու հոգևոր պետի կյանքի արևշատության համար:

Ընդունելության ընթացքում Հայաստանի կառավարությանը իր շնորհակալական խոսքն է ասում նաև Միացյալ Նահանգների հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ Տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանը՝ նշելով.

«Ամենայն Հայոց Հայրապետի թույլտվությամբ կույեմ մեր բոլորին ուրախությունը և գոհունակությունը արտահայտել:

Ուրախության առիթները զանազան են մեր ժողովուրդի կյանքին մեջ: Կուրախանանք մեր սուրբերու կյանքով, մեր հերոսներու կյանքով, մեր հայրենի պետության իրագործումներու առիթով, բավաթիվ տարեդարձներու հիշատակությամբ:

Այսօր, սակայն, ուրիշ ուրախություն մը կավելնա այդ բոլորին վրա:

Մեր ժողովուրդի պատմության ընթացքին մեզի երկու թանկագին ռավանդներ ժառանգ հասած են: Այս երկու թանկակին ավանդներն մեկը այս օր մը հողն է հայրենի, պատմական Հայաստանն: Ձեր խոսքին մեջ հիշեցիք, թե երեսուն հազար քառակուսի կիլոմետր է միայն այս օր մը հողը: Մեր պատմական հայրենիքը տասն անգամ ավելի է: Եվ մեր հայրենի կառավարությունը իրավատերն է այդ պատմական Հայաստանին:

Այսօր, Ամենայն Հայոց Հայրապետի գլխավորությամբ, կներկայանանք մեր հայրենի կառավարության վարչապետին, որովհետև ան իր անձին մեջ և իր պաշտոնին միջոցավ, ինչպես Ամենայն Հայոց Վեհափառ կաթողիկոսը իր խոսքին մեջ հայտնեց, կխտացնե իր ժողովուրդին պատմությունը, գիտե իր ժողովուրդին քաջած տառապանքները՝ մահապալուտ կոտորածը, ավերածությունները: Մահվան անդունդին եկերքը հասած օրերուն հիշատակն ալ անշնչելի է հայ մարդերուն միտքին ու սրտին մեջ: Սակայն, այս բոլորին հակառակ, դեռ ողջ է այս ժողովուրդը, աշխույժ, ստեղծագործ, առողջ և կանքով լեցուն: Եվ այդ՝ մեր ուրախության աղբյուրն է:

Մեր հայրենի կառավարության կողքին, մեր ժողովուրդին մյուս սովանդը հայ ժողովուրդի հոգևոր կյանքին բազմապարյան կեդրոնը հանդիսացող Մայր Եկեղեցին է՝ Սուրբ Էջմիածինն է: Ան ալ կանգուն է այսօր, ան ալ պայծառ է այսօր: Ան ալ պատմության մեջ ապրած է նույն կյանքը, մեր ժողովուրդի տառապանքները, թշվառությունը: Եվ սակայն մեր ժողովուրդի հոգիին պես, որ ստեղծագործ հոգի է, ան ալ չէր կրնար մեռնիլ: Թշնամիներ փորձեր են մարմինը մեռցնել: Բայց անոնք չեն գիտեր, որ մեր ժողովուրդը իր քրիստոնեական հավատքեն և Ավետարանեն սորված է չլիսնալ մարմինը սպանողներն: «Վախցեք միայն անոցմե, որոնք կարող են հոգին մեռցնել»:

Այս երկու ավանդները մեր ուրախության աղբյուրներն են: Եվ այսօր, անցյալի կոպտանքներուն հակառակ, երբ կտեսնենք մեր հայրենիքը ծաղկած և մեր Սուրբ Էջմիածինը կանգուն, արտասահմանի հայությունը չի կրնար կորսվիլ, իր ինքնությունը կորսցնել: Արտերկրի հայությունը, որ իր հայացքը կազդե Արարատի գագաթին, որ կտեսնե իր պետությունը իր ժողովուրդին ծոցին մեջ գարծող, որ գիտե, թե իր հոգիին աղբյուրը և կեդրոնը եղող Սուրբ Էջմիածինը լույս է երկնքեն իջած, չի կրնար կորսվիլ բնավ:

Եվ այս հոգին ահա կապածառանա մեր հայրենի հողին վրա և այն բոլոր իրագործումներուն մեջ, որոնց մանրամասնյալ պատկերը ներկայացուցիք Դուք մեզի»:

Սրբալան հոր խոսքից հետո, ֆրանսահայ հասարակական գործիչ, փարիզի հայոց եկեղեցու կենտրոնական վարչության անդամ, իրավաբան Էմիլ Ասլանյանը հանդես է գալիս հետևյալ սրտառու խոսքով:

«Սփյուռքահայության ներկայացուցիչների անունից հաճեցեք ընդունել մեր ողջույնները և շնորհակալությունները Ձեր ջերմ ընդունելության համար:

Նոսել բոլորի անունից առանց լավ տիրապետելու մեր մայրենի լեզվին, դժվար կլիներ ինձ համար, եթե համոզված չլինեի, որ այս օրերին ամենքս էլ ունեցանք նույն հիացմունքը և հպարտությունը մեր վերածնված Հայաստանի հանդեպ, ինչ որ կարելի է արտահայտել մեր հոգուց բխած մի քանի պարզ խոսքերով:

Մեզանից նրանք, ովքեր սրդեն առիթ են ունեցել այցելելու մայր հայրենիք, ավելի ու ավելի են համոզվում, որ նա օր-օրի պարգանում, բարգավաճում և վստահ ու արագ քայլերով առաջ է գնում: 1973-ին էր, երբ առաջին անգամ այցելեցի իմ հայրենի երկիրը և այժմ տեսնում եմ տասը տարվա ընթացքում հարյուր տարվա փոփոխություններ՝ նոր կառույցներ, մետրոպոլիտեն, օդանավակայաններ, նոր երկաթուղային գծեր, նոր լայն ու գեղեցիկ պողոտաներ, մշակույթի նոր օջախներ:

Այն, ինչ որ տեսանք, լսեցինք ու ապրեցինք, անմահացրեց մեր սրտերում հայ ժողովուրդի մեծ բանաստեղծի հուպիչ երգը:

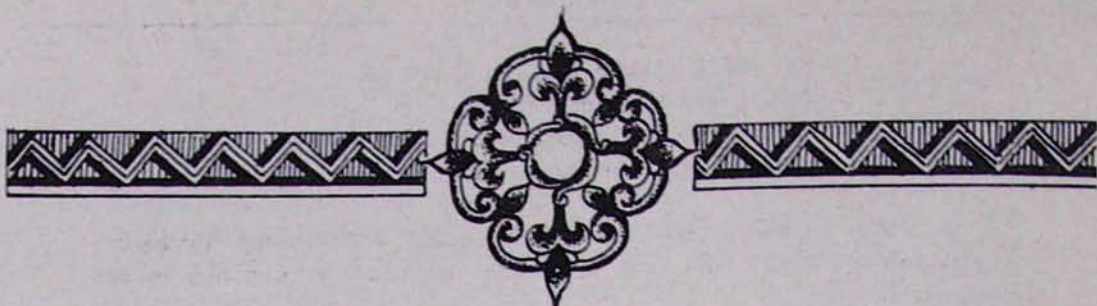
«Հե՛յ ջան հայրենիք, ինչքա՛ն սիրուն ես,
Սարերդ կորած երկնի մովի մեջ,
Ջրերդ անուշ, հովերդ անուշ...»
Միայն բալեքդ օտար երկրի մեջ:

Այո, մենք, որ այսօր գտնվում ենք Երևանում մեծապատիվ Վեհափառ Հայրության հրավերով, մեր մայր հայրենիքի հարավաւո բալեքն ենք օտար երկրներում ապրող:

Այս ուրախալի առիթով թույլ տվեք մեզ շնորհավորել մեր թանգակին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդյան 75-ամյակը, մաղթել նրան քաջառողջություն և երկար կյանք:

Թույլ տվեք նաև ցանկալ Ձեզ, որպես մեր հայրենի երկրի ղեկավարի, նորանոր հաջողություններ Ձեր աշխատանքներում և ամենայն բարիք»:

ՍՍՀՄ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ԿՐՈՆԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԼԱԴԻՄԻՐ
ԿՈՒՐՈՅԵԴՈՎԻ ԾՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ ՀԱՅՈՑ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 75-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳԼՈՒՆ, ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ,
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱԶԻՆ

ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական գործերի խորհրդի
և անձամբ իմ անունից սրտանց շնորհավորում եմ Ձեզ Ձեր նշանակալի տարե-
թվի՝ ծննդյան 75-ամյակի առթիվ:

Հանդիսանալով նշանավոր կրոնական գործիչ՝ Դուք շատ ժամանակ եք
տրամադրում ժողովուրդների միջև բարեկամության և վստահության ամրա-
պնդման գործին, միջուկային սպառնալիքի դեմ պայքարին, հանուն կյանքի
և խաղաղության մեր մոլորակում:

Շատ արդյունավետ է այն աջխառնանքը, որը Դուք կատարում եք աշխար-
հով մեկ ցրված հայությանը դաստիարակելու սիրտ և հարգանքի ոգով դեպի
իրենց մայր հայրենիք Հայաստանը:

Ձեր հայրենասիրական և խաղաղասիրական գործունեությունը բարձր է
գնահատվում սովետական կառավարության և սովետական հասարակայնու-
թյան կողմից: Դրա նոր վկայությունն է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի
նախագահության պատվոգրով Ձեր պարգևատրումը:

Մենք ցանկանում ենք Ձեզ, մեծահարգ կաթողիկոս, քաջամտություն,
բարօրություն և նոր բեղմնավոր հաջողություններ Ձեր ապիվ գործունեության
մեջ:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԿՈՒՐՈՅԵԴՈՎ
ՍՍՀՄ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ
ԱՐՏԱՍԱՆՎԱԾ ՄԵՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՎ
(25 սեպտեմբեր 1983 թ.)

«Էջ Միածինն է Հօրե, և լոյս փառաց ընդ նմա»:

Հայաստան աշխարհի իջավ Միածին Որդին Քրիստոս, և նրա հետ լոյսը աստվածային փառքի, լոյսը Սուրբ Հոգու:

Այս տեսիլքով կառուցվեց նվիրական Տաճարը այս, 303 թվականին, որի կամարների տակ ենք հավաքվել մենք բոլորս այսօր:

Այս տեսիլքով է հայ ժողովուրդը ապրել, տքնել, երազել ու գոյատևել հազար յոթ հարյուր տարիներ շարունակ:

Այս տեսիլքով է աճել ու ծաղկել գանձարանը հայ ոգեկանության:

Այս տեսիլքով հայոց պատմությունը դարձել է մի հերոսական դյուցազնեցություն՝ վասն Քրիստոսի և վասն ապատության:

Մենք բոլորս, այսօր ապրող հայերս ի Հայաստան և ի սփյուռս աշխարհի, զավակներն ենք Մեծ Լուսավորչի այս հրաշք տեսիլքի, ժառանգորդներն ենք փառաց լոյսի:

Այո, ինչպես մեր նախնիք, մենք ևս հավատում ենք Միածին Որդու հետ հայոց աշխարհի իջած փառաց լոյսին, Սուրբ Հոգու լոյսին, լոյս, որով լուսավորված է մեր սպգի հոգին, լոյս, որով բյուրեղացել է մեր մայրենի լեզուն և ողջ մշակույթը հայկական, լոյս, որով շաղախվել են բոլոր վեհ ու խիղախ հրագործումները մեր ազգային պատմության:

Փառաց լույսի նյութական և խորհրդավոր արտահայտություններից մեկն է հան մյուռոնը, որը մեր ժողովուրդը կոչում է սրբալուսս մյուռոն:

Մենք հավատում ենք, որ այս օրհնված մյուռոնի ամեն մի կաթիլի մեջ շողում է մի ճառագայթ աստվածային փառաց լույսից, քանի որ ամեն անգամ նոր մյուռոնի մեջ խառնվում է երեք մյուռոն: Ամեն նոր օրհնված մյուռոնի մեջ կա մի մասնիկ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի օրհնած առաջին մյուռոնից:

Արդ, բազկատարած աղոթում ենք այսօր ձեզ հետ միասին, որ մեր աղերսներով բացվեն ողորմության դռները երկնքի, և Սուրբ Հոգու աստվածային գործությունը իջնի առատապես Մեր օրհնած այս նոր մյուռոնի վրա, և նրանով բաշխվեն Սուրբ Հոգու շնորհները՝ մեր եկեղեցիներին, համայն մեր հավատացյալ ժողովրդին և Հայաստան և ի սփյուռս աշխարհի:

Թող այս սրբալույս մյուռոնով ավելի և ավելի լուսավորվի հոգին ու կյանքի ճանապարհը հայ հավատացյալների, և առավել պայծառանա մեր ժողովրդի քրիստոնեական հոգին:

Այս լուսավառ մյուռոնով թող էլ ավելի ամրապնդվեն սերն ու միությունը մեր մայր Եկեղեցու և ժողովրդի:

Այս վարդապետ մյուռոնով մեր ժողովրդի կյանքը թող դառնա էլ ավելի օծուն Սուրբ Հոգու շնորհներով, Սուրբ Հոգու լուսավորող, մխիթարող ու խաղաղարար շնորհներով:

Ավելի լույս, ավելի խաղաղություն մեր Եկեղեցու վախճաններին և նրանց համայնական ապգային կյանքին:

Ավելի լույս, ավելի խաղաղություն համայն աշխարհին, որ մեր օրերին սոնքան մթազնած է ու խռովահույզ:

Թող խորտակվեն մանավանդ պատերազմի բոլոր զենքերը, և թող խափանվեն մահ ու ավեր սերմանող ուժերը չարի:

Թող այս մյուռոնի շնորհներով լսելի դառնա աշխարհին Աստուծո տառը՝ «Ո՛ր է Աբել, եղբայր քո»:

Խաղաղության աղավնին արդար, թող ապաստ սավառնի աշխարհից աշխարհ, ավետելով բոլոր մարդկանց, բոլոր ազգություններին՝ սեր, եղբայրություն և կյանք ներդաշնակ:

Հրաշքի ու երազանքի այս սրբազան պահին, ես՝ Հայրապետը Հայոց, բազկատարած աղոթում եմ. «Մարդասեր Աստված, տուր աշխարհիս խաղաղություն, ազգիս հայոց սեր, միություն»:

«Եւ արդ՝ Տէր ողորմութեան, Հայր լուսոյ և աղբիւր ամենայն բարութեանց, առաքեալ վասննապօր Հոգիդ քո սուրբ յառաջադրեալ Մեռոնս, և արա զսալօծումս սրբութեան, շնորհք հոգևոր, կեանք կենաց մերոց, պահապան և սրբարար հոգւոյ և մարմնոյ, իւր ցնծութեան զգեստ լուսաւոր, սրբութիւն հոգւոց և մարմնոց, շնորհք հոգևորական, կնիք արդարութեան, զէն հաւատոյ և խաղաղութեան, ոգւոց փրկութիւն, ուրախութիւն յափտենական, զի որ ոք օծցի ի անան՝ վերստին ծննդեան իւղովս, առաջի կալով քեզ յաւորն դատաստանի՝ փայլեսցի որպէս վաստեղս երկնից ի պայծառութիւն սրբոց». ամեն:

**Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա. ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ
ԱՐՏԱՍԱՆՎԱԾ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ
ՆԻՍՏԻՆ
(27 սեպտեմբեր 1983 թ.)**

«Այսօր է գոր արար Տէր, եկայք ցնծացուք և ուրախ եղերուք ի սմա»:

Սաղմոսերգութի ուրախությամբ է, որ խոսք եմ առնում այսօր, նախ գոհությամբ տալու բարին մեր Աստծուն, որ շնորհեց ինձ կենաց բաւարար տարիներ և արժանի դարձրեց ինձ, որ կարողանամ իմ կյանքի օրերը իմաստավորել ու արժանաւորել, իմ աշխատելու եռանդը նվիրաբերելով իմ Մայր Եկեղեցուն և իմ հարապատ ժողովրդին:

Այսպէս է, որ այսօր հոգեպէս մխիթարված և ինձ լիովին վարձատրված եմ զգում, իմ կյանքի յոթանասունհինգ տարիների ավարտին:

Մխիթարված եմ մանավանդ Սուրբ Լուսավորչի Գահի վրա, իմ քսանութ տարիների իրագործումներով, երբ տևապէս զգացել եմ ու վայելել օգնականությունը երկնքի, սերն ու քաջալերանքը հայ հավատացյալ ժողովրդի ի Հայաստան և ի սփյուռք աշխարհի ու առատաձեռն բարերարների, նաև հոյժ բարյացակամ և հարգալից վերաբերումը մեր հայրենի պետության:

Այստեղ պարտք եմ զգում շնորհակալություն հայտնել մեր Եկեղեցու նվիրապետական Աթոռներին, թեմակալ առաջնորդներին և Մայր Աթոռի Գերագույն Հոգևոր Խորհրդին, որոնք մշտապէս նեցուկ են հանդիսացել ինձ, իբրև հավատարիմ գործակիցներ: Խորուզվաց շնորհակալություն նաև ձեզ բոլորիդ, այստեղ խոսք առնողներիդ՝ Ամենապատիվ բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ քոյր Եկեղեցիների, որ Ձեր ներկայությամբ ու Ձեր եղբայրական սիրտ ուրտահայտություններով ուրախացրիք իմ սիրտը, ուրախացրիք Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը: Եվս առավել սրտանց երախտապարտ եմ մեր պետական իշխանության և Երևանի մշակութային և գիտական հիմնարկության ներկայացուցիչներիդ, որ Ձեր մասնակցությունը բերեցիք սույն հանդիսության Ձեր ողջույնի ու գնահատանքի խոսքերով:

Այսօր, երբ նշվում են իմ գահակալության քսանութ տարիների իրագործումները, թույլ տվեք ամենայն անկեղծությամբ իմ գնահատանքի խոսքը ուղղել նաև Մայր Աթոռի միաբանությանն ու պաշտոնեությանը, ճարտարապետական հանձնաժողովին, շինարար վարպետներին ու բոլոր ծառայողներին և բաւականներին, որոնցից ամեն մեկը իր պարտքը կատարեց՝ ջանասիրությամբ,

ձեռնհասությամբ և ավելությամբ, նվիրական մի ստաբիլության իր նպաստը բերած լինելու արդար գիտակցությամբ: Մեր օրինությունը բոլորին:

Իմ կյանքի յոթանասունհինգ տարիների ավարտին և զահալադության 28-րդ տարեդարձին, լրանում է նաև իմ քահանայական ձեռնադրության քառասուն տարին: Այս պահը բացառիկ է և անկրկնելի: Մի պահ, որ մղում է ինձ կանգ առնելու և իմ հոգու հայացքը սկսեցնելու այս իրողության վրա, որը իմ կյանքում մի խոր ջրջադարձ է՝ սնդիսացավ, երբ աշխարհիկ կյանքից հրաժարվելով ճամփա ընկա մի այլ կյանք ապրելու, որոնելու ճանապարհը՝ ծառայելու մեր հայրերի Աստծուն և իմ ժողովրդին: Ես չգիտեմ ի՞նչ չափով հասա իմ նպատակին, սակայն թույլ տվեք խոստովանել, որ իմ ուխտը անկեղծ եղավ և իմ տկար ուժերով ամեն ջանք թափեցի, որպեսզի մինչև վերջ մնամ իմ ուխտին հավատարիմ, մնամ հավատարիմ ու անխառն նաև ինքս իմ նկատմամբ:

Այսօր քառասուն տարիների իմ հոգևոր կյանքի փորձառությունից հետո, պարտք եմ համարում ձեր առաջ իմ սիրտը բացելու և իմ խոհերի մի մասը ձեզ ներկայացնելու՝ հոգևոր կոչման, քահանայական կոչման մասին, սուսժետով, թե, միգուցե ինչ-որ չափով կկարողանամ օգտակար դառնալ իմ հոգևոր եղբայրներին, հատկապես երիտասարդներին, լինեն նրանք քահանա, վարդապետ թե եպիսկոպոս:

Հայտնի է բոլորիս, և վերջին տասնամյակներին առավել է ընդգծվում, որ քրիստոնեական կրոնը քրիստոսակենտրոն կրոն է՝ խարսխված Հիսուսի մարդեղության, խաչելության և հարության խորհուրդների վրա: Աստուծո Որդին մարդացավ, որպեսզի զոհվի և ապա՝ հարություն առնի: Մեր կրոնական դավանանքի և պաշտամունքի հիմքում ընկած են այս երեք խորհուրդները, այս երեք աստվածային տնօրինությունները:

Քահանայական կոչումը հաստատվել է մանավանդ խաչելության խորհրդի վրա, որ Աստուծո Որդու զոհաբերության փրկագործ արտահայտությունն է: Քրիստոս խաչի վրա զոհաբերեց իր մարմինն ու արյունը իբրև քահանա հավիտյա: Մենք՝ քահանաներն՝ ձեռնադրությամբ ընդունելով Սուրբ Հոգու ջնորհները, Քրիստոսի օրինակով կոչված ենք մեր կյանքը զոհաբերելու, և մեր աշխատանքը նվիրաբերելու՝ ի սրբազան, ի մխիթարություն և ի փրկություն մեր հավատացյալների հոգիների: Քահանայական կոչում ստանալ, նշանակում է նախ և առաջ զոհաբերումի կոչվել:

Հոգևոր սպասավորը, այսպիսով, տևապես ուրախանում է, բաց և տխրում ու տառապում իր հոտի ամեն մի անդամի համար: Միայն ուրիշի համար տառապելով կարող ես թափանցել նրա էության մեջ, նրան հասկանալ ու նրան փրկել:

Քրիստոսով փրկությունը մեծագույն բարիքը լինելով, քահանայական ծառայությունը, իբրև միջնորդություն Աստուծո և մարդկանց միջև, հանդիսանում է շատ պատասխանատու ստաբիլություն: Գիտակցությունը, թե իրենից կախում ունի հավատացյալների հոգիների փրկությունը, մշտապես պետք է արող մի ապրում հանդիսանա ամեն մի հոգևորականի համար: Նա պարտավոր է մտանալ իր առաքելությանը մեծագույն լոջությամբ և սրբազան կրքով, որպեսզի նախ ինքն փրկի և ապա նրանց, ովքեր իր հովվությանն են հանձնված: Պողոս առաքյալ պատգամում է մեզ. «Այլ օրինակ լինիջիր հաւատացելոց՝ բանիւք, գնացիւք, սիրով, հաւատովք, սրբութեամբ ... Մի անփոյթ առնէր պնդորհացոյ որ ի քեզ են, որ տուա քեզ մարգարէութեամբ ի ձեռնադրութենէ երիցութեան ... Զգոյշ լինիջիր անձին և վարդապետութեանդ և ի դմին

յամեսցիր. պայդ եթէ առնիցես և վանձն ապրեցուցես և վայնոսիկ որ քեզն լսիցեն» (Ա Տիմ. Դ 13—16):

Աբ. Հովհաննես Ոսկեբերան հայրապետը պատգամում է, որ քրիստոնեության էական հատկանիշը՝ հոգևորականների սերն է դեպի Աստված և նվիրումը դեպի իրենց հավատացյալները: Ոսկեբերան շարունակում է՝ «Ինչքան մաքրություն և ինչքան հավատք կպահանջվի քահանայից: Ինչքան մաքուր և ինչքան սուրբ պետք է լինի հոգին նրա, որ նման շնորհք պիտի ընդունի»:

Հոգևոր սպասավորի քահանայագործությունը, իբրև սրբացնող և շնորհաբաշխ արարք, անհրաժեշտ է, որ համապատասխանի նրա բարոյական կյանքի ընթացքին: Բարձր բարոյականը և ոգեկան կատարելության մակարդակը անհրաժեշտ պայմաններ են, առանց որոնց հոգևորականը, ինչ աստիճանի և դիրքի վրա էլ գտնվի, արժանի չի կարող լինել սուրբ պատարագի սեղան բարձրանալու: Պողոս առաքյալը բազմիցս հիշում է՝ այն բարոյական արժանիքները, որոնք պետք է պարգարեն հոգևորականի կյանքն ու գործը: «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել, պղտոր, ժուժկալ, պարկեշտ, հիւրասեր, ուսուցիչ: Մի արբեցող, մի հարկանող, այլ հանդարտ, մի՛ կռուող, մի՛ արծաթասեր» (Ա Տիմ. Գ 2—4): Պատահական չէ, որ առաքյալը եսակենտրոն հոռի հակումների շարքում մատնանշում է արծաթսիրությունը, որ նաև Եկեղեցու կյանքում երբեմն ավերներ է գործում: «Ձի արմատ ամենայն չարեաց արծաթսիրություն է» (Ա Տիմ. Զ 10): Թե Արևելքում, թե Արևմուտքում պատմության ընթացքում բազում անգամներ մեծանուն հայրապետներ և վանականներ հաճախ են ծառացել արծաթսիրության հակումների դեմ: Հիշենք այստեղ միայն Ս. Ներսես Շնորհալուն, որ իր անդրանիկ կոնդակում խարապանում է արծաթսիրության արարքները, չխնայելով իր ժամանակի քահանաներին, վանականներին և ոչ էլ եպիսկոպոսներին:

Ես ինքս, թե՛ Ռումինիայում իմ առաջնորդության օրերին և թե՛ իմ կաթողիկոսության այս 28 տարիների շրջանին հաճախ տառապել եմ ի տես արծաթսիրության երևույթների մեր եկեղեցական կյանքում:

Բոլորս և ամեն մեկս մեր դիրքերից, նվիրապետական Աթոռներ, թեմական եկեղեցական իշխանություններ, պարտավոր ենք արդարամտությամբ ու անկողմնակալությամբ հսկել, որպեսզի կարողանանք սուրբ պահել մեր Մայր Եկեղեցու նվիրական անունը և մաքուր ու անարատ՝ մեր հոգևոր դասի հեղինակությունը, որովհետև հիմնականում առողջ է մարմինը մեր Եկեղեցու և շատ չափ են՝ հավատավոր, անշահախնդիր ու բարոյական նկարագրի տեր մեր հոգևորականները, թե Մայր Աթոռում և թե արտասահմանում:

Քահանայի սրբացնող ու շնորհաբաշխ առաքելության անբաժանելի մասն է կազմում նաև Աստուծո խոսքը եկեղեցու բնից հավատացյալ հոսիին հասցնելու պարտականությունը: Աստուծո խոսքով նա հոգեկան սնունդ կմատակարարի հավատացյալներին, որպեսզի նրանք իրենց կյանքով ու ձեռաց գործերով կոչվեն դառնալու «լուստ որդիներ» այս աշխարհի վրա, իրենց սրտերում ամուր ծրարած տեսիլքը հավիտենական կյանքի: Քարոզը պետք է ուսուցանի, համոզի և հույի, որով քարոզիչի խոսքը լինելու է՝ հստակ, անկեղծ ու ջերմ:

Հայ հոգևորականի սրբացնող ու միախառնող առաքելությունը իր անձի փոխաբերումով և նվիրումով, տարածվում է ոչ միայն անհատ հավատացյալների վրա, այլ նաև նրանց ընկերային, համայնական և ազգային կյանքի վրա: Չմոռանանք, առաջին դարերի մեծագործ հոգևորականների հերոսական գործունեությունը ի խնդիր ընկերային բարեփոխական իրադրությունների, ինչպիսիք

սիք եղան: հիմնադրումը հիվանդատուների, անկեղանոցների, որբանոցների և կրթական լուսավորական հաստատությունների: Նրանք, ամասնական սիլով դեպի իրենց նմանները, նվիրումով նետվեցին իրենց ժողովուրդների կրթիչ հորձանքի մեջ, երկնային արքայությունը երկրի վրա կրանքի կոչելու երապուքով: Նրանք շատ անգամ ծառագան սարկության դեմ, ունեւորների և իշխող դատակարգների շահագործումների դեմ՝ պաշտպանելու համար ընչապարկներին, անիրավւածներին, շահագործւածներին: Նրանք մաքսեցին տգիտության դեմ, նախապաշարումների, անարդարությունների և բռնակալների դեմ, օտար զավթիչների և պատերազմների դեմ: Թե Արեւելքում և թե Արեւմուտքում այս ոգով տոգորւած քրիստոնեական Եկեղեցիները փառավոր էջեր են արձանագրել պատմության ընթացքում:

Հայ Եկեղեցու պատմությունից հիշենք Դ դարում Մեծն Ներսես Կաթողիկոսի մարդասիրական, բարեսիրական իրագործումները Հայաստանում, որոնք նվիրական ավանդություն դառնալով, առավել կամ նվազ չափով շարունակվեցին մեր ողջ պատմության ընթացքում մինչև մեր օրերը:

Մոռենալով մեր ժամանակներին, ինչպե՛ս կարող ենք մոռանալ Նրիման Հարիկի պայծառ դեմքը և քաջակորով արարքները, իբրև խոնարհ ժողովրդի դատտարակ, իբրև նվագող վշտից հայրենյաց, իբրև հայրենիքի ազատագրության շեփորահար: Ինչպե՛ս կարող ենք մոռանալ հազարավոր քահանաներին, վանականներին, եպիսկոպոսներին, որոնք 1915—1916-ի ցեղասպանության տարիներին, իրենց հավատացյալների զլուխ կանգնած, կամովին կոհվեցին նրանց հետ միասին:

Ինչպե՛ս կարող ենք մոռանալ 1918-ի մայիսյան հերոսամարտերում, մասնակցությունը հայ քաջարի հոգևորականների, որոնք խաչը ձեռին կռվի դաշտ իջան, պատրաստ կոհվելու վասն Հիսուսի և վասն հայրենյաց, իրենց պայծառ մտապատկեր ունենալով Ե դարի Ղևոնդյան քահանաներին: Նրանց շարքերում կարո՞ղ ենք չհիշել անմոռաց անունը Գարեգին եպիսկոպոս Հովսեփյանցի: Կարո՞ղ ենք չհիշել ծերունավարդ Գեորգ արքեպիսկոպոս Չորեքճյանին, որ 1942-ին նույն հայոց հայրենիքի պաշտպանության դիրքերից, մարտի հրավեր կարդաց հայ պիւլորներին ընդդէմ մեր երկիրը ներխուժող հիտլերյան յժոխային ուժերի:

Մեր օրերին էլ, նախնյաց պայծառ օրինակով, հայ հոգևորականը սրբապան պարտք ունի պաշտպան կանգնելու ի խնդիր մեր մայր Եկեղեցու և մեր մայր երկրի գոյատևման ու անվտանգության: Մեր Եկեղեցու և հայրենի ժողովրդի գոյատևման ու անվտանգության նախապայմանը խաղաղության պահպանումն է ամբողջ աշխարհում և Հայաստանի սահմանների վրա: Անհրաժեշտ է փակել ամեն տեսակի պատերազմների ճանապարհը՝ իրականացնելով ընդհանուր պինդաթափում, բոլոր տեսակի քաղաքական, ազգամիջյան հարցերը լուծելով միմիայն խաղաղ միջոցառումներով, Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության հովանու ներքև: Ոչ մի գաղափարախոսություն, ոչ մի դատակարգային կամ պետական շահ չեն կարող արդարացնել որևէ պատերազմ մեր դարաշրջանում:

Հայ Եկեղեցին ու իր ժողովուրդը, մոտ հազար տարի տառապել են Հայաստանի մայր հողի վրա: Ունակոխ են եղել և հաճախ նահատակվել հեռուներից արշավող բարբարոս ցեղերի սմբակների տակ և կամ թատերաբեմ դարձել հարևան եզր կայսրությունների միջև անվերջ պատերազմների ընթացքում: Իսկ առաջին համաշխարհային պատերազմին, Հայ Եկեղեցին ու ժողովուրդը կոհ գնացին 1915 թվականի Օսմանյան կառավարության կազմակերպած ցե-

ուսույթության, Վիլհելմյան Գերմանիայի մեղսակցությամբ: Չոհվեց մոտ երկու միլիոն անմեղ հայ ազգաբնակչություն Արևմտյան Հայաստանում: Այդ սև օրերին Գերմանիայում բարձր հնչեց միայն մեկ արդար ձայն: Չայնը իրավ քրիստոնյա հայր Իոհաննես Լեվսիտսի: Նրա ձայնը սակայն շուտով խափանվեց, որովհետև այդպես Լին թերադրում Գերմանիայի պետական շահերը: Իսկ պատերազմից հետո, նաև հաղթող դաշնակից պետությունները, դրժելով իրենց բոլոր հանդիսավոր խոստումները և Սևրի դաշնագրի որոշումները, հայ ժողովրդի արդար դատը մոռացության տվեցին, որովհետև այդպես թելադրեցին սյոգ պահին նրանց պետական ինչ-ինչ շահերը: Մի անգամ ևս հնչեց արդար մի ձայն Ֆրիդրիխ Նանսենի՝ «խաբված մի ժողովուրդ» նշանավոր գրքով: Այդ ձայնը ևս մոռացության տրվեց:

Հայ ժողովրդի մի մասը միայն իրկվեց՝ միանալով սովետական հոսերապետությունների միության, որով ևս կարողացավ գտնել վերածննդի նոր ճանապարհ, խաղաղության ու ապահովության պայմաններում: Ո՞ր հայ մարդը, ո՞ր հայ հոգևորականը պիտի կամենային, որ մի նոր պատերազմի կրակը մոտենար հայիվ վերաշինված սեր հայրենիքի սահմաններին:

Մեր բոլորի սրբազան պարտքն է աղոթել և գործել՝ խաղաղության, արդարության և ազգությունների բարեկամության մեծ գաղափարների հաղթանակի համար:

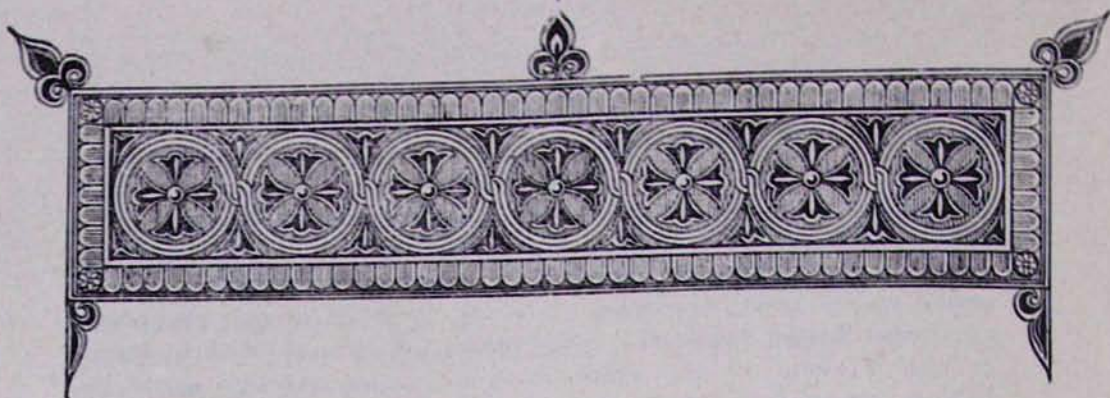
Իմ խոսքի ավարտին, ցանկանում եմ մի սլահ կրկին անդրադառնալ Խոզևորականի կոչման, նրա ինքնակատարելագործման ու ինքնակերտման իմ առաջադրած հիմնական հարցին՝ լսելի դարձնելով պատգամը Արևելքի Եկեղեցու մեծագույն դեմքերից մեկի՝ Սբ. Գրիգոր Նազիապացու, հեղինակը «Փախուստ ի Պոնտոս» նշանավոր գործի, նվիրված քահանայության առաքելության:

«Ես համարում եմ վտանգավոր գործ՝ հոգևոր կոչում ստանձնել և դառնալ ուրիշների հոգիների հովիվ և միջնորդ Աստուծո և մարդկանց միջև, նախքան զսպումը և տիրապետումը իմ մարմնի հակումների, նախքան մեքրաջրումը իմ գիտակցության և մոտենալը Աստուծո, ավելի քան սովորական մարդիկ:

Այլապես ո՞վ կարող է համարձակվել քահանա դառնալ, ինչքան ժամանակ չի իմանում տարբերություն դնել ստվերի և իրականության միջև, խարկանքի և ճշմարտության միջև, որպեսզի փախչի ստվերից և մոտենա ճշմարտության, որպեսզի փախչի հին տառից և ծառայի հոգու վերստորոգման, մարմնի մահացնող օրենքից անցնելու համար Աստուծո շնորհքին» (գլուխ 91-ից):

Թագաւոր երկնաւոր վեկեղեցի քո անշարժ պահեա. ամէն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն թվականի սեպտեմբերի 25—30 օրերին Մայր Աթոռում տեղի ունեցան հանդիսություններ՝ նվիրված սրբալույս մեռնի օրհնությանը և Նորին Սրբություն Ս. Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդյան 75-ամյակին, քահանայական կոչման 40-ամյակին և գահակալության 28-րդ տարեդարձին:

Այս առթիվ Սուրբ Էջմիածին էին ժամանել Կ. Պոլսի հայոց ամենապատիվ պատրիարք Ս. Շնորհք արքեպիսկոպոսը, Հայ Եկեղեցու թեմակալ առաջնորդներն ու թեմական պատգամավորները, Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության և Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության պատվիրակությունները, Մայր Աթոռի բարերարներ, ինչպես նաև բազում հրավիրյալներ և բազմահազար ուխտավորներ:

Հանդիսություններին մասնակցելու համար Մայր Աթոռ էին ժամանել նաև քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ:

Ռուս պրավոսլավ Եկեղեցու պատվիրակությունը գլխավորում էր Լենինգրադի Ս. Անտոնի միտրոպոլիտը, Ռումեն օրթոդոքս Եկեղեցու պատվիրակությունը՝ Ս. Թեոկթիստ միտրոպոլիտը, Վրացական օրթոդոքս Եկեղեցու պատվիրակությունը՝ Ս. Նրիստաֆոր եպիսկոպոսը, Բուլղարական օրթոդոքս Եկեղեցու պատվիրակությունը՝ Ս. Կիրիլ վարդապետը, Անգլիկան Եկեղեցին ներկայացնում էր Հենրի Հիլ եպիսկոպոսը, իսկ Հռոմեական կաթողիկ Եկեղեցին՝ պրոֆեսոր հայր Սոսները՝ Վիեննայից:

Սեպտեմբերի 24-ին, շաբաթ օրը, երեկոյան, Մայր տաճարում տեղի ունեցավ կիրակամոտի հանդիսավոր ժամերգություն և հսկում, որին ներկա եղան քույր Եկեղեցիների պատվիրակությունները, հայ հոգևորական և աշխարհական պատգամավորներ, ինչպես նաև մեծ թվով ուխտավորներ:

Սեպտեմբերի 25-ին, կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 10-ին, Մայր տա-

ճարտու հանդիսավոր սուրբ պատարագ մատուցեց ԱՄՆ-ի հայոց արևմտյան թեմի առաջնորդ Տ. Վաչե Կրքեպիսկոպոս Հովսեփյանը:

Հավարտ սուրբ պատարագի քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները և Մայր Աթոռի հարգարժան պատգամավորներն ու հյուրերը առաջնորդվեցին Մայր տաճարի բակի արևմտյան մասում այս առթիվ պատրաստված պատվանդան:

Ժամը 12.30-ին Վեհափառ Հայրապետը, զգեստավորված, ուղեկցությամբ Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքի և Հայ Եկեղեցու 12 թեմակալ արքեպիսկոպոսների ու եպիսկոպոսների, ինչպես նաև քույր Եկեղեցիների բարձրաստիճան ներկայացուցիչների, առաջնորդվեց Մայր տաճարի վանգակատան առջև պատրաստված թեմահարթակը՝ կատարելու սրբալույս մեռնի օրհնությունը:

Մայրավանքի ամբողջ շրջափակը լցված էր տասնյակ հավաքավոր հայրենի և աշխարհի տարբեր երկրներից եկած ուխտավորներով, հավատացյալներով, հյուրերով:

Ժամը 12.30-ին սկսվեց մեռնի օրհնության արարողությունը Հայաստանյայց Եկեղեցու դարավոր կարգ ու կանոնի համաձայն:

Արարողության վերջում Վեհափառ Հայրապետը քարոզեց հայ ժողովրդի համար սրբալույս մեռնի ունեցած հոգևոր նշանակության մասին:

Մեռնի օրհնության արարողությունից հետո հանդիսավոր մեծ թափուրով Ամենայն Հայոց Հայրապետը, քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները, ողջ հայ հոգևորականությունն ու թեմերի պատգամավորները առաջնորդվեցին Վեհաբան:

Ժամը 15.00-ին Վեհաբանի սեղանատանը հայ և օտար հոգևորականների պատվին տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ:

Սեպտեմբերի 26-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10.00-ին, Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ, հայ հոգևորականությունը, քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները, բոլոր պատգամավորներն ու հյուրերը այցելեցին Ծիծեռնակաբերդ և ծաղկեպսակներ զետեղեցին հայ նահատակաց հուշարձանին: Այս առթիվ հուշարձանի հավերժական կրակի շուրջ տեղի ունեցավ հոգեհանգստյան կարգ, և բոլոր ներկաները միասնաբար աղոթեցին 1915 թվականի մեծ Եղեռնի զոհերի հոգիների խաղաղության համար:

Ժամը 11.30-ին Կ. Պոլսի հայոց ամենապատիվ սրբապան պատրիարքը, հայ բարձրաստիճան հոգևորականները, ինչպես նաև թեմերի պատգամավորները, Ամենայն Հայոց Հայրապետի գլխավորությամբ, այցելեցին Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդ, որտեղ նրանց ընդունեց խորհրդի նախագահ Տիար Ֆադեյ Սարգսյանը:

Նույն օրը, ժամը 14.00-ին, Երևանի «Հրապրան» հյուրանոցում Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհուրդը տվեց պաշտոնական ճաշկերույթ ի պատիվ Հայոց Հայրապետի և նրա հարգարժան հյուրերի:

Սեպտեմբերի 27-ին, երեքշաբթի օրը, ժամը 18.00-ին, Վեհաբանի հանդիսությանը դահլիճում տեղի ունեցավ հոբելյանական հանդիսավոր նիստ՝ նվիրված Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վալգեն Ա-ի ծննդյան 75-ամյակին, քահանայական կոչման 40-ամյակին և գահակալության 28-րդ տարեդարձին:

Հանդիսությանը ներկա էին Կ. Պոլսի հայոց ամենապատիվ պատրիարքը, քույր Եկեղեցիների հոգևոր ներկայացուցիչները, հայ Եկեղեցու թեմակալ առաջնորդները, թեմերի պատգամավորները, Մայր Աթոռի բարերարները, հայրեն-

նի մտավորականության ներկայացուցիչներ և բազմաթիվ այլ հրավիրյալներ՝ շուրջ 500 հոգի:

Հանդիսությանը Սովետական Հայաստանի կառավարությունը ներկայացնում էր Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ռուբեն Պարսամյանը:

Հանդիսությանը ներկա էր նաև ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական գործերի խորհրդի անդամ Վ. Ս. Վոլոդինը:

Հանդիսության բացումը կատարեց Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի ատենապետ Տ. Սիոն արք. Մանուկյանը:

Հոբելյար Հայրապետի 28-ամյա գործունեությանը նվիրված վեկուցումով հանդես եկավ Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպ. Պուսպալյանը:

Ապա ողջույնի և շնորհավորանքի խոսք սուսաց Կ. Պոլսի հայոց Տ. Հևերիք պատրիարքը՝ հանուն Հայ Եկեղեցու հոգևորականության:

Ողջույնի և շնորհավորանքի խոսքերով հանդես եկավ Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ռուբեն Պարսամյանը, Ռուսաց Եկեղեցու ներկայացուցիչ միտրոպոլիտ Անտոնին, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական գործերի խորհրդի անդամ Վ. Ս. Վոլոդինը, սփյուռքայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի անունից՝ Վարդգես Համազասպյանը, Ռուսին օրթոդոքս Եկեղեցու անունից՝ միտրոպոլիտ Թեոկրիտը, ՀՍՍՀ խաղաղության կոմիտեի և խաղաղության ֆոնդի անունից՝ կոմպոզիտոր Էդվարդ Միրզոյանը, Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի տնօրեն Սեն Արևշատյանը, Վրաց Եկեղեցու անունից՝ Տ. Խրիստաֆոր եպիսկոպոսը, Անգլիկան Եկեղեցու անունից՝ կանոնիկոս Վիկտոր դը Վալը, Բուլղարական Եկեղեցու անունից՝ Տ. Կիրիլ վարդապետը, և Հռոմեական կաթոլիկ Եկեղեցու անունից՝ պրոֆ՝ Հայր Սուտները:

Հանդիսության ավարտին շնորհակալության և երախտագիտության ջերմ խոսքով հանդես եկավ Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Հանդիսության երկրորդ բաժնում գործադրվեց գեղարվեստական ճոխ ծրագրով հոգևոր համերգ:

Սեպտեմբերի 28-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10.00-ին, հանդիսություններին ժամանած Մայր Աթոռի հոգևորական և աշխարհական հյուրերը այցելեցին Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան ձեռագրաբ. Մատենադարան՝ ժամոթանալու հայ մշակույթի գանձերի հնագույն նմուշներին:

Նույն օրը, ավելի ուշ, Մայր Աթոռի հյուրերի մի մասը ուխտագնացություն կատարեց դեպի Ս. Գեղարդի վանք, իսկ մի մասն էլ շրջագայության մեկնեց դեպի Սևանա լիճ:

Սեպտեմբերի 29-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11.00-ին, հայ բարձրաստիճան հոգևորականները, Վեհափառ հայրապետի գլխավորությամբ, այցելեցին Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետ, որտեղ նրանց ընդունեց Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ Տիար Բաբեն Սարկիսովը: Այստեղ, հանդիսավոր իրադրության մեջ, Ամենայն Հայոց Հայրապետին հանձնվեց Հայկ. ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության «ՊԱՏՎՈԳԻՐ»-ը, խաղաղության պաշտպանության օգտին Նորին Սրբության հայրենասիրական գործունեության և նրա ծննդյան 75-ամյակի կապակցությամբ:

Հոկտեմբերի 1—2 օրերին, քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները, Հայ Եկեղեցու ներքին և արտասահմանյան թեմերի հոգևորական և աշխարհական բոլոր պատգամավորները հրաժեշտ տվեցին Հայոց Հայրապետին, Մայր Աթո-

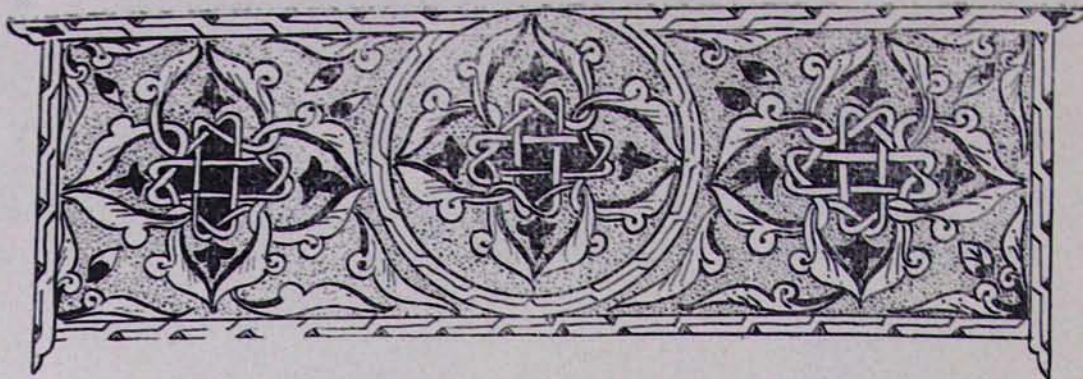
ռին և մեկնեցին երախտագետ պաշտոններով ու լավագույն տպավորություններով:

Սեպտեմբերի 25—30 հոբելյանական հանդիսությանց օրերը, որոնք վերաժվեցին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, նրա արժանավոր գահակալի և մայր հայրենիքի նկատմամբ հայ ժողովրդի անխառն սիրո, հավատարմության ու նվիրվածության մի վառ ցույցի, Մայր Աթոռի մեր օրերի պատմության մեջ կմնան որպես անմոռանալի և նավետ հիշատակելի օրեր:

ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՐԻ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին,
5 հոկտեմբերի 1983 թ.

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ ՍՐԲԱԼՈՒՅՍ
ՄԵՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
ԾՆՆԴՅԱՆ 75-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

1983 թվականի սեպտեմբերի 22-ից 30-ը հիշարժան և պատմական օրեր հանդիսացան մեր ազգային ու եկեղեցական պատմության մեջ: Երևանյան աջնանային այդ գեղեցիկ օրերը միշտ թարմ և տպավորիչ կմնան բազմահազար հայ ժողովրդի պավակների սրտերում:

Սրբալույս մեռնի օրհնության և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի ծննդյան 75-ամյակին, քահանայագործության 40-ամյակին և հայրապետական օծման ու գահակալության 28-րդ տարեդարձին նվիրված հանդիսությունները մի նոր էջ բացեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պատմության մեջ:

Դարերի խորքից եկած մեռնիօրհներդ արարողությունները մեծ ջուրով և հանդիսավորությամբ է նշել հայ ժողովուրդը, այդ արարողությունները միշտ հարապատ են եղել հայի հոգուն, որովհետև Երվանդունի մեռնիօրհնության ժամանակ էլ ավելի է նորոգվել Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի հոգևոր միասնության ուխտը, իսկ Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան հանդիսությունը մեծ տոն էր Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի համար, որովհետև Վեհափառ Հայրապետը, մեր Եկեղեցու պատմության վերջին շրջանում, իրոք դարձավ ջահակիրը Հայ Եկեղեցու վերապարթումքի:

Ահա այս հանդիսավոր առիթներով մայր հայրենիքը իր դռները լայնորեն բաց էր արել բազմահազար ուխտավորների առաջ: Աշխարհի տարբեր երկրներից Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին էին այցելում Հայ Եկեղեցու թեմակալ առաջնորդներ, հոգևոր ներկայացուցիչներ, թեմական և եկեղեցական վարչությանց անդամներ, Մայր Աթոռի բարերարներ, հասարակական գործիչներ, մտավորականներ և այլ հյուրեր: Նրանք գալիս էին իրենց ուրախությունը կիսելու մայր հայրենիքի եղբայրների և քույրերի հետ, գալիս էին, որպեսզի հաղորդակցվեն մեռնաբույր Ս. Էջմիածնով մեր նախնիների սուրբ հոգիների հետ, գալիս էին տեսնելու վերածնված ու շենացած մայր Հայաստանը:

Մայր Աթոռ էին գալիս նաև քույր Եկեղեցիների բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ՝ բաժանելու Հայ Եկեղեցու և ժողովրդի ուրախությունը: Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանում պատշաճ հարգանքով հյուրերին դիմավորում են Մայր Աթոռի հանդիսությունները նախապատրաստող հանձնաժողովի կողմից նշանակված անձինք:

Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Սեպտեմբերի 23-ին, ուրբաթ օրը, Մայր Աթոռ է ժամանում Թուրքիայի հայոց Ամենապատիվ Ս. Շնորհք արքեպ. Գալուստյանը՝ ընկերակցությամբ Ս. Պետրոս քին. Պետրոսյանի և բարեջնորդ Կարպիս սրկ. Սեմերձյանի:

Մայր տաճարի ջրամուտքի առաջ, լուսարարապետ Ս. Հուսիկ արքեպ. Սանթրոյանի գլխավորությամբ, եկեղեցական թափորը «Հրաշափառ» շարական-երգով Ամենապատիվ սրբազան Հորն առաջնորդում է Մայր տաճար, ուր իջման Ս. Սեդանի առաջ Ս. Հուսիկ արքեպիսկոպոսը ողջունում է մեծապատիվ հյուրին հետևյալ խոսքերով.

«Այս երջանիկ և ուրախ առիթով, հանուն Վեհափառ Հայրապետի, Մայր Աթոռիս միաբանության, հոգևոր դասի և հավատացյալների, սրտագին Ձեզ բարի գալուստ ենք մատչում: Գալիք օրերը խանդավառ և ուրախ օրեր են լինելու մեր ժողովրդի համար: Ուրախ և երջանիկ է նախ մեր մայր Եկեղեցին, հայ հավատացյալ ժողովուրդը և բազմահարյուր ուխտավոր հայեր, որոնք գտնվում են Ս. Էջմիածնում և մայր հայրենիքում:

Դուք, սրբազան Հայր, գալիս եք հեռավոր Կ. Պոլսից, որտեղ հազարավոր հայեր կարոտով ձգտում էին ներկա լինել առաջիկա կիրակի օրը տեղի ունենալիք սուրբ մեռնոթոնության արարողությանը»:

Իր խոսքի վերջում Հուսիկ սրբազանը Ամենապատիվ Ս. Շնորհք պատրիարքին փոխանցում է Վեհափառ Հայրապետի, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանության և հայ ժողովրդի ողջույններն ու բարի մաղթանքները:

Այնուհետև պատասխան շնորհակալական խոսք է ասում Ամեն. Ս. Շնորհք արքեպ. Գալուստյանը. «Մենք մեր գոհունակությունը պիտի հայտնենք Հուսիկ սրբազանին և Մայր Աթոռի միաբանության բարիգալստյան այս խոսքերուն և ջերմ ընդունելության համար այս հինավուրց Ս. Եկեղեցվո կամարներուն տակ: Երջանկությամբ եմ լեցված, որովհետև իմ ուխտս իր լրումը գտած է: Այսօր, յոթներորդ անգամ ըլլալով, ես կանգնած եմ այս սուրբ հողին վրա, ուր ինքն Աստուծո Միածին Որդին անձամբ իջավ և այստեղ ցույց տվավ այն վայրը, որ պիտի դառնար համայն քրիստոնեական Եկեղեցվո առաջին աղոթավայրը»:

Իր խոսքի մեջ սրբազան պատրիարքն ասում է, թե ինչքան մեծ և նշանակալից է եղել Ս. Էջմիածինը հայ ժողովրդի համար, և ներկայումս ինչպիսի նվիրական պգացմունքներով է հայ ուխտավորը ոտք դնում հայերի հոգևոր կենտրոն Ս. Էջմիածին՝ «հագեցնելու իր հոգևոր ծարավը»:

Իր խոսքի վերջում Ամենապատիվ Ս. Շնորհք արքեպիսկոպոսը իր բարի մաղթանքներն է հղում Հայոց Հայրապետին՝ ցանկանալով նրան հաջողություններ իր եկեղեցաջեն և ազգանվեր գործունեության մեջ:

Իջման Ս. Սեդանի առաջ արտասանված սույն խոսքերից և աղոթքներից հետո, վանգերի ղողանջների ներքո, պատրիարք սրբազան հայրը հանդիսավոր թափորով առաջնորդվում է Վեհարան, որտեղ Վեհափառ Հայրապետը, քույր

Եկեղեցիների պատգամավորների հետ միասին, ընդունում է նրան հղափայտական ջերմ սիրով ու ողջագութումով:

Մեպտեմբերի 15-ից մինչև 23-ը սրբալույս մանուկ օրհնության և հոբելանական հանդիսություններին մասնակցելու համար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին են այցելում ԱՄՆ-ի հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Թորգոմ արքեպ. Մաեն նույնպես, ԱՄՆ-ի հայոց արևմտյան թեմի առաջնորդ Ս. Վաչե արքեպ. Հովսեփյանը, ԱՄՆ-ի հայոց արևմտյան թեմի առաջնորդ Ս. Տիրայր արքեպ. Մարտիրոսյանը, Եգիպտոսի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Զավեն արքեպ. Զինչինյանը, Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ և Հունաստանի հայրապետական պատվիրակ Ս. Ոսկան եպս. Գալփաքյանը, Անգլիայի հայոց հայրապետական պատվիրակ և առաջնորդ Ս. Եղիշե եպս. Կիլիկյանը, Իրաքի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Ավագ եպս. Ասատուրյանը, Ավստրալիայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Աղան եպս. Պալիույանը, Արգենտինայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Գրիգորիս վրդ. Բունիաթյանը և Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակ Ս. Մեսրոպ ծ. վրդ. Գրիգորյանը:

Հրավիրյալների թվում են՝ Արևմտյան Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակի փոխանորդ Ս. Գյուտ եպս. Նազգաշյանը, Երուսաղեմի հայոց պատվարքության ներկայացուցիչներ Ս. Կյուրեղ եպս. Գաբրիլյանը, Ս. Սևան վրդ. Ղարիբյանը, Ս. Վահան վրդ. Թովալյանը և Ս. Վաղարշակ վրդ. Խաչատուրյանը, ԱՄՆ-ի արևելյան թեմի հոգևոր հովիվ Ս. Վազգեն վրդ. Քեջիշյանը, Բրազիլիայի հայոց հոգևոր հովիվ Ս. Տաթև ծ. վրդ. Ղարիբյանը, Շվեյցարիայի հայոց հոգևոր հովիվ Ս. Վիգեն վրդ. Ավալյանը, Իտալիայի հայոց հոգևոր հովիվ Ս. Սարգիս քնն. Սարգիսյանը և Կալկարայի հայոց հոգևոր հովիվ Ս. Սարգիս քնն. Թաշչյանը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրավերով հանդիսություններին մասնակցելու համար Մայր Աթոռ էր ժամանել նաև Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության պատվիրակությունը, որի կազմում էին Ս. Սուրեն արքեպ. Գաթարոսյանը, Ս. Զարեն եպս. Այնավուրյանը և Ս. Կոմիտաս վրդ. Օհանյանը:

Ներքին թեմերից հանդիսություններին մասնակցում էին, ի գլուխ պատգամավորների, Շիրակի թեմի առաջնորդ Ս. Նարեկ եպս. Շաքարյանը, Վրաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Գևորգ եպս. Սերադարյանը, Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Ս. Գաբեգին վրդ. Ներսիսյանը, Ադրբեջանի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Անանիա վրդ. Արաբաշյանը, ինչպես նաև Մայր Աթոռից Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի ատենապետ Ս. Սիոն արքեպ. Մանուկյանը, Մայր տաճարի լուսարարապետ Ս. Հուսիկ արքեպ. Սանթրոյանը և Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոպապալյանը:

Հանդիսություններին մասնակցող քույր Եկեղեցիների պատվիրակություններին գլխավորում էին. Ռուսաց Եկեղեցուց՝ Նովգորոդի և Լենինգրադի միտրոպոլիտ Ս. Անտոնին, Վրաց Եկեղեցուց՝ Ս. Քրիստափոր Մարգվլեթի եպիսկոպոսը, Ռումեն Օրթոդոքս Եկեղեցուց՝ Մոլդովայի և Սուչավայի միտրոպոլիտ Ս. Թեոկթիստը: Բուլղարական Օրթոդոքս Եկեղեցին ներկայացնում էր Ս. Կիրիլ վարդապետը, իսկ Անգլիկան Եկեղեցին՝ Հենրի Հիլ եպիսկոպոսը, Քենթրբերիի ավագեղեց Վիկտոր դը Վալ կանոնիկոսը և արն. Պատրիկ Ժյոքերտը: Ավստրիայից որպես Հռոմեական Կաթոլիկ Եկեղեցու պատգամավոր ներկա էր աստվածաբանության պրոֆեսոր հայր Էռնեստ Բրիտտֆ Սուտները:

ՍՐԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՌՈՒՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆԵՐԿԱ ՀԱՎԱՏԱՅՅԱԼՆԵՐԻ Բ

ԿԻՐԱԿԱՄՏԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

Սեպտեմբերի 24-ին, շաբաթ օրը, երեկոյան ժամը 18-ին, Հայ Եկեղեցու թեմերի առաջնորդները, Մայր Աթոռի միաբանները և քույր Եկեղեցիների պատգամավորները, Հայոց Հայրապետի գլխավորությամբ, եկեղեցական թափորով առաջնորդվում են Մայր տաճար՝ ներկա լինելու կիրականտի հանդիսավոր ժամերգությանը:

ՍՐԲԱԼՈՒՅՍ ՄԵՌՈՒՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սեպտեմբերի 25-ին, կիրակի: Այսօր Ամենայն Հայոց Հայրապետը մեծաշուք հանդիսավորությամբ Իր գահակալության 28-րդ տարում հինգերորդ անգամ կատարում է սրբալույս մեռնի օրհնությունը, որը մի անգամ ևս հաւտաւտում է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի անասանությունը և մեր սպգային ավանդական այս սուրբ արարողության վառ հիշատակի անմահությունը:

Աջնանային գեղեցիկ և արևոտ օրերից մեկն է Հայաստանում: Բերքառատ Արարատյան դաշտավայրը և հայությունը խորհրդանշող Արարատ սուրբգրական լեռը ողջունում են հարավատ ժողովրդին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում: Տասնյակ հազարավոր հոգի՝ Սփյուռքից, Երևանից, Հայաստանի տարբեր շրջաններից և հարևան եղբայրական հանրապետություններից եկել են մեծ ոգեվորությամբ մասնակցելու համապգային այս գեղեցիկ արարողությանը:

Մինչև մեռնիօրհնեքի արարողությունը, առավոտյան ժամը 10-ին, Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, հանդիսավոր ս. պատարագ է մատուցում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հայոց արևմտյան թեմի առաջնորդ Տ. Վաչե արքեպ. Հովսեփյանը:

Ս. պատարագի արարողությունից հետո, Վեհարանում զգեստավորվում է Վեհափառ Հայրապետը: Ըստ կանոնի մեռնիօրհնեքի արարողության, իրենց հերթին զգեստավորվում են Հայ Եկեղեցու 12 արքեպիսկոպոսներ և եպիսկոպոսներ, որոնք ավետարանական ընթերցումներով մասնակից են լինելու մեռնիօրհնության կարգի կատարմանը:

Ժամը 12-ին բացվում են Վեհարանի դռները, և եկեղեցական ճոխ թափորը շարժվում է դեպի Մայր տաճար: Մայր տաճարի դիմաց այս առթիվ պատրաստվել է մի գեղեցիկ բեմ, որի վրա պետք է կատարվի մեռնիօրհնության արարողությունը:

Մի պահ լռություն է տիրում Մայր տաճարի շրջափակում, միայն ուրախ և զվարթ դաղանշում են Մայրավանքի փանգերը: Վեհարանի դարպասներից սկսած՝ ժողովրդի հոծ բազմությունը բաժանվում է երկու մասի՝ ճանապարհ տալով թափորին: Եկեղեցական թափորը սկիզբ է առնում Վեհարանի շքամուտքից և ձգվում մինչև բեմահարթակ: Աներևակայելի խանդավառություն է տիրում ողջ շրջափակում, բոլորը ուրախ հոգով և սրտով դիմավորում են մեծաշուք եկեղեցական թափորը՝ խաչակնքելով, աղոթք մրմնջալով և գոհությամբ հայտնելով առ Աստված այս հոգեզմայլ սուրբ պահի համար:

Թափորի առջևից քայլում են կարմրազգեստ երկու ջաթիրները՝ ձեռքներին բռնած արծաթագլուխ գավապաններ: Նրանց հետևում են ջահակիրները, որից հետո գալիս են հոգևոր ձեռնարանի բաժանողները, այնուհետև՝ շուրջառապգեստ քահանա հայրերն ու վարդապետները: Թափորի կենտրոնում երկու վարդապետներ տանում են խաչվառն ու գավապանը: Շքեղազգեստ առաջնորդ է 12 արքեպիսկոպոսներից և եպիսկոպոսներից կազմված շքախումբը. նրանք ձեռք-

ներին բռնած տանում են օրվա խորհուրդը նշող սրբություններ՝ Ամենապատիվ Տ. Շնորհք արքեպ. Գալուստյանը տանում է աստվածամուխ Ս. Գեղարդը, Տ. Սիոն արքեպ. Մանուկյանը՝ Ս. Կենաց փայտը, Տ. Հուսիկ արքեպ. Սանթրոյանը՝ Լուսավորչի Ս. Աջը, Տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանը՝ անուշաբույր ծաղիկների հյութով անոթը, Տ. Սուրեն արքեպ. Գաթարոյանը՝ Կիլիկյան սեռունը, Տ. Տիրայր արքեպ. Մարտիրոսյանը՝ բալասանով անոթը, Տ. Ջավեն արքեպ. Չինչիկյանը՝ հին մեռունը, Տ. Վաչե արքեպ. Հովսեփյանը՝ Ս. Արիստակես հայրապետի Աջը, իսկ Տ. Նարեկ եպս. Շաքարյանը, Տ. Գյուտ եպս. Նազգաշյանը, Տ. Ավագ եպս. Ասատուրյանը և Տ. Եղիշե եպս. Կիսկիրյանը տանում են արծաթապատ կապնեղով Սուրբ Ավետարանները:

Սարկավազներից մեկը ձեռքերի վրա բարձրացրած տանում է Ս. մեռնիկ կաթսայի՝ ոսկեթել երկվներով ձյունասպիտակ շղարջը: Սարկավազին հետևում են մեռնի երկու կնքահայերը՝ հարգարժան Սուրեն և Գորգեն Գործունդաները (Ֆրանսիա) և Գառնիկ Յագուպյանը (Սիրիա)՝ գեղեցիկ ոսկեթել շապիկներ հագած:

Թափորի վերջում գալիս է Վեհափառ Հայրապետը՝ զգեստավորված կաթողիկոսական հանդերձանքով, ձեռքին հայրապետական գավազանն ու խաչը՝ օրհնություն բաշխելով ճանապարհի երկու կողմերում կանգնած հավատացյալ ժողովրդին: Վեհափառ Հայրապետի աջ և ահյակ կողմերով քալում են Տ. Ոսկան եպս. Գալիաթյանը և Տ. Աղան եպս. Պալիոպանը որպես փեշակիրներ:

Հանդիսավոր թափորը դանդաղաքալ մոտենում է բեմահարթակին, որի վրա դրված է մեռնով լի արծաթյա կաթսան՝ պատված նուրբ ու ոսկեթել սպիտակ շղարջով:

Հայրապետական թափորին մոտ են կապում նաև քույր Եկեղեցիների բարձրաստիճան պատգամավորները, որոնք տեղ են գրավում Հին Վեհարանի առջևում այս առթիվ պատրաստված հատուկ ամբիոնի վրա: Ամբիոնի վրա են նաև ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ տիադ Բուրեն Պարսամյանը և տեղակալ Անդրանիկ Հասրաթյանը:

Բեմահարթակի աջակողմյան մասում կանգնած են Ս. Գայանե վանքի երգչախմբի անդամները, որոնք Մայրավանքի վարդապետների և արքեպետների հետ միասին, դպրաց դասի ղեկավար Հայկ Ֆրունջյանի գլխավորությամբ, կատարում են մեռնօրհնության արարողության շարական-երգերը:

Սկսվում է սուրբ մեռնի օրհնության հայրապետական մեծահանդես արարողությունը: Եպիսկոպոսները Ս. Գրքից ընթերցում են համապատասխան հատվածներ Սուրբ Յուդի հոգևոր պատրաստության և նրա գործածության մասին: Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը ընթերցում է մեռնօրհնեցի աղաթները. «Աբդ, պորութեամբ ամենասուրբ Հոգւոյդ եղիցի իղս այս՝ իղ ցընծութեան, զգեստ լուսաւոր, օծումն թագաւորութեան, սրբութիւն հոգւոց և մարմնոց, շնորհք հոգևորական, պահապան կենաց, կնիք արդարութեան, զէն հաւատոյ, նահատակ յաղթող ընդդէմ ամենայն գործոց բանսարկոյին. ոգւոց փրկութիւն, ցնծութիւն սրտից, ուրախութիւն յափռենական, պի որ ոք օծցի ի սմանէ՝ վերստին ծննդեան իղովս, երկիւղած լիցի յԱստուծոյ և աներկիւղ ի հակառակորդէն»: Երգեցիկ խումբը մեղմորեն երգում է «Որ յառաջագոյն յօրենըս» մեռնօրհնության շարականը և «Մեղեդի մեռնի»՝ «Հայր ամենակալ», ասոյա Շնորհալու գրած «Նոր օրհնութիւն»-ը:

Այս հոգեզմայլ երգեցողություններից հետո Վեհափառ Հայրապետը ըն-

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻԶԻ ԱԶՈՎ
ՕՐՀՆՈՒՄ Է ՆՈՐ ՄԵՌՈՒՆԸ

թերցում է մեռնօրինության մյուս լսողքները: Այա, ըստ մեռնօրինության կարգի, Մայր տաճարի լուսարարապետ Տ. Հուսիկ արքեպ. Սանթուրյանը իրավիրում է կնքսիսայրերին բաց անելու մեռնի կաթսայի կափարիչը: Պրն. պրն. Սուրեն Գործունյանը և Գառնիկ Յագուայանը, կաթսայի երկու կողմերում կանգնած, դանդաղորեն բարձրացնում են կափարիչը, իսկ այդ ընթացքում լսվում է «Բացեր, Տէր, այսօր լզանձղ երկնային» շարականը:

Վեհափառ Հայրապետը մոտենում է կաթսային և հանդիսավորապես նրա մեջ լցնում «վնիթ ծաղկանցն և ապա՝ զպալասանն և զկնի զհին Մեռնն»՝ երգելով «Առաքելոյ աղանոյ» շարականը: Եվ հենց նույն պահին զվարթ հընչում են Մայր տաճարի վանգակատան վանգերը:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը Ս. Կենաց փայտով, Ս. Գեղարդով և Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Աջով տյառնագրում և խառնում է նոր մեռնը՝ երգելով. «Օրինեցի և սրբեցի մեռնս այս նշանաւ...»: Մյուս սուրբ մասունքներով նոր մեռնը տյառնագրվելուց հետո, կաթսան ծածկվում է կափարիչով, և Վեհափառ Հայրապետը կարդում է վերջին աղոթքը. «Արդ, այժմ և մեք պատրաստելով զսա որպէս կաթն՝ մատուցանեմք, զի ամենեքեան որ ի սմանէ առնուցուն՝ արժանի լիցին ընդունել զհաստատուն կերակուր, զճշմարիտն, զերկնայինն՝ ի շնորհաց Միածնի քո Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի...»:

«Քրիստոս Աստուած մեր՝ պարգևիչ աստուածային օծութեան, սրբեա՛լ զմեզ առ ի քէն սրբութեամբն և արա՛ զմեզ հաղորդս պարգեաց Հոգւոյ քո Սրբոյ, որպէս զի կատարեցի կարգս այս Սրբոյ Մեռնիս, Տէր մեր և Աստուած մեր յաղիտեան...»: «Եվ այժմ ծագեա՛ ի սիրտս մեր զպարգևս բարութեան Հոգւոյ Սրբոյ, և հաղորդակից երևեցո՛ զմեզ պարգեաց քոց սրբոց, վասնզի Դու իսկ ես Մեռն անբիծ, և մաքուր, և անաղտ, որ հանապազ բուրես յանձիւս սրբոց քոց...»:

Աղոթքից հետո ընթերցվում է Ս. Մարկոսի Ավետարանից մի հատված՝ «Եւ շրջէր Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս»:

Այա լսվում է սարկավազի բարձր և հնչեղ ձայնը. «Սուրբ խաչիս և Սուրբ Մեռնաւս աղաչեսցուք զՏէր»: Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով էլ ավարտվում է յոթ տարին մեկ անգամ կատարվող սրբալույս մեռնի օրհնության այս հիսաքանչ արարողությունը: Վերջում ներկաները, համակ ուշադրություն դարձած, լսում են Ամենայն Հայոց Հայրապետի ոգեշունչ քարոզը՝ նվիրված սուրբ մեռնի հոգևոր նշանակությանը (Վեհափառ Հայրապետի քարոզը տես «Էջմիածին» ամսագրի սույն համարում, էջ 11):

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Սրբալույս մեռնի օրհնության հանդիսավոր արարողությունից հետո, Վեհարանի սեղանատանը, ի պատիվ Մայր Աթոռ ժամանած բարձրաստիճան հոգևոր հյուրերի, տրվում է ճաշկերույթ:

Սույն ճաշկերույթին, Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ, ներկա են՝ ամենապատիվ Տ. Շնորհք արքեպ. Գալուստյանը, Հայ Եկեղեցու ներքին և արտասահմանյան թեմերի առաջնորդները, Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության պատվիրակությունը, ինչպես նաև Ռուսաց, Վրաց, Ռումին, Անգլիկան և Բուլղար քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները:

Ճաշկերույթի ընթացքում Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը դիմում է ներկաներին հեռույալ խոսքով. «Այս գեղեցիկ և նվիրական արարողությունից հետո, երբ սրբալույս մեռնը օրհնեցինք միասին աղոթելով, ես նախ ցանկանում

եմ իմ գոհությունը հայտնել Աստծուն, որ ինձ շնորհեց բավարար տարիներ հինգերորդ անգամ օրհնելու սրբալույս մեռնող: Կարծում եմ, որ քիչ հայրապետներ մեր փոքորկալից պատմության ընթացքում շնորհն են ունեցել այլքան անգամներ կատարելու այդ սուրբ արարողությունը: Երջանիկ եմ, որ շրջապատված եմ մեր հոգևոր առաջնորդներով, բազմահավաք հայ ոխատավորներով և հայ ժողովրդով: Ես առաջարկում եմ բաժակ բարձրացնել և խմել «այ Եկեղեցու և համայն հայ ժողովրդի կենացը»:

Այսուհետև Վեհափառ Հայրապետը առաջարկում է երկրորդ բաժակը բարձրացնել և խմել Կ. Պոլսի հայոց Ամենապատիվ Տ. Շնորհ արքեպ. Գալուստյանի կենացը: Ներկաները ջերմորեն ընդունում են Վեհափառ Հայրապետի առաջարկած կենացը և իրենց հերթին երկար տարիների կյանք մատնում սրբազան հորը իր առաքելական գործունեության մեջ:

Ճաշկերության ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը կենացներ է առաջարկում նաև Հայոց մյուս նվիրապետական Աթոռների և քույր Եկեղեցիների առաջնորդների կյանքի արևշատության և նրանց բարի գործունեության հաջողության համար:

Շնորհակալական խոսքերով հանդես են գալիս պատվիրակությունների ղեկավարները և իրենց հերթին քաջառողջություն և նորանոր հաջողություններ չամակնում Վեհափառ Հայրապետին:

Պաշտոնական ճաշկերությանց հետո, Վեհափառ Հայրապետի, հրավերով, ներկաները խմբովին նկարվում են Վեհարանի շքամուտքի առջև:

Երեկոյան հայ և քույր Եկեղեցիների պատգամավորները Երևանի օպերայի և բալետի պետական թատրոնում ներկա են լինում Հայաստանի պետական երգչախմբի համերգին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԱՏՅԱՆ ԱՂՈԹՔ ԾԻՇԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴՈՒՄ

Սեպտեմբերի 26-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10-ին, Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ, Հայ Եկեղեցու պատգամավորները և քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները ծաղիկներով ու ծաղկեպսակներով այցելում են հայ նահատակաց հուշարձան:

Հոգևորականներից կազմված թափուրը դանդաղաքայլ մոտենում է հուշարձանին: Թափուրի առջևից երկու վարդապետներ տանում են կարմիր և սպիտակ մեխակներով Քրիստոսի Խաչը խորհրդանշող ծաղկեպսակը: Հավերժական կրակի մոտ տեղի է ունենում հոգեհանգստյան արարողություն 1915 թվականի ցեղասպանության կոհերի հիշատակին:

ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹ Ի ՊԱՏԻՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Նույն օրը, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդում ընդունելությունից հետո, ժամը 14-ին, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհուրդը «Հրապոյան» հյուրանոցում ճաշկերույթ է տալիս Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Առաջինի պատվին՝ ծննդյան 75-ամյակի առթիվ:

Ճաշկերության ներկա էին Հայ Եկեղեցու արտասահմանյան և ներքին թեմերի առաջնորդները, ԱՄՆ-ից, Ֆրանսիայից, Անգլիայից, Բուլղարիայից, Լիբանանից, Սիրիայից և աշխարհի այլ երկրներից ժամանած հոգևոր ու աշխարհիկ հյուրեր:

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՀՈՒԾԱՐՁԱՆԻ ՄՈՏ

Ներկա էին նաև Ռուսաց, Ռումին, Անգլիական, Բուլղար, Վրաց Եկեղեցիների պատգամավորները:

Ճաշկերույթին ներկա էին Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի արտաքին գործերի մշտական հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Լևոն Մանասերյանը, Հայկական ՍՍՀ արտաքին գործերի մինիստր Զոն Կիրակոսյանը, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վարդգես Համապատասխանը, Արտասահմանյան երկրների հետ բարեկամության և մշակութային կապի հայկական ընկերության նախագահության նախագահ Նորա Հակոբյանը, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդյին առընթեր արտասահմանյան տուրիզմի վարչության պետ Հենրիկ Լիլոյանը, Հայաստանի խաղաղության ֆոնդի նախագահ, կոմպոզիտոր Էդուարդ Միրզոյանը, ՀՍՍՀ կուլտուրայի մինիստրի առաջին տեղակալ Մարատ Խարապյանը, Հոլանդիայի Հեռուստատեսությունը և ռադիոյի պետական կոմիտեի նախագահի տեղակալ Գևորգ Խոշոպյանը, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալներ Անդրանիկ Հասրաթյանը և Ռ. Զարգարյանը, մշակույթի, գիտության և արվեստի գործիչներ:

Ճաշկերույթի ժամանակ ելույթ է ունենում Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ռուբեն Պարսամյանը և Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի անունից ջերմորեն շնորհավորում հոբելյար Հայրապետին Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով պարգևատրվելու առթիվ, մաղթելով նրան քաջառողջություն, նոր հաջողություններ իր հայրենական գործունեության մեջ:

Ապա ներկաները ջերմորեն ընդունում են Վեհափառ Հայրապետի խոսքը, որով նա շնորհակալություն է հայտնում Գերագույն սովետի նախագահությանն ու կառավարությանը իրեն Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով՝ Սովետական Հայաստանի բարձրագույն պարգևով պարգևատրելու համար:

Շարունակելով իր խոսքը՝ Վեհափառ Հայրապետը նշում է. «Հայ Եկեղեցին Սովետական Հայաստանում գործում է ազատ ու արգասավոր կերպով: Հանրապետության կառավարությունը մեծ ուշադրություն է նվիրում մեր կարիքների բավարարմանը: Դա մեկ անգամ ևս դրսևորվեց այս օրերին, երբ Սուրբ Էջմիածնում տոնվում է իմ 75-ամյակը:

Իմ կյանքի 75-ամյակին և կաթողիկոսական գահակալության 28-րդ տարեդարձին լրանում է նաև իմ քահանայական ձեռնադրության 40 տարին:

Հինգերորդ անգամ է, որ ես Սուրբ Էջմիածնում կատարում եմ մեռնօրինության սուրբ խորհուրդը:

Ես խորապես շնորհակալ եմ Հայ Եկեղեցու արտասահմանյան թեմակալ առաջնորդներին, հոգևոր և աշխարհական հյուրերին, որոնք ներկայացնում են հայ համայնքները և ժամանել են աշխարհի տարբեր երկրներին, որպեսզի մասնակցեն մեռնօրինությանը և իմ հոբելյանական հանդիսություններին:

Վերածնված Հայաստանին ե՛ս սևեռվում տարբեր երկրներում ապրող միլիոնավոր հայրենակիցների հայացքները: Սովետական Հայաստանի հաջողությունները ուրախություն են պատճառում նրանց: Ընդլայնվում են մայր հայրենիքի կապերը Սփյուռքի հետ»:

Վերջում Հայոց Հայրապետն ասում է, որ ինքը միշտ հավատարիմ կմնա հայ ժողովրդին, Հայ Առաքելական Եկեղեցուն և աշխարհի հավիտենական խաղաղության համար մղվող պայքարին:

Ճաշկերույթի ընթացքում շնորհավորական բաժակաճառով հանդես է գա-

լիս Կ. Պելսի հայոց Պատրիարք ամենապատիվ Ս. Շնորհք արքեպ. Գալուստյանը, որը ի սրտե ջնորհավորում է Վեհափառ Հայրապետին հոբելանի առթիվ՝ մաղթելով նրան նոր մեծագործություններ Հայ Եկեղեցու անդամատանում:

Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Պատրիարք Պիմենի անունից Հայոց Հայրապետին է ողջունում Լենինգրադի միտրոպոլիտ Անտոնին: Իր խոսքում նա նշում է, որ ռուս և հայ ժողովուրդները եղբայրներ են վաղնջական ժամանակներից: Սերո բարեկամությամբ են կապված նաև Ռուսաց և Հայոց Եկեղեցիները: Նրանք աշխարհի մյուս Եկեղեցիների հետ միասին պայքարում են հանուն այն բանի, որ պատերազմի սև ամպերը երբեք չմոայեն կապույտ երկինքը, պայքարում են հանուն մարդկության երջանկության և առաջադիմության:

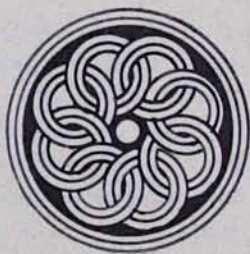
Ռումեն Օրբոդոքս Եկեղեցու պատմիչական դեկավար միտրոպոլիտ Թեոկլիստը իր խոսքում նշում է. «Այսօր Սովետական Հայաստանը մեծ առաջադիմության է հասել կյանքի բոլոր բնագավառներում: Եւ արդեն երկրորդ անգամ եմ այցելում այս գեղեցիկ հանրապետությունը և կարող եմ հպարտությամբ ասել, որ այստեղ ընկերային և տնտեսական բնագավառներում իրոք վիթխարի վերափոխումներ են կատարվել: Մենք ուրախ ենք նաև, որ Ռումինիայում բնակվող հայերը մեծ ավանդ են ներդնում մեր երկրի բարգավաճման գործում»:

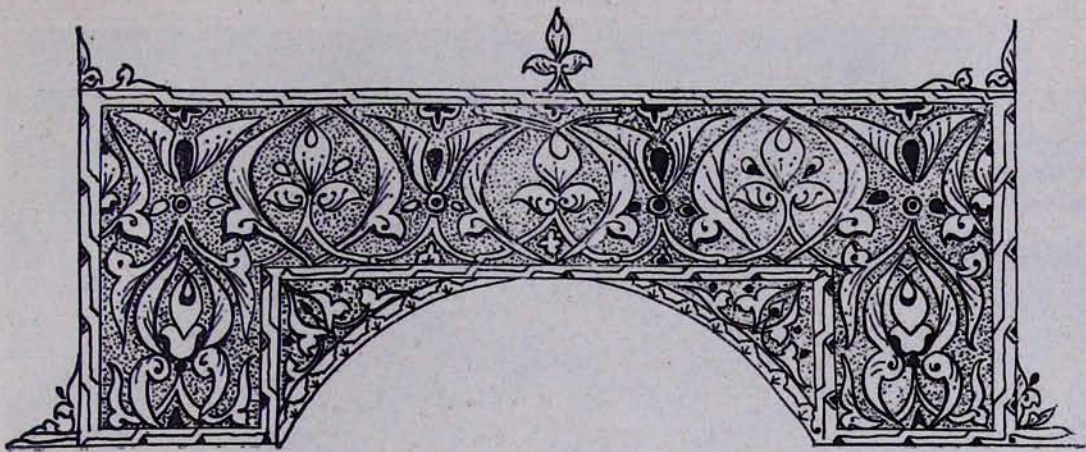
Տ. Սուրեն արքեպ. Գաթարոյանը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին է փոխանցում Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի ողջույնի ուղերձը:

Շնորհավորանքի սրտաբուխ խոսքերով Վեհափառ Հայրապետին է դիմում Վրաց Եկեղեցու Մարգվեթի եպիսկոպոս Տ. Քրիստափորը: Իր խոսքի մեջ նա շեշտում է, որ հայ և վրաց ժողովուրդների դարավոր բարեկամությունը կոփվել է բռնակալների դեմ նրանց մղած համատեղ պայքարում:

Պրոֆեսոր Բարունակ Թովմասյանը՝ Լիբանանից, Կիրիլ վարդապետը՝ Բուլղարիայից, իրենց խոսքերում նշում են այն մնայուն ավանդը, որ Հայ Եկեղեցին իր Հովվապետ Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ ներդնում է ամբողջ աշխարհի խաղաղության համար նդվող պայքարում:

Ճաշկերույթը անցնում է բարեկամական սրտագին մթնոլորտում:

**ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 75-ԱՄՅԱԿԻՆ,
ՔԱՀԱՆԱՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ 40-ԱՄՅԱԿԻՆ ԵՎ
ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ 28-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ
ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ՆԻՍՏԸ ՎԵՀԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆՑ
ԴԱՀԼԻԾՈՒՄ**

Սեպտեմբերի 27-ին, երեքշաբթի:

Սրբալույս մեռնի օրհնության նվիրված հանդիսությունից երկու օր հետո, նույն խանդավառությամբ և նույն տոնական տրամադրությամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում նշվում է Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակը:

Վեհափառի հանդիսությունների դահլիճում հավաքվել են Հայ Եկեղեցու բարձրաստիճան ներկայացուցիչները ներքին և արտասահմանյան թեմերից, քույր Եկեղեցիների պատգամավորները, Մայր Աթոռի միաբանության անդամները և պաշտոնեությունը, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամները, մայրաքաղաքի հասարակայնության ներկայացուցիչներ, մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության աշխատողներ և սփյուռքահայ պաշտոնական հյուրեր:

Հանդիսությունը բաց է անում Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի ատենապետ Տ. Սիոն արքեպ. Մանուկյանը.

«Վեհափառ Տեր,

Մեծահանդես տոն է այսօր: Հայ Եկեղեցին ու հայ ժողովուրդը ցնծությամբ կտոնեն Նորին Սուրբ Օծության՝ Վազգեն Ա Սրբապնագույն կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց ծննդյան 75-ամյակը, քահանայական ձեռնադրության 40-ամյակը և հայրապետական օծման և գահակալության 28-ամյակը: «Ուրախ լեր Ս. Եկեղեցի», ցնծա հայ ժողովուրդ: Արդարև, ուրախ է Հայ Եկեղեցին ու կցնծա հայ ժողովուրդը, որ ի Հայաստան և ի սփյուռք աշխարհի, վասնզի 28 տարիներն ի վեր Ս. Լուսավորչի Աթոռին վրա բուլված է արժանավորապես «Հայրապետ սուրբ և անբիծ, նման մեծի Մովսիսի, սին լուսոյ կանգնեալ ի մէջ Հայաստանի»:

Գերաշնորհ Տ. Սիոն արքեպ. Մանուկյան

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ՝ ԾՐՋԱՊԱՏՎԱԾ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԲԱՐՁՐԱՍՏԻԾԱՆ
ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՎ ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԾՔԱՄՈՒՏՔԻ ԱՌՋԵՎ

տանեայց»: Պողոս առաքյալի խոսքերը կրկնելով՝ «Ձի այսպիսի վայել էր մեզ՝ քահանայապետ սուրբ և անվեղ, անսրատ, վատեալ ի մեղաւորաց և բարձրացեալ քան վերկինս» (Երբ. Է 26):

Նորին Սուրբ Օծությունը, օժոված աստվածատուր ջնորհներով, եղավ իրավամբ հավատքի, բարության և հայրենասիրության ու խաղաղության առաքյալ մը Հայ Եկեղեցվո և հայ ժողովուրդի համար: Ան եղավ լավատես ու պայծառատես հանդեպ հայ ժողովուրդին և հայրենիքի լուսավոր ապագային: Անիկա եղավ Ներսես Բ Շինող հայրապետը՝ վերաջինելով ու պայծառացնելով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն ու Հայաստանի բազմաթիվ եկեղեցիներն ու վանքերը: Ան եղավ Մովսես մարգարե հայ ժողովուրդի՝ ի սփյուռս աշխարհի ցրված իր վավակները դեպի հայրենիք առաջնորդող՝ Սինայի անապատեն դեպի Ավետիյաց երկիրը հայոց:

Նորին Սուրբ Օծությունը առաջին հայրապետը եղավ, որ իր օծումեն անմիջապես հետո ճամփա ելավ դեպի գաղթաշխարհ՝ Լուսավորչի լույսը և Հայաստանի սերը տանելու իր պանդուխտ վավակներուն:

Անիկա այցելեց քրիստոնյա աշխարհի մեծ կեդրոնները՝ Կ. Պոլիս և Հռոմ, աղի գնաց գրեթե կրոնական բոլոր եկեղեցիներու պետերուն անոնց մասնավոր հրավերովը և ծանոթացուց Հայ Եկեղեցին օտարներուն: Եվ անոնք եկան Հայաստան, տեսան փառավոր Սուրբ Էջմիածինը և ծաղկյալ Հայաստանը:

Նորին Սուրբ Օծությունը, ըլլալով ի սկզբանե դաստիարակ, մեծ գուրգուրանք ցույց տվավ հոգևոր ճիմարանին՝ ստանձնելով սարկավագներու հոգևոր դաստիարակությունը:

Նորին Սուրբ Օծությունը եղավ բախտավոր Հայրապետ, ապրելով և իրագործելով խաղաղության շրջանի մեջ և վայելելով հայրենի կառավարության բարյացակամ օժանդակությունը:

Վեհափառ Տեր,

Այսօր եկած են Ձեր հոգևոր վավակները, ինչպես նաև քույր Եկեղեցիներու պատգամավորները՝ իրենց սրտագին հարգանքը մատուցանելու Ձեզի Ձեր ծննդյան, քահանայագործության և հայրապետական եռյակ հոբելյաններու առթիվ:

Մենք ամենքս ալ ի սրտե կմաղթենք Ձեզի Աստուծո օգնականությունն ու երկար. քաջառողջ և արդյունավետ պտղալից տարիներ, իբրև գլուխ և հովվապետ հայ հավատացյալ ժողովուրդի»:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի, քահանայական կրջման 40-ամյակի և գահակալության 28-րդ տարեդարձի առթիվ Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անունից հանդես եկավ Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոպապայանը հետևյալ ընդարձակ պեկուցումով.

Տ. ՆԵՐՍԵՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՁԵԿՈՒՅՈՒՄԸ

Վեհափառ Տեր,

Ամենապատիվ Պատրիարք սրբազան հայր,

Գերաջնորդ, հոգեջնորդ և արժանապատիվ հայրեր,

Մեծարգո Տիար Ռ. Պարսամյան և Վիկտոր Վոլոդին,

Հարգարժան պատգամավորներ, հյուրեր և սիրելի ներկաներ.

Այս տարի, սեպտեմբերյան այս օրերին, լրանում է Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալության 28-րդ տարեդարձը, քահանայական կրջման 40-ամյակը և կենաց 75-ամյակը:

Այս առթիվ Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը ինձ վրա քաղցր պարտականություն դրեց, հոբելյանական այս հանդիսավոր նիստին, ներկայացնելու Նորին Սրբության ծավալուն աշխատանքները անցնող 28 տարիների ընթացքում:

Վեհափառ Հայրապետը ծնվել է Բուխարեստում 1908 թ. սեպտեմբերի 20-ին: Ծննդավայրում իր միջնակարգ կրթությունն ստանալուց հետո, ուսումը շարունակել է Բուխարեստի համալսարանի գրականության և փիլիսոփայության ֆակուլտետում՝ ավարտելով այն 1936 թվին: Համալսարանական ուսումնառության տարիներից սկսած և հետագայում էլ մինչև հոգևոր կոչում ստանալը՝ 1943 թվին, նա եռանդով նվիրվել է կրթական ու հրապարակագրական աշխատանքի:

1943 թ. սեպտեմբերի 30-ին ձեռնադրվել է կուսակրոն հոգևորական Աթենքում և ապա ընտրվել Ռումինիայի հայոց թեմի հոգևոր առաջնորդ: 1943—44 տարիներին հետևել է Բուխարեստի համալսարանի սոսուլաժաբանության ֆակուլտետի դասընթացներին:

1951 թ. Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, ձեռամբ երջանկահիշատակ Ս. Գևորգ Զ կաթողիկոսի, ձեռնադրվել է եպիսկոպոս և ծառայել Ռումինիայի հայոց թեմում առաջնորդական պաշտոնով մինչև կաթողիկոս լինելը: Այդ տարիներին ամրապնդվում է նրա ղեկավարած թեմի կանոնական կապը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և մայր հայրենիքի հետ:

1955 թ. սեպտեմբերի 30-ին Ս. Էջմիածնում գումարված ազգային-եկեղեցական ժողովը Ս. Վալզեն Պաժյան եպիսկոպոսին ընտրում է ծայրագույն Պատրիարք և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Մի քանի օր հետո, հոկտեմբերի 2-ին, կիրակի օրը, Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում, 12 արքեպիսկոպոսների և եպիսկոպոսների մասնակցությամբ, կատարվում է Հայոց Հայրապետի կաթողիկոսական ձեռնադրության և օծման արարողությունը, իսկ հետևյալ օրը բացառիկ հանդիսավորությամբ կատարվում է նրա գահակալության հանդիսությունը:

Այսպիսով, Ս. Գրիգոր Լուսավորչի պատմական Աթոռի վրա է բազմում Հայ Եկեղեցու 130-րդ հայրապետը՝ Ս. Ս. Վալզեն Ա կաթողիկոսը:

Հանձին Ս. Ս. Վալզեն Ա կաթողիկոսի, Հայաստանյայց Եկեղեցին, համաշխարհային Բ պատերազմի արհավիրքներից վիրավոր, ունեցավ իր արժանավոր Հովվապետը՝ ի Հայաստան և ի սփյուռք աշխարհի ցրված իր ժողովուրդը իր հովանու տակ միացնելու և հոգեպես մխիթարելու առաքելությամբ:

Անցնող 28 տարիների ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը գրոց հիշատակության արժանի իր գործունեությամբ, որպես խոհուն և անձնոլոր հոգևորական, իր անձի շուրջ ստեղծեց մեծ պատկառանք, իրավ հեղինակություն և դարձավ Հայաստանյայց Եկեղեցու և հայ ժողովրդի սիրելի Հայրապետը: Նրա ոգեշնչող անձնավորությունից ճառագայթող լույսը ջերմացրել ու ջերմացնում է ողջ հայության սիրտը՝ կապելով նրան Ս. Էջմիածնին և հայրենի հարապատ հողին:

Հայրենի հողի վրա ամրորեն դրած իր ոտքերը՝ Վեհափառը կերպարանափոխեց Մայր Աթոռը. անցնող 28 տարիների ընթացքում, Մայր տաճարից մինչև միսրանական շենք. Ղապարապատից մինչև նոր Վեհարան, հին Վեհարանից մինչև Գանձատուն, բազում շինություններ կառուցվեցին, վերակառուցվեցին կամ վերանորոգվեցին և նրա ճաշակով գեղեցկացան անօրինակ կերպով:

Հոբելյար Հայրապետը իր հայրական հոգատար սրտով, իբրև Հովվապետ հայոց, հասավ նաև սփյուռքին, իր այցելությունների միջոցով տարավ Սուրբ

Էջմիածնի օրհնությունն ու պատգամը տարագիր հայությանը, տարած հայրենիքի կենարար շունչը և իբրև Այրարատյան աղավնի, խաղաղության ուսող ձիթենու իր ձեռքին, հասավ մինչև Ատլանտյանի և Խաղաղականի ափերը՝ մխիթարելու իր օրդիներին հայրենական քաղցրություններով: Եվ նրա պատ-

Գերաշնորհ Տ. Ներսես եպս. Պոպապայանը զեկուցագիրն ընթերցելիս

գումները բյուրեղացան սփյուռքի հայության գիտակցության մեջ, դարձան պաշտամունք Սուրբ Էջմիածնի և հայրենի իրականության հանդեպ:

Հորեկար Հայրապետի գահակալության 28-ամյա բեղուն շրջանը ընդգրկում է գործունեության բավաճախի բնագավառներ: Այժմ թույլ տվեք համա-

ռոտակի ներկայացնել ձեռն Նորին Սրբության այդ բազմերես և բազմաբովանդակ գործունեության պատկերը իր հիմնական գծերի մեջ:

Նորին Սրբությունը իր գահակալության առաջին օրվանից իրեն հատուկ եռանդով ձեռնամուխ եղավ ստեղծելու խաղաղ և առողջ հիմքերի վրա դրված վանական հոգևոր կյանք:

Այս երջանիկ հոբելյանի հանգրվանին, ուր-մի եմ արձանագրելու, որ Հայոց Հայրապետը կարողացավ Մայր Աթոռի երիտասարդ միաբաններին ներշնչել հոգևոր կոչման և ապագային առաքելության վսեմ պատգամ և Մայր Աթոռի անսասանության և պայծառության հստակ պոնիկելու գաղափարական բարձր գիտակցություն:

Վեհափառ Հայրապետի գահակալության շրջանում նրա սուրբ Աջով ձեռնադրվել ու եպիսկոպոսական աստիճան են ստացել 50 հոգևորականներ՝

1. Տ. Շնորհք արքեպիսկոպոս Գալուստյան (պատրիարք Թուրքիայի հայոց)
2. Տ. Հայկապոն արքեպիսկոպոս Աբրահամյան
3. Տ. Սերովբե արքեպիսկոպոս Մանուկյան
4. Տ. Հայրիկ արքեպիսկոպոս Ասլանյան
5. Տ. Ասողիկ արքեպիսկոպոս Ղապարյան
6. Տ. Պսակ արքեպիսկոպոս Թումայան
7. Տ. Կոմիտաս արքեպիսկոպոս Տեր-Ստեփանյան
8. Տ. Բաբկեն արքեպիսկոպոս Ապատյան
9. Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյան
10. Տ. Շահե արքեպիսկոպոս Աճեմյան
11. Տ. Վաչե արքեպիսկոպոս Հովսեփյան
12. Տ. Հուսիկ արքեպիսկոպոս Սանթրոյան
13. Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյան
14. Տ. Զավեն արքեպիսկոպոս Զինչինյան
15. Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Գալստյան
16. Տ. Վարդան եպիսկոպոս Տեր-Սահակյան
17. Տ. Եզնիկ եպիսկոպոս Ալնավորյան:
18. Տ. Պարզե եպիսկոպոս Վրթանեսյան
19. Տ. Շավարշ եպիսկոպոս Գույումճյան
20. Տ. Զգոն եպիսկոպոս Տեր-Հակոբյան
21. Տ. Գնել եպիսկոպոս Ճերեճյան
22. Տ. Բաբկեն եպիսկոպոս Վարժապետյան
23. Տ. Եղիշե եպիսկոպոս Սիմոնյան
24. Տ. Մաշտոց եպիսկոպոս Թաջիրյան
25. Տ. Հակոբ եպիսկոպոս Վարդանյան
26. Տ. Շահան եպիսկոպոս Սվաճյան
27. Տ. Գյուտ եպիսկոպոս Նազգաշյան
28. Տ. Արսեն եպիսկոպոս Բերբերյան
29. Տ. Նարեկ եպիսկոպոս Շաքարյան
30. Տ. Գևորգ եպիսկոպոս Սեբադարյան
31. Տ. Հմայակ եպիսկոպոս Ինթոյան
32. Տ. Արիս եպիսկոպոս Շիրվանյան
33. Տ. Ներսես եպիսկոպոս Պոպապալյան
34. Տ. Կյուրեղ եպիսկոպոս Գաբրիկյան

35. Տ. Դավիթ եպիսկոպոս Սահակյան
36. Տ. Եղիշե եպիսկոպոս Կիպիւրյան
37. Տ. Ոսկան եպիսկոպոս Գալփաքյան
38. Տ. Նորվան եպիսկոպոս Ջաքարյան
39. Տ. Ավագ եպիսկոպոս Ասատուրյան
40. Տ. Աղան եպիսկոպոս Պալիոպյան

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ ՍՈՒՅՆ ՑՈՒՑԱԿԻՑ ՎԱՆՃԱՆՎԵԼ ԵՆ՝

1. Հայկապոն արքեպիսկոպոս Աբրահամյան
2. Տ. Վարդան եպիսկոպոս Տեր-Սահակյան
3. Տ. Եվսիկ եպիսկոպոս Ազնավուրյան
4. Տ. Պարզ եպիսկոպոս Վրթանեսյան
5. Տ. Շավարշ եպիսկոպոս Գույումճյան
6. Տ. Մաշտոց եպիսկոպոս Թաջիրյան
7. Տ. Եղիշե եպիսկոպոս Սիմոնյան
8. Տ. Հայրիկ արքեպիսկոպոս Ասլանյան
9. Տ. Ասողիկ արքեպիսկոպոս Ղալարյան
10. Տ. Պսակ արքեպիսկոպոս Թումայան
11. Տ. Կոմիտաս արքեպիսկոպոս Տեր-Ստեփանյան
12. Տ. Բաբկեն արքեպիսկոպոս Ալստյան

Վեհափառ Հայրապետն իր գահակալության ընթացքում իր շուրջն ունեցավ, իբրև Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի և Վերստուգիչ Հանձնախմբի անդամներ, որպես մերձավոր գործակիցներ, թե՛ Հայ Եկեղեցու բարձրաստիճան հոգևորականներ սփյուռքից և Մայր Աթոռից, և թե՛ հայրենաբնակ վաստակաշատ, անվանի մտավորականներ, որոնք իրենց ամբողջական մասնակցությունը բերեցին Հայոց Հայրապետի եկեղեցաշեն ու հայրենանվեր ծրագրերի իրականացման գործին:

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի համալրված ներկա կազմը հետևյալն է.

- Տ. Սիոն արքեպիսկոպոս Մանուկյան (ատենապետ)
- Տ. Սերովյան արքեպիսկոպոս Մանուկյան
- Տ. Հուսիկ արքեպիսկոպոս Սանթրուրյան
- Տ. Շահե արքեպիսկոպոս Աճեմյան
- Տ. Արսեն եպիսկոպոս Բերբերյան
- Տիարք՝ դոցենտ Կարպիս Կարսուգյան
- դոցենտ Հովհաննես Թովուկյան
- ժող. նկարիչ, ակադեմիկոս Գրիգոր Խանջյան
- ճարտարապետ Արմեն Ջարյան

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի նիստերին ի պաշտոնե մասնակցում են Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպապայանը և միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի ընդհանուր քարտուղար Տիար Պարզն Շահբալյանը:

Գերագույն Հոգևոր Խորհրդին առընթեր գործել է միշտ Վերստուգիչ Հանձնաժողովը, որի կազմում են այժմ՝

- Տ. Նարեկ եպս. Շաքարյան
- Տիար Եփրեմ Ալեքսանյան
- Տիար Մինաս Կարապետյան

Մայր Աթոռի շինարարական աշխատանքներին մարմին տալու համար Հայոց Հայրապետի հրավերով և նրա անմիջական հսկողության տակ Ս. Էջմիածնում կազմվել և առ այսօր գործում է հայրենի անվանի ճարտարապետներից, ինժեներներից և արվեստագետներից բաղկացած գիտական մի հանձնաժողով, որն իր անձնվեր գործակցությամբ կյանքի է կոչում Նորին Սրբաթյան մշակած շինարարական բոլոր ծրագրերը:

Վերոհիշյալ հանձնաժողովի կազմում են՝

1. Դոկտ. պրոֆ. Վարապետ Հարությունյան (նախագահ)
2. Ակադեմիկոս, նկարիչ Գրիգոր Խանջյան
3. Դոկտ. պրոֆ. Կոստանդին Հովհաննիսյան
4. Ճարտարապետ Բաղդասար Արզումանյան
5. Ինժեներ Կոստանդին Աթունյան
6. Ակադեմիկոս, դոկտ. պրոֆ. Բաբկեն Առաքելյան
7. Ճարտարապետ Թելման Գևորգյան
8. Մայր Աթոռի գլխ. ճարտարապետ Արծրուն Գալիկյան

Շնորհիվ այդ շինարարական աշխատանքների, անցնող մոտ երեք տասնամյակների ընթացքում Մայր Աթոռում և նրա սահմաններից դուրս վերանորոգվեցին, կառուցվեցին կամ վերակառուցվեցին, վերապարզվեցին Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարը, նոր Վեհարանի շենքը, հին Վեհարանի շենքը, միաբանական սեղանատունը, Մայրավանքի նոր վանատունը, Ղապարապատի շենքը, մայրավանքի ողջ շրջափակը, որտեղ և կառուցվեց 1915 թվականի հայկական առաջին ցեղասպանության հուշարձանը, իսկ վերջերս նաև՝ Խրիմյան Հայրիկի հիշատակին նվիրված աղբյուր-հուշակոթողը, վերակառուցվեցին Ս. Հովհաննիսյան, Ս. Գայանե, Ս. Շողակաթ եկեղեցիները, Ս. Գեղարդի և Խորվիրապի վանքերը, Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց, Բջնիի և Սիսիանի եկեղեցիները, Կարապապյանի Ս. Խաչ եկեղեցին, հիմնովին վերակառուցվեց Երեվանի առաջնորդանիստ Ս. Սարգիս եկեղեցին, վերանորոգվեցին նաև Երևանի Ս. ՋորաՎոր, Լենինականի, Կիրովականի, Ստեփանավանի եկեղեցիները, ինչպես նաև Թբիլիսիի, Բաքվի, Մոսկվայի և Ռոստովի հայկական եկեղեցիները:

Վերջին տարիներին արմատապես վերակառուցվեցին և վերանորոգվեցին Երևանի Ս. Գևորգ, Վարդենիսի Ս. Աստվածածին եկեղեցիները, Հրապուհանի եկեղեցին, Արմավիր քաղաքի հայկական եկեղեցին, Էջմիածնի քաղաքի Ս. Աստվածածին եկեղեցին, Ս. Գայանե վանքի բակում կառուցվեց մի գեղեցիկ աղբյուր-հուշարձան և այլն:

Շինարարական այս ձեռնարկումների մեջ առանձնապես հիշատակելի է Բյուրական գյուղում «Հայկաշեն» հայրապետական ամառանոցի կառուցումը, որի հողամասը վերջերս բարեկարգվեց նոր ճանապարհներով:

Կատարված վերոհիշյալ շինարարական աշխատանքների թվում մասնավոր կարևորությամբ պետք է նշել վերջին տարիներին Մայր Աթոռի շրջափակում բարձրացված «Ալեք և Մարի Մանուկյան» գանձատան եռահարկ փառահեղ շենքի կառուցումը՝ հայ հին եկեղեցական արվեստի բազմատեսակ գործերին ու նրանց պահպանմանը հատկացված մի գանձատուն, որի պաշտոնական բացումը տեղի ունեցավ 1982 թվականի հոկտեմբերի 11-ին գանձատան բարերար, Հ. Բ. Ը. Միության ցկյանս նախագահ տիար Ալեք Մանուկյանի ներկայությամբ:

Շինարարական այս աշխատանքների չգալի մասը հնարավոր եղավ

իրագործել շնորհիվ արտասահմանից ստացված նյութական հատկացումների և առանձին նվիրատվությունների:

Երախտագիտությամբ պետք է հիշել այստեղ Մայր Աթոռի հետևյալ բարերարների անունները, որոնք նվիրաբերել են կարևոր գումարներ.

Միացյալ Նահանգներից

Հ. Բ. Ը. Միություն, Ալեք Մանուկյան, Հայկ Գավուքճյան, Էդվարդ Մարտիկյան, Պետրոս և Հմայակ Սարաֆյաններ, Տատուր Տատուրյան, Հերրի Թադոսյան, Ստեփան Տեր-Գրիգորյան, Հերրի Բըրոտ Մովսիսյան, Հրայր Հովնանյան, Հակոբ Տերտերյան, Մարիամ Վիսըս-Նահիկյան, Ստեփան Տեր-Այվապյան, Հայկ Պերպերյան, Սաթենիկ Քյուրքճյան-Կարապետյան:

Ֆրանսիայից

Նուրիան Ֆրենկյան, Արծրուն Ջրբաշյան, Մուշեղ ձիերճյան, Նապոլեոն Պուլլուքյան, Գևորգ Պազըրճյան, Կարպիս Ջրբաշյան, Կարպիս ձնկըտըլյան, Մուշեղ Պետրոսյան, Արշամ Պապայան, Սուրեն և Գուրգեն Գործունայններ, Ժիրայր Մանասյան, Ջեփյուռ Մեծպահքյան, Վահրամ Դավիթխանյան, Իջկալացյան ընտանիք, Կարպիս և Սերժ Մանուկյաններ, Տիգրան և Գրիգոր Փուփալյաններ:

Անգլիայից

Աբգարյան Խնամակալություն, Գալուստ Ս. Կյուպենկյան, Սարգիս Քյուրքճյան, Հռիփսիմե Ռոպ-Թրիքի, Պետրոս Ալեքսյան, Կարո Գրիգորյան, Թորոս Պարսամյան, Հարություն Մութաֆյան, Հայկ Գալուստյան, Գևորգ և Հովհաննես Քյուրքճյաններ, Գևորգ Թահթա, Ստեփան Ջարդարյան, Ռաֆիկ Սահակյան, Սեպուհ Ասլանյան:

Արգենտինայից

Հովհաննես և Սարգիս Տիարպեքիրյաններ, Գևորգ Սարաֆյան, Կոպենսիկ Սեֆերյան, Մարթա Տիարպեքիրյան, Էդվարդ Սեֆերյան, Արամ Իսրայելյան:

Իտալիայից

Երվանդ Հյուսիսյան, Ստեփան Սրսայան, Հայկ և Թորգոմ Ղապարոսյաններ, Օննիկ Մանուկյան, Մարի և Ջավեն Մնտիկյան, Հակոբ Թովալյան:

Սիրիայից

Սուրեն Գալենտեր, Լևոն Յագուպյան, Գառնիկ Յագուպյան:

Լիբանանից

Կրոնասեր Տիկնանց Միություն, Գեղամ և Անգինե Տանձիկյաններ, Սարգիս Սարգիսյան:

Բելգիայից

Ժան Ապաճյան, Մելանկթոն Արսլանյան:

Բրազիլիայից

Գառնիկ Պապարյան:

Ավստրիայից

Ազատ Վարդյան, Արամ Ութունյան:

Ավստրալիայից

Հարություն Ակինյան:

Իրանից

Պապիկ-Թովմաս Թովմասյան:

Իրաքից

Ասողիկ արքեպս. Ղապարյան, Տիրան Օհանյան:

Պորտուգալիայից

«Գալուստ Կյուպենկյան» հիմնարկություն:

Երովայից

Մարտիրոս Տարագճյան, Լևոն Երզնկացյան:

Հունաստանից

Զապել Գալփաքյան:

Վենեսուելայից

Վարդգես Երեցյան:

Շվեյցարիայից

Կարապետ Ղապարյան, Կարապետ Հակոբյան:

Սուդանից

Էդվարդ ձիհերճյան:

Վեհափառ Հայրապետի գործունեության կարևոր օղակներից մեկը եղավ նաև կազմակերպումը Մայր Աթոռի դիվանատան և տնտեսական-ֆինանսական բաժինների, որոնց գործունեությունը օրավուր ընդլայնվեց ու բարեկարգվեց՝ տալով իր դրական արդյունքները: Նորին Սրբությունը գործիմացությամբ հետևեց Մայր Աթոռի բյուջեի, նրա տնտեսական և նյութական միջոցների լիարժեք օգտագործմանը՝ ուշադիր լինելով, որ շնայումներ տեղի չունենան:

Վեհափառ Հայրապետի նախաձեռնությամբ Մայր Աթոռում բացվեցին և սկսեցին կազմակերպված և կանոնավոր կերպով գործել աստղաձագործարանը, ոսկերչական և երկաթագործական արհեստանոցները, ասեղնագործության աշխատանոցը, դերձակատունը, մոմաձուլարանը, հին արժեքավոր սրբանկարների վերանորոգման և վերականգման լաբորատորիան, Մայր Աթոռի փոխօդրական միջոցների կենտրոնը (գարաժը)՝ մարդատար և բեռնատար բազմաթիվ ավտոմեքենաներով: Այսպիսով, անցնող շուրջ երեք տասնամյակների ընթացքում Մայր Աթոռը դարձավ կազմակերպված հիմքերի վրա դրված մի լուրջ հաստատություն՝ գործունեության բազմաթիվ բաժիններով: Այսօր Մայր Աթոռի պաշտոնեական, արհեստավորների և բանվորների ընդհանուր թիվը հասնում է 250-ի: Ինչ վերաբերում է Մայր Աթոռի ֆինանսական ներկա դրությանը, ապա կարող ենք գոհունակությամբ արձանագրել այստեղ, որ Մայր Աթոռի ներքին եկամուտը 1982 թվականին եղել է 1.466.000 ռուբլի:

Մայր Աթոռի եկամուտների գլխավոր աղբյուրներն են եղել Մայր տաճաբը, Վալարջապատի վանքերը, Արարատյան հայրապետական թեմը, Ս. Գեղարդի և Ս. Խորվիրապի վանքերը, ինչպես նաև Շիրակի, Վրաստանի և Ադրբեջանի թեմերը:

Վեհափառ Հայրապետի գահակալության ամբողջ շրջանում Ս. Էջմիածնի հոգևոր ձեմարանը եղել է նրա սրտին մոտ հարազատ ուսումնական հաստատություն: Նա միշտ էլ մասնավոր եղածությամբ և ուշադրությամբ է շրջապատել հոգևոր ձեմարանի տեսչությունը, դասախոսական կազմը և ուսանողությունը ոչ միայն որպես Ամենայն Հայոց Հայրապետ, այլ նաև ու մանավանդ, որպես վաստակավոր ուսուցիչ և մանկավարժ, որը երկար տարիներ մանկավարժական, դաստիարակչական հարուստ փորձ է ունեցել հայ կյանքում: Հոգևոր ձեմարանը արավել կազմակերպված և ուսումնական բարձր մակարդակի վրա դնելու նպատակով՝ Հայոց Հայրապետը, իր գահակալության առաջին օրվանից, աշխատեց ուսումնական այդ հաստատությունը ապահովել նրա կարիքները միանգամայն բավարարող թե՛ հոգևորական և թե՛ աշխարհական որակյալ դասախոսներով: Այսօր հոգևոր ձեմարանում պաշտոնավարող դասախոսները, գրեթե առանց բացառության, համալսարանական կենտրոններում և գիտական հաստատություններում իրենց մասնագիտական ուսումնական ստացած անձնավորություններ են: Վեհափառ Հայրապետի բարեհաճ կարգադրությամբ,

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 75, ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԿՈԶՄԱՆ 40 ԵՎ
ԳԱՀԱԿԱՂՈՒԹՅԱՆ 28-ԱՄՅԱԿՆԵՐԻ ՆՇՈՒՄԸ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

հատկապես վերջին մեկ-երկու տասնամյակներում, հոգևոր ձեմարանից շրջանավարտ առավել շնորհալի երիտասարդ հոգևորականներն ուղարկվում են Ջագորսկ, Փարիզ, Լոնդոն, Վիեննա, Գերմանիա, Աթենք՝ հետևելու բարձրագույն աստվածաբանական ուսման և միաժամանակ յուրացնելու անհրաժեշտ գիտելիքներ օտար լեզուներին:

Վազգեն Ա Հայրապետի օրով հոգևոր ձեմարանը տվել է բազում շրջանավարտներ, որոնցից շատերը այսօր, որպես բարձրաստիճան հոգևորականներ, հովվական, թեմական, քարույզական ու վարչական պատասխանատու ծառայության են կոչվել ինչպես Մայր Աթոռում, այնպես էլ Հայ Եկեղեցու ներքին և արտասահմանյան թեմերում:

Հայոց Հայրապետը հայ ժողովրդի կրոնա-բարոյական ու ազգային-հայրենասիրական դաստիարակության գործում նշանակալից և պատասխանատու դեր է վերապահել նաև իր անմիջական հսկողության և ղեկավարության ներքո հրատարակվող Մայր Աթոռի պաշտոնաթերթ «Էջմիածին» ամսագրին: Ամսագրի էջերում հեղինակությամբ և ձեռնհասությամբ շոշափված ու պարզաբանված են հայ ազգային-եկեղեցական կյանքի բավաթիվ և բազմաոճակ հարցեր:

1960 թվականին Վազգեն Ա Հայրապետի նախաձեռնությամբ և Միացյալ Նահանգների հայ հավատացյալ ժողովրդի նվիրատվությամբ Մայր Աթոռի հողամասի վրա բացվեց Մայր Աթոռի նոր տպարանը, որտեղ հրատարակվում են «Էջմիածին» ամսագիրը, Մայր Աթոռի տարեկան օրացույցը, Հայոց Հայրապետի արտասահմանյան ուղևորություններին նվիրված հատորները, ինչպես նաև կրոնական, պատմական և հայագիտական բուկվաթիվ գրքեր:

Վեհափառ Հայրապետի նախաձեռնությամբ և հսկողությամբ կատարվեցին նաև հայերեն և օտար լեզուներով «Հայկական եկեղեցիներ» (1970 թ.), «Հայկական խաչքարեր» (1973 թվականին՝ առաջին հրատարակություն, 1978 թվականին՝ երկրորդ հրատարակություն) և «Ս. Էջմիածին» (1981 թ.) գեղարվեստական բարձր ճաշակով պատրաստված ալբոմների հրատարակությունները 50.000 օրինակ տպաքանակով:

Մայր Աթոռի մշակութային հրատարակչական ձեռնարկումների մեջ կարևոր տեղ են գրավում նաև հետևյալ հրատարակությունները.

1978—1979 թվականներին լույս տեսան «Ս. Էջմիածին», «Ս. Գեղարդ», «Ս. Հռիփսիմե» վանքերին և Երևանի Ս. Սարգիս եկեղեցուն վերաբերող գունավոր գրքույկները: 1981 թվականին արտասահմանում գեղարվեստական շքեղ հրատարակությամբ լույս տեսավ Երուսաղեմի հայոց Պատրիարք Տ. Եղիշե արքեպիսկոպոսի (Եղիվարդ) «Լուսամատյան» խորագիրը կրող հատորը գունավոր նկարներով, 8000 օրինակ տպաքանակով:

Նույն թվականին Մայր Աթոռի նախաձեռնությամբ և Աստվածաշնչի Միացյալ Ընկերության հրատարակությամբ լույս տեսավ «Նոր Կտակարան»-ի արևմտահայերեն նոր թարգմանությունը 20.000 օրինակ տպաքանակով: Այն նախատեսված է սփյուռքի հայության համար:

1982 թվականին Մայր Աթոռի տպարանից լույս տեսավ «Նոր Կտակարան»-ի ժամանակակից արևելահայերեն գրական լեզվով կատարված նոր թարգմանության երրորդ վերանայված հրատարակությունը 20.000 օրինակ տպաքանակով:

Մայր Աթոռի տպարանում են հրատարակվել նաև «Վազգեն Ա Հայրապետ Հայոց» շարքի հաջորդական երեք հատորները, իսկ բոլորովին վերջերս լույս տեսավ նույն շարքի չորրորդ նկարազարդ հատորը՝ 4000 օրինակ տպաքանակով:

Շուտով հրատարակության կհանձնվի Մայր Աթոռի նախաձեռնությամբ պատրաստված գունավոր ալբոմը՝ «Գանձեր Ա. Էջմիածնի», որը լույս կտեսնի առաջիկա տարի 20.000 օրինակ տպաքանակով:

Ընթացքի մեջ է «Հին Կոսկարան»-ի նոր թարգմանությունը արևելահայ գրական լեզվով: Թարգմանությունը կատարվում է Աստվածաշնչի գրաբար բնագրից հայրենի մի խումբ նրիտասարդ գիտնականների հավաքական ուժերով: Ամենայն հավանականությամբ այն կավարտվի առաջիկա մեկ-երկու տարիների ընթացքում, կիսմագրվի և այսպիսով կատարված կլինի Վեհափառ Հայրապետի ցանկությունը՝ հայրենի ընթերցողներին տալ Աստվածաշնչի ամբողջական թարգմանությունը ժամանակակից արևելահայերեն գրական լեզվով:

Հայոց Հայրապետի մշակութային գործունեության մեջ կարևոր տեղ են գրավում նաև Մայր Աթոռում եկեղեցական արվեստի թանգարանների կազմակերպումն ու հարստացումը, հայկական հին ձեռագրերի, հնատիպ գրքերի, սրբանկարների, հին դրամների, հայկական ասեղնագործությունների, գորգերի, եկեղեցական սպասների և հնագիտական ու գեղարվեստական արժեք ներկայացնող այլ իրերի ձեռքբերումն ու պահպանումը:

Մայր Աթոռի մշակութային նախաձեռնությունների թվում հիշատակության արժանի են եկեղեցական, ազգային, մշակութային կարևոր իրադարձությունների և հիշարժան տարեթվերի ոգեկոչումները, որոնք անցնող 28 տարիների ընթացքում տեղի ունեցան Մայր Աթոռում հոբելյանական հանդիսություններով և համազգային մեծ շուքով:

Վաղգեն Ա Հայրապետի շուրջ երեսնամյա գործունեության մեջ կարևոր տեղ է գրավում աշխարհի խաղաղության պահպանման և ամրապնդման գործին նրա բերած եռանդուն մասնակցությունը: Խաղաղության ի նպաստ Նորին Սրբության կատարած աշխատանքները լիովին համապատասխանում էին Հայ Եկեղեցու ավետարանական ոգուն և հայ ժողովրդի ու մայր հայրենիքի կենսական շահերին:

Դեռևս 1961 թվականին Պրագայում գումարված խաղաղության պաշտպանության համաքրիստոնեական կոնֆերանսում Հայոց Հայրապետը իր արտասանած ճառում վեր էր հանում խաղաղության գաղափարը որպես քրիստոնեության գերագույն պատգամ՝ նշելով. «Խաղաղության իդեալը մի ամբողջ գաղափարաբանություն է, մարդկային կյանքը ապրելու և գործելու մի աշխարհայացք՝ էապես քրիստոնեական: Կարելի չէ խաղաղության իդեալը անջատել Քրիստոսի Ավետարանից: Եվ առանց խաղաղության ճշմարիտ խոսքի և կենդանի գործի, դժվար թե կարողանայինք Քրիստոսի հետևորդներ կոչվել: Քրիստոնեությունը ինքը խաղաղության մի առաքելություն է մարդկային աշխարհում: Ընդդիմանալ պատերազմին՝ նշանակում է հպատակվել Աստուծո կամքին»: Ահա այս հավատքով և քրիստոնեական ճշմարիտ ոգով, ավելի քան քառորդ դար շարունակ, Հայոց Հայրապետը իր հեղինակավոր ձայնն է բարձրացրել խաղաղության միջազգային ժողովների և համագումարների բեմերից՝ Երևանում, Մոսկվայում, Թբիլիսիում, Պրագայում, Հելսինկիում, Բեռլինում և այլուր՝ ի խնդիր խաղաղության, ի խնդիր պինդապիման, ի խնդիր ժողովուրդների բարեկամության և պետությունների միջև խաղաղ, համերաշխ գործակցության:

Խաղաղության պաշտպանության գործին իր բերած կարևոր ավանդի համար և իր ծննդյան 60 և 70-ամյակների առիթով սովետական կառավարությունը Հայոց Հայրապետին պարգևատրեց «Պատվո նշան» և «Ժողովուրդների Բարեկամության» շքանշաններով: Իսկ վերջերս իր ծննդյան 75-ամյակի առթիվ

Վեհափառ Հայրապետը արժանացավ Սովետական Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրին:

Արդի ժամանակաշրջանը քրիստոնեական քույր Եկեղեցիների միջև եղբայրական կապերի և ի Բրիստոս սիրո, միության ու համագործակցության ժամանակաշրջանն է:

Հայ Եկեղեցին, հավատարիմ իր նախնիներից ժառանգած քրիստոնեական լայնախոհ ոգուն, ներկա ժամանակաշրջանում ևս շարունակեց և առավել սերտացրեց իր եղբայրական, հարաբերությունները քույր Եկեղեցիների հետ Եկումենիկ ոգով:

1962 թվականին Վազգեն Ա Հայոց Հայրապետի ցանկությամբ և օրհնությամբ Հայ Եկեղեցին անդամակցվեց Եկեղեցիների Համաշխարհային խորհրդին, իսկ ավելի ուշ՝ Եվրոպական Եկեղեցիների Կոնֆերանսին, ինչպես նաև Խաղաղության Քրիստոնեական Կոնֆերանսին՝ առաջնորդված տարբեր դավանություն ունեցող Եկեղեցիների միջև բարեկամական անկեղծ կապեր և համագործակցություն հաստատելու մտածումով: Հայ Եկեղեցին իր պատմության դառն փորձով գիտի, որ անհնար է Եկեղեցիների միության իրականացումը եկեղեցական որոշ Աթոռների իշխանության տարածումով այլ Եկեղեցիների վրա, ինչ ձևով էլ այդ լինի: Հայ Եկեղեցին դավանում է քրիստոնյա Եկեղեցիների միությունը՝ Ս. Ավետարանն ընդունելով իբրև հաստատուն վեմ, և քրիստոնեական ընդհանուր Եկեղեցին՝ իբրև կենդանի մարմին, որոնց գլուխն է զանկում ինքը՝ Քրիստոս: Ահա այս ըմբռնումով մեր Եկեղեցին, Հայոց Հայրապետի գահակալության քսան և ութ տարիների ընթացքում, մասնակցեց ԱՄՆ-ի ապգային Եկեղեցիների համաժողովին (1957 թ.), Եկեղեցիների Համաշխարհային խորհրդի երրորդ (1961 թ. Նյու-Դելիի), չորրորդ (1968 թ. Ուփսալա), հինգերորդ (1975 թ. Նայրոբի) և վեցերորդ (1983 թ. Վանկովեր) համագումարներին, Համա-օրթոդոքս Եկեղեցիների Հռոդոսի ժողովին (1962 թ.), Մոնրեալի «Հավատ և կարգի» չորրորդ ժողովին (1964 թ.), Արևելյան Ուղղափառ հինգ Եկեղեցիների պետերի՝ Ադիս Աբեբայի համագումարին, վերջին տասնամյակներում նաև Եվրոպական Եկեղեցիների Կոնֆերանսի և Խաղաղության Քրիստոնեական Կոնֆերանսի համաժողովներին և այլն:

Այնուհետև Հայ Եկեղեցին, Վազգեն Ա Կաթողիկոսի հրահանգով, որպես դիտորդ, մասնակցեց Վատիկանի Բ ժողովին (1963—1965 թվականներին):

Անցնող 28 տարիների ընթացքում Հայոց Հայրապետի և քույր Եկեղեցիների պետերի միջև կատարվեցին փոխայցելություններ Եկումենիկ ոգով, որոնք խորացրին և ամրապնդեցին Հայ Եկեղեցու եղբայրական կապերը քույր Եկեղեցիների հետ: Այս նպատակով Մայր Աթոռ այցելեցին, ի գլուխ եկեղեցական

պատվիրակությունների, Ռուս Պրավոսլավ Եկեղեցու պետեր՝ հանգուցյալ Ս. Ալեքսի և այժմյան Համայն Ռուսաց Ս. Պիմեն պատրիարքները, Վրաց Օրթոդոքս Եկեղեցու հանգուցյալ Ս. Մելքիսեդեկ Գ, Ս. Եփրեմ Բ, Ս. Դավիթ Ե և այժմյան Ս. Իլիա Բ պատրիարք-կաթողիկոսները, Ռումինիայի հանգուցյալ Ս. Ժուստինիան պատրիարքը, Բուլղարիայի հանգուցյալ Ս. Կիրիլ և այժմյան Ս. Մաքսիմ պատրիարքները, Վատիկանի Քրիստոնյաների միության քարտուղարության նախագահ կարդինալ Ժան Վիլբրանդսը (երկու անգամ), Կ. Պոլսի Տիեզերական պատրիարքության ներկայացուցիչ Ս. Էմիլիանոս Դիմիտրիադիս միտրոպոլիտը, Ղազախստանի Ուղղափառ Եկեղեցու պատրիարք Ամբաստանապետ Երրորդը, Ալեքսանդրիայի և Համայն Աֆրիկայի Հույն Օրթոդոքս Եկեղեցու պատրիարք Նիկողայոս Զ-ը, Եթովպական Ուղղափառ Եկեղեցու պատրիարք Աբբա Թեքլե Հայմանոթը, Ալուիոքի և Համայն Արևելքի Հույն Օրթոդոքս Եկեղեցու

Տ. Իզնատիու Դ պատրիարքը, Դամասկոսի Տ. Իզնատիու Ջաքա պատրիարքը, Լիբանանի Հայ կաթողիկոս համայնքի հանգուցյալ Տ. Իզնատիու-Պետրոս Բաթանյան պատրիարքը, Հնդկաստանի Արևելքի Մալաբար Եկեղեցու Տ. Բասիլիոս Մար Թոմա Մատթեոս Առաջին կաթողիկոսը, Քեյթրերբրի արքեպիսկոպոսներ և Համայն Անգլիկայի եպիսկոպոսներ Ֆրեդերիկ Դոնալդ Կոզանը և Ռոբերտ Ռենսին, Վիեննայի արքեպիսկոպոս կարդինալ Ֆրանց Բունիկը, Եկեղեցիների Համաշխարհային խորհրդի գլխավոր քարտուղարներ դոկտ. Վիսենտ Հուֆթը, դոկտ. Էուժեն Բելկը և դոկտ. Ֆիլիպ Փոթերը, ԱՄՆ-ի Եկեղեցիների Ազգային խորհրդի նախագահ դոկտ. Միլերը, Հեսսեն Նասաու նահանգի (ԳՖՀ) Ավետարանական-Լութերական համայնքի նախագահ դոկտ. Մարտին Նիմյուլերը, Եվրոպական Եկեղեցիների Կոնֆերանսի գլխավոր քարտուղար դոկտ. Կլեն Գարֆիլդ Վիլամսը, Քրիստոնեական Եկեղեցիների Կոնֆերանսի գլխավոր քարտուղարներ դոկտ. Կարոլի Տոթը և դոկտ. Լուրմանը Մյունխենի և այլ եկեղեցական բարձրաստիճան դեմքեր:

Նույն տարիներին Վազգեն Ա կաթողիկոսը ջերմ հարաբերություններ հաստատեց նաև կրոնական այլ համայնքների հոգևոր պետերի, այդ թվում՝ Անդրկովկասի և Ադրբեջանի մուսուլմանների կրոնական վարչության պետ Շեյխ Ու Իսլամ Հաքիմ Ջադե Դեբիրովի, Միջին Ասիայի Շեյխ Ու Իսլամ Բաբախանովի, ինչպես նաև Հորդանանի, Դամասկոսի և մահմեդական այլ կրոնապետների հետ:

Բացառիկ նշանակություն ունեցան Հայոց Հայրապետի փոխադարձ հաճախակի այցելությունները ռուսաց Տ. Ալեքսի և Տ. Պիմեն պատրիարքներին:

Նույնքան կարևոր պատմական նշանակություն ունեցան Նորին Արքեպիսկոպոսի մի շարք ողևորությունները արտասահման և պաշտոնական այցելությունները քույր Եկեղեցիների պետերին: Այսպես՝ 1961 թվականին նրա այցելությունները Կ. Պոլսում Հունաց Տ. Աթենագորաու Տիեզերական պատրիարքին, Ռոմեն Օրթոդոքս Եկեղեցու պետ Տ. Ժուստինիան և ապա Տ. Ժուստին պատրիարքներին, Հնդկական Մալաբար Եկեղեցու կենտրոն Քոթայամ (1963 թ.), Եթովպական Եկեղեցու կենտրոն Ադիս Աբեբա, Անգլիկան Եկեղեցու կենտրոն Լամբեթ պալատ (1956, 1963, 1975 և 1983 թթ.), ԵՀԽ-ի կենտրոն Ժնև (1963 և 1978 թթ.) այնուհետև նրա հանդիպումները Կիևի, Լենինգրադի, Միլանի, Վենետիկի, Փարիզի, Մարսելի, Լիոնի, Պորտուգալիայի, Վիեննայի, Բավարիայի միտրոպոլիտների, կարդինալների, արքեպիսկոպոսների և քույր Եկեղեցիների այլ բարձրաստիճան հոգևորականների հետ:

Պատմա-եկեղեցական բացառիկ նշանակություն ունեցավ 1970 թվականի մայիսին Հայոց Հայրապետի չորսօրյա այցելությունը Վատիկան՝ Պողոս Զ Հռոմի սրբապան Պապին, որպես նրա պաշտոնական հյուրը: Այս առթիվ Վեհափառ Հայրապետին ընկերակցում էր Հայ Եկեղեցու նվիրապետական մյուս Աթոռների գահակալներից և բարձրաստիճան հայ հոգևորականներից բաղկացած մի մեծ շքախումբ:

Մայիսի 10-ին, կիրակի օրը, Հռոմի Սուրբ Պետրոս տաճարում հանգուցյալ Պողոս Զ սրբապան Պապը, ողջունելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ասում էր. «Մենք այսօր պատիվը և ուրախությունն ունենք մեր մեջ ունենալու բացառիկ մի հյուրի՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Ա-ին, որը եկել է Սուրբ Էջմիածնից՝ Հռոմի Եկեղեցուն բերելու ողջույնը Հայաստանյայց փառալուր Եկեղեցու, որն այնքան հաբուստ է սրբերով և մարտիրոսներով»:

Հայոց Հայրապետը, որպես Եկեղեցիների համագործակցության և ի Բրիտոս ապագա միության իդեալի ջատագով, բազմիցս հանդես է եկել ճա-

ռնրով, քարոզներով, կոնդակներով՝ վեր հանելով էկումենիկ շարժման և Եկեղեցիների միության կարևորությունը արդի ժամանակներում: Ահա թե ինչպես է բանաձևել նա միության շարժման մասին իր ըմբռնումը 1965 թվականի հունիսին Եկեղեցիների միության հարցի վերաբերյալ հրապարակած իր կոնդակում. «Մեր օրերում, Եկեղեցիներու միության գաղափարը և առաջադրանքը պետք է բանաձևել իբրև միություն մը Քրիստոսի սիրուն մեջ, եղբայրական հարաբերությանց մշակումով ու սերտ գործակցությամբ, ամեն Եկեղեցի պահելով իր դավանաբանական մտածելակերպը, իր ավանդությունները և իր ինքնագույն անկախ ղեկավարությունը»:

1969 թվականին Ս. Էջմիածնի և քույր Եկեղեցիների միջև հարաբերությունները սերտացնելու համար Վապգեն Ա Կաթողիկոսի նախաձեռնությամբ Մայր Աթոռում ստեղծվեց միջեկեղեցական հարաբերությունների հատուկ բաժին:

Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին գլխավորում է Սուրբ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը: Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը, Հայ Եկեղեցու նվիրապետական մյուս Աթոռները և ազգային-եկեղեցական թեմերը կապմուն են օրգանական նվիրապետական անքակտելի մի միություն: Այդ միությամբ էլ բնորոշվում է Հայ Եկեղեցու ազգային-եկեղեցական միությունը:

Տխուր և ճակատագրական է եղել բախտը այն թեմերի, որոնք պատմության ընթացքում խզել կամ թուլացրել են իրենց կանոնական կապը Հայ Եկեղեցու կենտրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հետ: Ահա թե ինչու Հայ Եկեղեցու թեմերի կազմակերպումը և կանոնական կապը Ս. Էջմիածնի հետ Վապգեն Ա Կաթողիկոսի ուշադրության կենտրոնում է եղել հենց սկզբից:

Մենք մեր պատմական դժխեմ ճակատագրի բերումով ցրված ենք աշխարհով մեկ, բայց միացած ենք Ս. Էջմիածնի խորհրդով և աստվածային օրհնությամբ: Ս. Լուսավորչի Աջի պորությունն է, որ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետության Աթոռի հետ միացնում է բոլոր հայերին, մեր նվիրապետական Աթոռներն ու եկեղեցական բոլոր թեմերը՝ կապմելով այսպես հոգևոր մի ռազմի և միակրոն: Այսպես է եղել գրեթե միշտ մեր պատմության ողջ ընթացքում:

Մինչև 1956 թվականը Մայր Աթոռի և Անթիլիասի Կիլիկյան Աթոռի փոխհարաբերությունները գտնվում էին եղբայրական սիրավիր հողի վրա: Ամեն տեղ հաստատվել էր կանոնական գետնի վրա եկեղեցական միասնություն և ազգային միաբանություն: Այս սիրո հարաբերություններն ու ներդաշնակ գործակցությունը, սակայն, խանգարվեցին 1956-ից հետո, որովհետև Անթիլիասի Տանն Կիլիկյան Աթոռը ոչ օրինական կերպով իշխանությունը սկսեց տարածել պատմականորեն Էջմիածնի Մայր Աթոռի իրավասության ներքև գտնվող Պարսկաստանի, Հունաստանի և Միացյալ Նահանգների հայ եկեղեցական համայնքների վրա՝ ստեղծելով բաժանումներ արտասահմանի հայ հավատացյալ ժողովրդի ծոցում: Հուսով ենք, որ այս անբաղձալի կացությունը կվերացվի վերականգնումով մինչ 1956 թվի օրինական դրության:

Վեհափառ Հայրապետի գահակալության առաջին օրերից նրան հետաքրքրող կարևոր հարցերից մեկն է եղել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կապը Հայ Եկեղեցու նվիրապետական տեղական Աթոռների և հայրենիքի ու սփյուռքի տիրախնամ բոլոր թեմերի հետ:

Հայ ժողովուրդը ուր էլ որ գտնվել է, աշխարհի որ ծայրում էլ նրան նետել է տխուր ճակատագիրը, նա Սուրբ Էջմիածնի հարապատ կավակն է մնացել: Հայ Եկեղեցու և ժողովրդի պատմությունը ճշմարտապատում վկայություն

է այն բանի, որ, վաղ թե ուշ, Ս. Էջմիածնից շնչառվածներին սպասում է ալգային դիմադրման անփառունակ վախճանը: Մայր Աթոռի և մեր եկեղեցական թեմերի միասնության իմաստուն քաղաքականության անշեղ կենսագործումով միայն կարելի է պահպանել Հայ Եկեղեցու կենսունակությունը և ապահովել նրա դարավոր գոյությունը:

Ահա այս առողջ և լուսավոր մտածումներով առաջնորդված՝ Հայոց Հայրապետը իր գահակալության առաջին տարիներից սկսեց իր հովվապետական այցելությունների շարքը դեպի Հայաստանյայց Եկեղեցու մոտիկ ու հեռավոր թեմերը: Նա եղավ ամեն տեղ իր սրտով, իր մոգով, իր խորհուրդներով: Նա սեփուռքի իր հայրենակարոտ և հավատացյալ ժողովրդի ծոցում հայտնվեց որպես մեր օրերի մի նոր Մովսես և իր հավատքի ջերմությամբ, լավատեսությամբ, հսրենաշունչ պատգամներով, Սուրբ Էջմիածնի օրհնությամբ և խորհրդով ջերմացրեց, բոցավառեց ու լուսավորեց իր տարագիր պավակների հոգիները: Սփյուռքի հայությունը Հայոց Հայրապետի օրհնաբեր այցելություններով հասկացավ, որ ինքն այլևս անտերունչ, թափառական ու լքված մի խլյակ չէ օտարության մութ ու ամայի ճամփաների վրա՝ ենթակա ճակատագրի տխուր հարվածներին, այլ նա ունի հայրենիք, պետականություն, որի խաղաղ ու ապահով հովանու ներքո մի նոր վերապարթոնք է ապրում մեր ժողովուրդը և նրա հավատքի կենտրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը: Այսպիսով, Հայոց Հայրապետի հովվապետական բազում այցելությունները տարբեր տարիներին դեպի սփյուռքի պանապան գաղթօջախները, ինչպես նաև հայրենական ու ներքին թեմերը ունեցան մեր ժողովրդի տարանջատ բեկորները ի մի ձուլող, նրանց հոգիները մայր հայրենիքի և Ս. Էջմիածնի շուրջ կենտրոնաձգող բարերար մեծ ազդեցություն:

1956—1983 թվականների ընթացքում Վազգեն Ա Կաթողիկոսը ավելի քան 25 հովվապետական ուղևորություններ է կատարել մեր ներքին և արտասահմանյան թեմերը: Այդ ուղևորությունների ժամանակ նա եղել է մեր նվիրապետական մյուս երեք Աթոռներում՝ Անթիլիասում, Երուսաղեմում և Կ. Պոլսում, եղել է թեմական մեր գրեթե բոլոր կենտրոններում՝ Հնդկաստանից մինչև Եվրոպա, Մերձավոր Արևելքից մինչև Ատլանտյանի ու Խաղաղականի ավերոր՝ բաշխելու Ավետարանի լույսը և Ս. Էջմիածնի օրհնությունը:

Իր արտասահմանյան ուղևորությունների ժամանակ Հայոց Հայրապետը պարտականություն է համարել միշտ այցելել տվյալ երկրի պետական ղեկավարներին՝ հայանելու համար Մայր Աթոռի երախտագիտությունը այդ երկրների կառավարություններին և ժողովրդին՝ հայ ժողովրդի տարասփյուռ պավակների հանդեպ ցույց տրված ասպնջականության և հովանավորության համար:

Ստորև ժամանակագրական կարգով ներկայացնում ենք Վազգեն Ա Կաթողիկոսի ունեցած պաշտոնական հանդիպումները տարբեր երկրների պետական և քաղաքային իշխանության ղեկավարների և բարձրաստիճան անձանց հետ:

1. 1956 թվականի փետրվարին՝ Լիբանանի Հանրապետության նախագահ Քամիլ Շամունի հետ:
2. 1956 թվականի փետրվարին՝ Եգիպտոսի հանրապետության նախագահ Փամալ Աբդել Նասերի հետ:
3. 1956 թվականի ապրիլին՝ Ֆրանսիայի Հանրապետության արտաքին գործերի մինիստր Քրիստիան Պինոյի հետ:
4. 1956 թվականի մայիսին՝ Ֆրանսիայի Հանրապետության նախագահ Ռընե Կոտիի հետ:

5. 1956 թվականի մայիսին՝ ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի նախագահ մարշալ Ն. Ա. Բուլգանինի հետ:
6. 1958 թվականի հունիսին՝ Նեպոլի թագավոր Նորին Մեծություն Սա-հենդրա Բիր Բիքրան Շահ Դեանի հետ:
7. 1960 թվականի օգոստոսին՝ Արգենտինայի Հանրապետության նա-խագահ Ֆրոնտիսիի հետ:
8. 1960 թվականի օգոստոսին՝ Բրազիլիայի Հանրապետության պրեզի-դենտ դոկտ. Գուբիշեկի հետ:
9. 1960 թվականի օգոստոսին՝ Ուրուգվայի Հանրապետության նախա-գահ Նորին Վեսմություն Նարդոնեի հետ:
10. 1960 թվականի սեպտեմբերին՝ Պորտուգալիայի Հանրապետության նախագահ Ամերիկո Թոմայի և վարչապետ Անտոնիո Օ. Սալապարի հետ:
11. 1960 թվականի սեպտեմբերին՝ Ֆրանսիայի արտաքին գործերի մի-նիստր Կյուվ դը Մյուրվիլի հետ:
12. 1960 թվականի հոկտեմբերին՝ ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի նա-խագահի առաջին տեղակալ Ա. Ն. Կոսիգինի հետ:
13. 1961 թվականի հուլիսին՝ Թուրքիայի Հանրապետության նախագահ պորավար Ջեմալ Գյուրսելի հետ:
14. 1963 թվականի հոկտեմբերին և
1975 թվականի հուլիսին՝ Հորդանանի Հուսեյն Ա թագավորի հետ:
15. 1963 թվականի նոյեմբերին՝ Հնդկաստանի Հանրապետության նա-խագահ յոկտ. Ռադհակրիշնայի և վարչապետ Զադահառլալ Ներուի հետ:
16. 1965 թվականի հունվարին՝ Եթովպիայի Հայլե Սելասիե Ա կայսեր հետ:
17. 1966 թվականի հուլիսին՝ Ավստրիայի Հանրապետության նախագահ Ֆրանց Յոնասի հետ:
18. 1967 թվականի հուլիսին՝ Ժնևի կանտոնի Պետական խորհրդի նախա-գահ Անդրե Շավանի հետ:
19. 1968 թվականի ապրիլին՝ Նյու Յորքի քաղաքապետ Ջոն Ֆ. Լինտսիի հետ:
20. 1968 թվականի մայիսին՝ Մոնտեբելլոյի քաղաքապետ Դեյվիդ Ջիմմե-րի հետ:
21. 1968 թվականի հունիսին՝ Քվեբեկի վարչապետ Դանիել Ջոնսոնի և Կանադայի կառավարիչ պորավար Ռոնալդ Միչնեթի հետ:
22. 1968 թվականի հունիսին՝ Արգենտինայի Հանրապետության նախա-գահ գեներալ Կառլոս Օնգանիայի հետ:
23. 1968 թվականի հուլիսին՝ Ուրուգվայի պառլամենտի նախագահ և Հանրապետության փոխնախագահ Ալբերտոյի հետ:
24. 1968 թվականի հուլիսին՝ Սան Պաուլոյի կառավարիչ-նահանգապետ Ռոբերտո Սուրենի հետ:
25. 1968 թվականի հուլիսին՝ Բրազիլիայի Հանրապետության նախագահ մարշալ Կոստան Սիլվայի հետ:
26. 1970 թվականի մայիսին՝ Լիոնի նահանգապետ Մաքս Մուլենի հետ:
27. 1970 թվականի մայիսին՝ Մարսելի քաղաքագլուխ Գաստոն Դեֆերի հետ:
28. 1970 թվականի հունիսին՝ Պորտուգալիայի Հանրապետության նախա-գահ Ամերիկո Թոմասի և վարչապետ Մարչելլո Կայետանոյի հետ:

29. 1970 թվականի հունիսին՝ Ֆրանսիայի Հանրապետության նախագահ Ժորժ Պոմպիդուի հետ:
30. 1975 թվականի մայիսին՝ Բուլղարիայի Ժողովրդական Հանրապետության նախագահի տեղակալ պորավար Միխայլովի հետ:
31. 1975 թվականի հունիսին՝ Հորդանանի գահաժառանգ Հասան իշխանի հետ:
32. 1978 թվականի հունվարին՝ Իրաքի կառավարության արդարադատության մինիստր Էլ Շավիի հետ:
33. 1979 թվականի մայիսին՝ Մարսելի նահանգապետ Լյուսիեն Վոշելի հետ:
34. 1979 թվականի մայիսին՝ Լիոնի նահանգապետ Օլիվիե Ֆիլիպի հետ:
35. 1979 թվականի հունիսին՝ Ֆրանսիայի Հանրապետության նախագահ Վալերի Ժյուսկար դ'Էստենի հետ:
36. 1979 թվականի հունիսին՝ Փարիզի քաղաքապետ Ժակ Շիրակի հետ:
37. 1981 թ. ապրիլին՝ Ավստրիայի հանրապետության նախագահ Ռուդոլֆ Բիրխշլեյերի հետ:
38. 1981 թվականի ապրիլին՝ Ավստրիայի արտաքին գործերի մինիստր Վիլհելմ Փահլերի հետ:
39. 1981 թվականի մայիսին՝ Գերմանիայի Բավարիա նահանգի փոխվարչապետ դոկտ. Հիլդեր Մայերի հետ:
40. 1981 թվականի մայիսին՝ Ֆրանկֆուրտի փոխվարչապետ Գերհարդի հետ:
41. 1983 թվականի մայիսին՝ Ֆրանսիայի ներքին գործերի մինիստր Գաստոն Դեֆերի հետ:

Հայոց Հայրապետի արտասահմանյան ուղևորության օրերը սփյուռքի մեր ազգային-եկեղեցական կյանքի տարեգրության մեջ կմնան հավետ հիշատակելի և պատմական իրադարձություններ:

Այստեղ առանձին գոհունակությամբ ուզում եմ արձանագրել, որ զսիակության իր 28 տարիների ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը մշտապես վստեղ է հույժ բարյացակամ և հարգալից վեճաբեմունքը Հայաստանի բարեխնամ կառավարության: Նորին Սրբությունը եկեղեցական վանական հարցերի կապակցությամբ բավմիցս հանդիպումներ է ունեցել Հայաստանի Գերագույն սովետի նախագահության նախագահների և Հալկ. ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի նախագահների հետ:

Այս հանդիսավոր պահին պարտականությունն ունենք մեր խորին երախտագիտությունն ու շնորհակալ զգացումներն արժահայտելու մեր հայրենի բարեխնամ կառավարությանը, ինչպես նաև Սովետական Միության կառավարությանը և կրոնական գործերի խորհրդին՝ Ս. Էջմիածնի և Հայոց Հայրապետի գործունեության նկատմամբ նրանց ցուցաբերած բարյացակամ, ուշադիր վերաբերմունքի և բարոյական օժանդակության համար:

Միրելի հորեցար Հայրապետ, խորագույնս գնահատելով Ձեր երկարամյա անխոնջ վաստակը ի պայծառություն Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, և որպես ուղեցույց ունենալով Ձեր ուսանելի կյանքի պայծառ օրինակը, հանուն Գեոագույն Հոգևոր խորհրդի և հանուն Մայր Աթոռի իմ միաբանակից եղբայրների, որդիական երախտագետ սրտով շնորհավորում եմ Ձեզ Ձեր եռյակ հորեղանների առթիվ՝ մաղթելով Ձերդ Սրբությանը քաջամուղջ և արևշատ տարիներ, արդյունաշատ երջանիկ հովվապետություն Լուսավորչի Գահի վրա ի պսակումն հայրենաշեն և եկեղեցանվեր Ձեր բոլոր մտուհլացումների:

Ես ցանկանում եմ իմ քույրն ավարտել հայրապետական մաղթերգի ծանոթ բառերով.

«Ամեն հայի սրտից բխած,
Լսիր այս ձայն, ո՛վ Աստված,
Երկար կյանք տուր հայրապետին,
Երկար օրեր՝ Հայոց Հոր:
Տե՛ր, անսասուն պահիր դու միշտ
Քո իսկ հիմնած Մայր Աթոռ»:

Տ. ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ

Այս հանդիսավոր առիթով բեմ կբարձրանանք՝ բեռնավորված քաղցր կրկնակ պարտականություններով: Նախ, որպես Պատրիարք հայոց Թուրքիո, Մեզ հետ կբերենք որդիական սերը, հավատարմության զգացումները և խորագույն հարգանքն իմ ժողովուրդիս՝ Թուրքիո համայն հայության: Թե՛ անոնց, որոնք կբնակին արևմտահայության երբեմնի կրոնական ու մշակութային կեդրոն Կ. Պոլսո մեջ, և թե՛ անոնց, որոնք ցրված կապրին Փոքր Ասիո ամբողջ տարածքին վրա, իբրև մեր ժողովուրդի մնացորդացը:

Կարոտով կհիշենք, Վեհափառ Տեր, Ձեր պատմական այցելությունը Թուրքիա, 1961 թվականի հուլիսին, թե՛ գլխավորելու համար Մեր նախորդին՝ Խաչատուրյան երանաշնորհ պատրիարքի հուղարկավորությունը, և թե՛ մխիթարելու և սրտապնդելու Ձեր վշտահար թրջահայ զավակները, իբրև Հայր հոգևոր:

Այս հանդիսավոր առիթով Մենք կբերենք մեր ժողովուրդի սրտագին շնորհավորությունները Վեհիդ, եռյակ տարեդարձներու առիթով, ու կմաղթենք, որ Տերը ևս առավել երկար ընե Վեհիդ կյանքին տարիները՝ շարունակելու իր ծառայությունը Աստուծո և ազգին նույն և առավել արդյունավորությամբ:

Մեր ուսերուն վրա դրված է նաև քաղցր պարտականությունը թարգման հանդիսանալու մեր ամբողջ հոգևորական դասու մտածումներուն ու զգացումներուն:

Նշելի պարագա մըն է, որ Հայաստանայց Եկեղեցվո ներկա եպիսկոպոսական դասը, չորսի բացառությամբ, ամենքն ալ Վեհիդ ձեռնասուններն են: Լման 43 հոգիներու վրա ձեռք դրած է Ձեր Սուրբ Օծությունը՝ կարգելով պանոսի իշխանավորներ Հայաստանայց Եկեղեցվո: Եթե անոնցմե մեկ երրորդը սրղեն իսկ վախճանած կամ այլապես անջատված է կրոնական կյանքե, մնացյալ երկու երրորդը, այսինքն՝ 28 փնվորյալներ պաշտոնի և պարտականության գլուխ են այսօր, իբրև Ձեր Վեհափառության շուքին և հեղինակության երկարաձգումը աշխարհի ամեն կողմերը: Ասոնք իրենց կարգին ձեռնադրած են բազմաթիվ կուսակրոն կամ ամուսնացյալ քահանաներ: Այնպես որ այսօրվան մեր հոգևորականները, ջախջախիչ մեծամասնությամբ, Ձեր անմիջական հոգևոր զավակները և թոռները կնկատվին: Ասոնք և մնացյալները, Վեհափառ Տեր, Ձեր կողքին կանգնած են իբրև միաձույլ վեմ, լեցված անսահման սիրով, խոր հարգանքով և հավատարմական անշեղ տրամադրությամբ: Ուրեմն Մենք թարգման հանդիսանալով անոնց սիրո և հավատարմական անշեղ զգացումներուն, կբերենք նաև անոնց սրտագին մաղթանքները և որդիական շնորհավորությունները Վեհիդ եռյակ ու երջանիկ տարեդարձներու առիթով իբրև արգագիր նվեր:

Թեթևացած մեր այս քաղցր բեռներեն, թույլ տվեք, Վեհափառ Տեր, մատնանշելու կարգ մը իրողություններ, թե իսկ ըլլան շատ ծանոթ, շեշտելու համար այն բացառիկ դերը, զոր ունեցած է Ձեր Սուրբ Օծությունը ինչ-ինչ բնագավառներու մեջ, Հայաստանայց Եկեղեցվո 130 հայրապետներու շարքին:

Կ. Պոլսի Ամենապատիվ Տ. Շնորհք սրբազան պատրիարք

Առաջին հերթին, Մենք այնպիսի կկարծենք, թե Մայր Աթոռը, իր կառուցման լման 1680 տարիներու ընթացքին, ոչ մեկ ատեն այնքան ծաղկյալ, այնքան բարգավաճված եղած է, որքան Չեր Վեհափառության աթոռակալության ընթացքին: Աշխարհ լինելով այն, ինչ որ է, այսօր արտաքին բարեկարգությունը կդառնա այնքան անհրաժեշտ, որքան ներքինը: Անձերը և հաստատությունները առհասարակ կդառնան և կարժևորվին տեսանելի չափանիշներով: Այս անկյունն է դիտված՝ Մայր Աթոռի նյութական բարեկարգ վիճակը կստանա բացառիկ կարևորություն: Մենք այսօր հպարտ ենք մեր վերանորոգյալ Մայր տաճարով, հոյակապ Վեհարանով և Մայր Աթոռի ծաղկյալ շրջապատով: Ու մեր հպարտության կուզընթաց կքալե, կխորհինք, Մայր Աթոռ բոլոր այցելողներու, կրոնական ու քաղաքական բարձրագույն դիրքերու վրա գտնվողներն մինչև համեստ ու պատահական ուխտավորներու, թուրիստներու հարգանքը և հիացումը: Այս բոլոր բարեկարգությունները, Վեհափառ Տեր, մենք պարտական ենք Չեր նախաձեռնության՝ հայրենի կառավարության՝ ձեռնավորությամբ և արտասահմանի Չեր զավակներու սյուրական օժանդակությամբ: Չափսկանցություն չէ հաստատել, որ մեր բոլոր հայրապետներու շարքին ամենն շատ վերանորոգչական աշխատանք Չեր օրով կատարված է թե՛ Մայր Աթոռն ներս և թե՛ անկե դուրս մեր բազմաթիվ պատմական եկեղեցիներու վրա:

Երկրորդ մարզը, ուր չափանիշ կուտրած է Չերդ Վեհափառությունը, իր արտասահմանյան ճամփորդություններն են: Շուրջ 25 անգամներ անհրաժեշտ դառած էք դուրս գալ Էջմիածնի սեղմ շրջանակեն, Չեր աշխարհով մեկ ցրված հոտին այցելության: Այցելած էք հիևզ աշխարհամասերու ավելի քան 15 երկիրները: Պատմության մեջ ոչ մեկ կաթողիկոս այնքան շատ երկիր շրջած է, որքան Չերդ Վեհափառությունը: Այս ճամփորդություններով ամրապնդած էք կապը Սփյուռքի հայության և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միջև: Տարած էք շնորհը և օրհնությունը Միաձուլեջ այս սրբավայրեն և ընդունած էք արտաառնական հայության առավել հարումը և հավատարմությունը Մայր Աթոռին: Այս կերպով հոգևոր արյունը առավել աշխուժությամբ շրջան ըրած է Հայաստանյայց Եկեղեցվի զավակներու երակներուն մեջ՝ համապատասխան կենսունակություն ստեղծելով գրեթե ամենքի սիրտերուն և հոգիներուն մեջ: Վեհափառությանդ լավատեսությունը և հոգեշունչ պատգամները վարակած են Չեր տարագիր զավակները համապատասխան հոգեվիճակով: Տարած ու բաշխած էք «փառքի լույս»-ը, որ իջավ Միաձուլին հետ այս հողերուն վրա, օտարության մեջ նստող մեր պանդուխտ ժողովուրդին:

Այս այցելությանց կուզընթաց, հանդիպած էք շատ ավելի մեծ թիվով կրոնական պետերու ու քաղաքական ղեկավարներու աշխարհի ամեն կողմերը, քան ինչ որ չէ ըրած որևէ հայոց հայրապետ: Ու այս հանդիպումները առիթ եղած են, որ օտար կրոնապետեր ու քաղաքական անձնավորություններ ավելի մոտեն ճանչնան հայ ժողովուրդը և Հայաստանյայց Եկեղեցին:

Երրորդ բացառիկ երևույթը եղած է այն, որ Չերդ Վեհափառության օրով Մայր Աթոռը և Հայաստանյայց Եկեղեցին առավելագույն չափով շփում ունեցած են քրիստոնեական այլ Եկեղեցիներու հետ: Հայ Եկեղեցին դադրած է ինքի իր մեջ մեկուսացյալ անժանոթ Եկեղեցի մը ըլլալե և բարձրացած է միջուկային և համաքրիստոնեական մակարդակի, իբրև մեկը քրիստոնեական հնագույն Եկեղեցիներեն, որ շատ մը մարպերու մեջ լավագույնս պահած է առաքելական սովանդը, ըլլալով միաժամանակ լայնամիտ ու լուսամիտ Եկեղեցի մը: Չեր հայրապետության ընթացքին է, որ Հայ Եկեղեցին անդամակցեցավ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, Ամերիկայի Եկեղեցիներու

Համաժողովին, Եվրոպական Եկեղեցիներու Կոնֆերանսին, Խաղաղության Քրիստոնեական Կոնֆերանսին, Համաօրթոդոքս Եկեղեցիներու Ժողովին, «Հավատո և Կարգի» ժողովին, ու վերջապես տեսականորեն մեկի դավանակից Արևելյան Ուղղափառ հինգ Եկեղեցիներու պետերու համագումարին:

Չեր Վեհափառության գահակալության ընթացքին բացառիկ երևույթներն մեկն ալ եղավ նաև այն, որ գրեթե բոլոր քրիստոնյա քույր Եկեղեցիներու պետերու հետ հանդիպում և հաղորդակցություն ստեղծեցիք, էկումենիկ գիծով և ոգիով: Այս հանդիպումները սերտացուցին և ամրապնդեցին քրիստոնեական կապերը մեր և մյուս Եկեղեցիներու միջև: Ասոց կարգին հիշատակության արժանի են, օրինակ, Չեր հանդիպումները Հռոմի Պապին, Կ. Պոլսո Տիեզերական Պատրիարքին և գրեթե բոլոր օրթոդոքս պատրիարքներուն, ինչպես նաև մեկի դավանակից հինգ Եկեղեցիներու հոգևոր պետերուն, Անգլիկան և այլ արևմտյան քրիստոնյաներու գլխավորներու հետ: Այս առիթներով ջատագով հանդիսացած եք Եկեղեցիներու համագործակցության և իրարու մերձեցման իդեալին, յուրաքանչյուր Եկեղեցի պահելով իր ավանդությունները և եկեղեցական յուրահատուկ դիրքը և վարչական դրությւնը:

Վերջին և թերևս կարևորագույն բացառիկ իրականությունն այն եղավ, որ Ավետարանի խոսքը առավելագույն տարածում գտավ համայն հայության մեջ Չեր միջոցով: Ու այս՝ Չեր հոգեշունչ քարոզներով և սրտառատ կոնդակներով, Նույնքան ավելի Չեր նախաձեռնությամբ կատարված Նոր Կտակարանի աշխարհաբար թարգմանությամբ և հրատարակությամբ, արևելահայերեն և արևմտահայերեն լեզուներով: Արևելահայերեն թարգմանությունը արդեն իսկ ունեցած է երեք տպագրություններ՝ 60.000 օրինակներով, որոնք համարյա ամբողջությամբ սպառած են:

Այսօր իրողություն է նաև, որ արդեն իսկ թարգմանվելու վրա է Հին Կտակարանը ամբողջությամբ, հայրենի երիտասարդ գիտնականներու կողմն, միշտ Մայր Աթոռո պատվերով և Հայոց Հայրապետի հովանավորությամբ:

Ուրեմն Աստուծո և ազգին ընծայված թանկագին կյանքի մը ծննդյան 75-ամյակը և կրոնական գործունեության 40-ամյակը և որպես Հայրապետ Ամենայն Հայոց՝ գահակալության 28-ամյակն է, որ կնշենք այս պահուս: Ընկերային կյանքին մեջ ամենեն զեղեցիկ, ամենեն ներշնչող երևույթներն մեկն է տեսնել անձ մը, որ իր ամբողջ կյանքը կընծայե Աստուծո և ընկերության ծառայության: Ահավասիկ այդպիսի կյանքերն մեկը եղավ Վեհափառիդ: Իր կյանքը ընծայեց Աստուծո և ազգին, ու Աստված և մեր ժողովուրդը բարձրացուցին պինքն այն նվիրական դիրքին, ուր կգտնվի ան այնքան արժանավորապես:

Թող շատ ըլլան տարիները Վեհափառ Հայրապետին, որպեսպի շարունակե ան իր օգտաշատ աշխատանքները վասն խաղաղության աշխարհի, վասն պայծառության Հայաստանյայց Եկեղեցվո:

Փառք այն ժողովուրդին, որ ծնավ պայն. պատիվ այն անձին, որ արժեվորեց իրեն տրված տաղանդները և դիրքը ու արդարացուց այն վստահությունը, որ մեր ժողովուրդը իր վրա դրավ՝ միաձայնությամբ ընտրելով պայն Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Գոհություն Ամենակալին, որ պարգևեց մեկի Վապգեն Ա-ի պես արժանավոր և շնորհալի Հայրապետ մը, որ իր ամբողջ կյանքն ընծայաբերեց Աստուծո փառքին, մեր ժողովուրդի ու Հայաստանյայց Եկեղեցիի պայծառության համար:

Իր շուրջը և Աստուծո շնորհքը անպակաս ըլլան Մայր Աթոռին և Հայաստանյայց Եկեղեցիի ու ժողովուրդի վրայեն:

**ՀՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ԳՈՐԾԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԻԱՐ ՌՈՒԲԵՆ
ՊԱՐՍԱՄՅԱՆԻ ԽՈՍՔԸ**

Ձերդ Սրբություն,

Թույլ տվեք Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետության կառավարության հանձնարարությամբ ջերմորեն շնորհավորել Ձեզ Ձեր բեղմնավոր, իմաստուն կյանքի 75-ամյակի և հանրապետության բարձրագույն պարգևով՝ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով պարգևատրվելու առթիվ:

Տարիքը մարդու մի նվիրական գանձատուն է, որի հարստության չափանիշը, ժամանակի ու շրջապատի հանդեպ ունեցած պարտքի պատասխանատվությամբ, նրա կատարած աշխատանքի նշանակալիությունն է:

Այսօր, Ձեր կյանքի 75 տարիների հանրագումարի օրը, հանգիստ է Ձեր խիղճը, իսկ միտքն ու էությունը առկեցուն են նոր մտահղացումներով ու իրագործումներով:

Դեռևս մանկության տարիներին, հայրենիքից հեռու, օտար ափերում, Դուք զգացիք հարապատ ժողովրդի ճակատագրի ողջ դաժանությունը: Ուսանողական տարիներից որդեգրվեցիք հայ ժողովրդի գոյատևման ու լավագույն երապանքների իրականացման ավելի գործին, հոգեբան մանկավարժի ջանասիրությամբ նվիրաբերեցիք Ձեզ հայ մանուկների կրթությանն ու դաստիարակությանը, եղաք հայ Սփյուռքի ուշագրավ ամսագրերից մեկի՝ «Հերկ»-ի հիմնադիրն ու խմբագիրը: Հեղինակ դարձաք հայագիտական ու մանկավարժական արժեքավոր աշխատությունների, ու երբ 40 տարի առաջ Ռումինիայում հայ գաղթօջախը կանգնեց առավել դժվար կացության առաջ, մի կողմ թողնելով Ձեր անձնական ծրագրերն ու նախասիրությունները, վերցրիք Ձեր վրա հոգևոր հովվի ծանր ու դժվարին պարտականությունը:

Ձեր հայրենասիրական անձնուրաց նվիրումը, իդեալների հստակությունը ու նրանց ծառայելու հաստատականությունը 28 տարի առաջ, սեպտեմբերյան այս օրերին, Ձեզ գահակալը դարձրին Լուսավորչի պատմական Աթոռի:

Հայ ժողովրդի բազմադարյալ երապանքի ռեալ իրականացումը՝ վերածնված հայրենիքը, Սովետական Հայաստանը, իր աննախընթաց վերելքով ու սուռավել պայծառ ապագայով, նոր եռանդ ու իմաստ տվեցին Ձեր հայրենասիրական, ազգանվեր գործունեությանը, ամրացրին հավատը պանդխտությունից ու որբությունից ապատագրված հայ ժողովրդի ապագայի ու հարատևության հանդեպ:

Ձեր գահակալության տարիներին, իմաստուն ու հոգատար ղեկավարությամբ, Դուք, ինչպես երբեք, բարգավաճ ու ծաղկուն դարձրիք Հայ Առաքելական Եկեղեցու Մայր Աթոռը՝ Ս. Էջմիածինը:

Միշտ առաջնորդվելով սրբազան պարզևի՝ կյանքի պահպանման մեծ խրհրդով, Ձեր հայրենասիրական գործունեության կարևոր խնդիրներից մեկը դարձրիք նպաստել աշխարհում խաղաղության պահպանմանը, ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդմանը:

Լինելով մեր ժամանակի ճանաչված ու հարգված հոգևոր առաջնորդներից մեկը, հնչեցրիք աշխարհով մեկ Ձեր ձայնը՝ հանուն խաղաղության, հանուն փնթափման, ընդդեմ պատերազմի:

Ձերդ Սրբություն,

Թույլ տվեք կրկին անգամ ի սրտե շնորհավորել Ձեզ, մաղթել քաջառույ-

ջութուն, արևշատություն, անսպառ հոանդ և ցանկալ նոր հաջողություններ
Ձեր հայրենական գործունեությանը:

Տիար Ռուբեն Պարսամյանի ելույթից հետո խոսքը տրվում է ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական գործերի խորհրդի անդամ Վիկտոր Վոլոդինին, որը ընթերցում է ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական գործերի խորհրդի նախագահ Վլադիմիր Կորոյեդովի ողջույնի

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի
նախագահ տիար Ռուբեն Պարսամյանը ողջույնի խոսքը ընթերցելիս

գիրը Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ (տես «Էջմիածին» ամսագրի սույն համարում, էջ 10):

Այնուհետև ելույթ է ունենում Ռուսաց Եկեղեցու պատվիրակության ղեկավար միտրոպոլիտ Անտոնին:

«Ձերդ Սրբություն,

Մոսկվայի և Համայն Ռուսաստանի Պատրիարքը խնդրեց ինձ հաղորդել Ձեզ իր եղբայրական սերը և խոր հարգանքը Ձեր ծննդյան 75-ամյակի, քահանայագործության 40-ամյակի և գահակալության 28-ամյակի առթիվ:

Սրբազան Պատրիարքը հղում է Ձեզ իր շնորհավորական հետևյալ ողջույնի խոսքը.

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա-ԻՆ

ՁԵՐԴ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ, Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ՍԻՐԵՑՅԱԼ ԵՂԲԱՅՐ,
ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՒՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՎ ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ
ՊԱՏՐԻԱՐԷ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ձեր հոբելյանի փառավոր տոնակատարության ուրախալի այս օրը ի սրտե ողորկում ենք Ձեզ անձամբ Մեր և ողջ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու՝ Ձեր հանդեպ տածած խոր հարգանքի և սիրո զգացմունքները:

Սեպտեմբերը նշանակալից ամիս է Ձեր կյանքում: Այս տարի սեպտեմբերին նշվում է Ձեր ծննդյան 75-ամյակը, քահանայագործության 40-ամյակը և գահակալության 28-րդ տարեդարձը՝ սկսած այն օրերից, երբ Աստուծո կամքով և Ազգային Եկեղեցական ժողովի որոշմամբ Ձեզ ընտրեցին Ծայրագույն Պատրիարք Հայոց Եկեղեցու և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Դեռ երիտասարդ տարիներին Դուք վայելել եք Աստուծո բարեհաճությունը և մարդկանց անկեղծ սերը: Սկսվում մանկավարժ, հետո սուրբ կարգով՝ Բուլղարիայի և Ռումինիայի հայոց առաջնորդ, իսկ 1955 թվականին Դուք միաձայն ընտրությամբ արժանացաք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր պատվին և դարձաք Ս. Գրիգոր Լուսավորչի սրբազան գահի 130-րդ Հայրապետը:

Քառորդ դարից ավելի է, ինչ ջարդունակվում է Ձեր օրինյալ ծառայությունը հաւանալիական հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: Այդ տարիները ներեկեղեցական, էկումենիկ և խաղաղասիրական գործունեության արդյունավետ տարիներ եղան: Ձեր իմաստուն ղեկավարության ներքո բարենորոգվեց Հայ Եկեղեցու հոգևոր կյանքը, վերականգնվեցին Հայաստանի հին տաճարները և վանքերը, պատշաճ ջանքերով ստացան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը և Վեհարանի շենքը, ընդլայնվեց կաթողիկոսության հրատարակչական գործունեությունը և ծաղկեց հոգևոր ճեմարանը, որտեղ Դուք ջարդունակվում եք Ձեր մանկավարժական աշխատանքը:

Դուք ձեռնարկեցիք սիրո և խաղաղության մի ջարդ առաքելություններ դնալի աշխարհի տարբեր երկրներ, ուրտեղ ունեցաք եղբայրական հանդիպումներ քրիստոնեական Եկեղեցիների պետերի հետ, այցելեցիք Հայ Եկեղեցու թեմերը և հայկական գաղթօջախները, ելույթներ ունեցաք միջազգային էկումենիկ և խաղաղասիրական ժողովներում: Աշխարհի այս անհանգիստ ժամանակաշրջանում Մենք բարձր ենք գնահատում Ձեր գործուն մասնակցությունը խաղաղասիրական այն գործերին, որոնք ձեռնարկվել են Սովետական Միությունում Եկեղեցիների և կրոնական կազմակերպությունների կողմից, մանավանդ

1977—1982 բվականների ընթացքում Մոսկվայում տեղի ունեցած կրոնական գործիչների համաշխարհային կոնֆերանսներում:

Անժխտելի է Չեր վաստակը Հայ Առաքելական և Ռուս Պրավոսլավ բուր եկեղեցիների անկեղծ բարեկամական կապերի ամրապնդման գործում: Ոչ մի բան առավել չի գցում մեր եկեղեցիների ազնիվ եղբայրական հարաբերությունների վրա, և սրանում Մենք տեսնում ենք Աստուծո օրհնությունը քրիստոնեական համագործակցության մեջ:

Նովգորոդի և Լենինգրադի միտրոպոլիտ Աստուհի

Ի ճանաչում այն մեծ աշխատանքի, որ Դուք ներդրեցիք էկումենիկ, խաղաղասիրական ու հայրենասիրական ասպարեզներում, ինչպես նաև մեր երկու ժողովուրդների և եկեղեցիների ավանդական եղբայրական հարաբերությունների ամրապնդման գործում, այլև Չեր ծննդյան 75-ամյակի առթիվ Մենք Չերդ Սրբությունը պարգևատրում ենք «Սուրբ Սերգեյ Ռադոնեժսկու» տաաշին կարգի եկեղեցական ջրանշանով: Այս պարգևի իսմնումը արտոնեցինք Ռուս Պրավոսլավ եկեղեցու Ս. Սինոդի մշտական ներկայացուցիչ, Լենինգրադի և Նովգորոդի միտրոպոլիտ սրբապան Աստուհին:

Սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս, թող Մեր հարգանքի այս տեսանելի նշանը հիշեցնի Չեդ Մեր եղբայրական անդաւաճան սերը և խորին հարգանքը Չեր նկատմամբ, որպես սքանչելի մարդու, որպես հայ աշխատասեր, տաղանդավոր, դժբախտությունների մեջ տոկուն և դարերի ընթացքում իր ինքնատիպ մշակույթը պահպանած ժողովրդի զավակի, որպես Աստուծո կամքին միշտ հնազանդ ճշմարիտ քրիստոնյայի և որպես իմաստուն հոգևոր հովվի, որը հայրական սիրով առաջնորդում է իր բազում և բազում հավատացյալներին փրկության ճանապարհով:

Աղոթում ենք՝ ցանկանալով Ձերդ Սրբությանը Աստուծո բարեջնորհ օգնականությունը Ձեր հայրապետական ծառայության բոլոր ճանապարհներում: Եղբայրական անփոփոխ սիրով ի Քրիստոս՝

ՊԻՄԵՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

Մոսկվա,

23 սեպտեմբերի 1983 թ.

ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ
ԿՈՄԻՏԵԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՎԱՐԴԳԵՍ ՀԱՄԱԶԱՍԴՅԱՆԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ

Մեծարգո Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց.

Ձեր ծննդյան 75-ամյակի և քահանայական ձեռնադրության 40-ամյակի առթիվ Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն Ձեզ է հղում քաջառողջության, անսպառ եռանդի և կորովի իր բարեմաղթանքները և այն համոզմունքը հայտնում, որ դեռ երկար տարիներ Ձեզ հատուկ անսպառ աշխատասիրությամբ ու տքնանքով պիտի շարունակեք Ձեր մարդասիրական, խաղաղասիրական առաքելությունը:

Տասնամյակներ շարունակ Դուք ակնառու, կարևոր դեր եք կատարել թե՛ Հայ Եկեղեցու ամրապնդման, թե՛ սփյուռք-հայրենիք կապերի սերտացման և թե՛ խաղաղության համար մղվող պայքարի գործում:

Ներսես Մեծից մինչև արժանահիշատակ Գևորգ Չորեքյան, հայ ժողովուրդը բազմաթիվ կաթողիկոսներ, կրոնական գործիչներ է ունեցել, որոնք գնահատվել են ըստ արժանվայն և դարձել ժողովրդի անմոռաց դեմքեր: Դուք պատմական ներկա ժամանակներում նույնպես գնացիք հոգևոր այդ գործիչների ճանապարհով, պահպանելով լավագույն ավանդները, որ թողել էին նրանք:

Որպես խաղաղության պաշտպանության սովետական կոմիտեի անդամ, Դուք ամենագործուն մասնակցությունն եք ունեցել խաղաղության պաշտպանության համաժողովների, միջազգային համաժողովներին, Մոսկվայի, Պրագայի, Ստոկհոլմի, Բեռլինի ամբիոններից Ձեր ձայնը բարձրացրել ի պաշտպանություն աշխարհի խաղաղության, ժողովուրդների անվտանգության, հանուն լիակատար պինաթափման և մարդկության հանգիստ ապագայի:

Կանխատեսելով սպառնալիությունների մրցավազքի անխուսափելի հետեվանքը, դեռ 1961 թ., Պրագայի խաղաղության համաշխարհային կոնգրեսում ի լուր աշխարհի Դուք հայտարարեցիք, որ պատերազմը բոլոր տեսակի ոճիրների հանրագումարն է, առաջարկեցիք և պահանջեցիք, որ նման ոճիրները երբեք չկրկնվեն երկրագնդի վրա:

Այս խոսքերը կրկնակի կշիռ են ստանում բազում արհավիրքներ տեսած, ալեն կարգի վտանգներից անցած և խաղաղության շնորհիվ վերածնված հայ ժողովրդի Եկեղեցու առաջնորդի՝ Ձեր շուրթերին:

Բարձր գնահատելով սովետական պետության իմաստուն ազգային քաղաքականության շնորհիվ այսօր աշխարհի վարճացած երկրների շարքում քայլող մեր հանրապետության նվաճումները, մեր հայրենասեր և ժրջան ժողովրդի աշխատունքի հիմնալի արդյունքները, Դուք Ձեր ողջ ուժերը, անսպառ

եռանդը ի սպաս եք դնում համայն հայության միակ հայրենիքի՝ Սովետական Հայաստանի հեղինակության տարածմանը:

Որպես Ամենայն Հայոց կաթողիկոս և Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի հիմնադիր անդամ, անուրանալի է Ձեր կարևոր դերը սփյուռք-հայրենիք կապերի ամրապնդման, աշխարհափյուռ մեր հայրենակիցներին մայր հայրենիքի՝ Սովետական Հայաստանի շուրջը համախմբելու տարր գործում: Սփյուռք կատարած Ձեր բազմաթիվ այցելությունները, հանդիպումները, ելույթները մեծապես նպաստում են Սփյուռքի և մայր հայրենիքի մերձեցմանը:

Ձեր ծառայությունները մշտապես բարձր են գնահատվել սովետական պետության կողմից: Խաղաղության պաշտպանության օգտին հայրենասիրական գործունեության համար Դուք արժանացել եք կառավարական բարձր պարգևների:

Այս ուրախ առիթով կրկին ջերմորեն շնորհավորում ենք Ձեզ և մաղթում քաջառողջություն, երկար տարիների կյանք՝ ի շահ Հայ Եկեղեցու, հանուն խաղաղության և ժողովուրդների բարեկամության:

Այնուհետև խոսքը տրվում է Ռումինական Եկեղեցու պատվիրակության ղեկավար, Մոլդովայի և Սուչավայի միաբնակցության Թեոկրիստին: Սրբազան հայրը իր և պատգամավորության անունից շնորհավորում է Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակը, ուրիշ հետո ընթերցում Ռումինական Եկեղեցու պետ Տ. Ժուստին Պատրիարքի ողջույնի ուղերձը Հայոց Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ:

**ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԵՏ Տ. ԺՈՒՍՏԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻ
ՈՂՋՈՒՅՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷ ԵՎ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ Ա-ԻՆ**

Ձերդ Սրբություն,

Մենք ամբողջ հոգով կցանկանալինք լինել Ձերդ Սրբության հետ՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու այդ երկու նշանակալից տոների առիթով, բայց այս օրերին Բուլղարական Օրթոդոքս Եկեղեցու պետ Մաքսիմ Պատրիարքի եղբայրական այցը Ռումինական Եկեղեցի պարտադրում է մեզ մնալ Բուխարեստում:

Այս պատճառով խնդրում ենք Ձեզ Մեր և Ռումինական Եկեղեցու կողմից ընդունել, իբրև հյուր-պատվիրակների, Մոլդովայի և Սուչավայի միաբնակցության Թեոկրիստին, Ալբա Յուլիայի եպիսկոպոս Էմիլիանովին, ավագերեց Կոստանդին Պիրվուին, պատրիարքական թարգմանիչ Սավա Մարինային, որոնք պետք է մասնակցեն հանդիպություններին:

Խնդրում ենք Ձեզ մեր պատվիրակների միջոցով ընդունել ամենաբարի մտղթանքներ: Ձերդ Սրբությանը ցանկանում ենք քաջառողջություն, հոգևոր ուրախություն և անսպառ կորով Հայ Եկեղեցու և ժողովրդի ծառայության, մեր Եկեղեցիների մերձեցման, խաղաղության և ժողովուրդների համերաշխ գործակցության համար:

Նույն բարի մաղթանքները փոխանցում ենք Հայ Եկեղեցուն, մեռնեօրիների արարողության առիթով, որի խորհուրդն է՝ Եկեղեցու և հավատացյալ ժողովրդի հոգևոր միությունը:

Համոզված ենք, որ Մեր մաղթանքները կընդունվեն ամենաջերմ սիրտ վզացմունքներով, որոնք միշտ բարեկամացնում են մեր Եկեղեցիները և ժողովուրդները:

Մոլդովայի և Սուչավայի միորոպոլիտ Թեոկլիստ

Ողջագուրում ենք Ձեզ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսով՝ մաղթելով երկար և երջանիկ տարիներ:

ԺՈՒՍՏԻՆ

ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ՍՐԹՈՂՈՔՍ ԵԿԵՂԵՅՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐԷ

Այա խոսքը տրվում է Հայաստանի խաղաղության ֆոնդի հանձնաժողովի նախագահ, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Էդուարդ Միրզոյանին, որը ընթերցում է Հայաստանի խաղաղության պաշտպանության հանրապետական կոմիտեի և խաղաղության ֆոնդի հանձնաժողովի հետևյալ ողջույնի ուղերձը:

«ՁԵՐԴ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ,

Հաճույք ունենք Հայաստանի խաղաղության պաշտպանության հանրապետական կոմիտեի և խաղաղության ֆոնդի հանձնաժողովի անունից ողջունելու Ձեզ Ձեր ծննդյան փառավոր 75-ամյակի առթիվ:

Դուք, որպես խաղաղության պաշտպանության հանրապետական կոմիտեի նախագահության անփոփոխ անդամ, Ձեր մեծ ներդրումն ունեք Հայաստանում խաղաղության կողմնակիցների ջարժման, ինչպես նաև խաղաղության ֆոնդի կազմակերպման մեջ: Ժամանակակից փուլում, երբ Արևմուտքի հետադիմական ուժերի կողմից սանձազերծված սսոռը պատերազմի հետևանքով ծայրաստիճան լարվել է միջազգային իրադրությունը, Ձեր ծավալած եռանդուն գործունեությունը հանուն խաղաղության բարձր են գնահատում խաղաղության կողմնակիցները:

Խաղաղության պաշտպանության գործում Ձեր հայրենանվեր դիրքորոշումը նաև ներգործուն ավելեցություն ունի աշխարհասփյուռ հայությանը խաղաղու-

թյան պաշտպանության համաշխարհային շարժման մեջ ընդգրկելու ասպարե-
սում:

Հայաստանի խաղաղության պաշտպանության հանրապետական կոմիտեն
և խաղաղության ֆոնդի հանձնաժողովը Ձեր պանծալի հորեղանի օրը հղում
են Ձեզ իրենց ջերմ ողջույնը, ցանկանում բաշտողություն ի փառս մար
հայրենիքի հետագա բարգավաճման, Սովետական Հայաստանի շուրջը սփյուռ-
քահայության հետագա համախմբման, խաղաղության պաշտպանության և առ-
րապնդման:

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ, ՀՍՍՀ ԳԱ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ Գ. Ա. ԳԱԼՈՅԱՆ

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՖՈՆԴԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՍՍՀՄ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՏԻՍՏ Է. Մ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ

ՄԱՇՏՈՅԻ ԱՆՎԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՏՆՈՐԵՆ ՍԵՆ ԱՐԵՎՇԱՏՅԱՆԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ԾԾՈՒԹՅՈՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՎԱԶԳԵՆ Ա

Ձերդ Վեհափառություն,

Մաշտոցի անվան Մատենադարանի տնօրինությունը և գիտական խոր-
հուրդը ջերմորեն ողջունում և ջնորհավորում են Ձեզ Ձեր ծննդյան 75-ամյա
հորեղանի առիթով:

Հայրենանվեր Ձեր գործունեության ընթացքում Դուք մեծ եռանդով շու-
րունակել եք մեր իմաստուն հայրապետների գեղեցիկ ավանդները, աշխատել
եք հայ ժողովրդի հոգևոր ու բարոյական միասնության գաղափարի իրական-
նացման ուղղությամբ:

Մեր հասարակայնությունը բարձր է գնահատում Ձեր հետևողական ջուն-
քերը աշխարհի խաղաղության և ժողովուրդների միջև բարեկամության ամ-
րապնդման վեհ գործում:

Դեռևս երիտասարդական տարիներից Ձեր գործունեության մեջ ընդգծվել
է հոգատարությունը մեր մշակութային արժեքների փրկության, հավաքման և
պահպանության նկատմամբ:

Այսօր մենք տռանձնապես գանկանում ենք նշել Մաշտոցյան Մատենադա-
րանի ձեռագրաց գանձարանը հարստացնելու Ձեր մեծ աշխատանքը: Ձեր
գործարար հորդորներով Սփյուռքից պարբերաբար հայրենիք են բերվում հայ
մեծանուն պատմիչների, տաղերգուների, մանրանկարիչների գրչին պատկա-
նող բազմաթիվ մեծարժեք գրչագրեր: Մեր հավաքածոներում հատուկ տեղ են
գրավում նորահայտ անգնահատելի սյն երկու մատյանները, որոնք Դուք նվի-
րել եք Մատենադարանին և որոնք գրանցվել են «Վեհամոր» և «Վեհափառի»
Ավետարաններ անվան ներքո: Այդ հպակի կոթողները, որոնք թվագրվում են
8—9-րդ դարերով, եկան լրացնելու մեր հնագույն հուշարձանների շարքը և
իրենց պատվավոր տեղը գրավեցին «Էջմիածին» և «Լապարյան» Ավետարան-
ների կողքին:

Բարձր գնահատանքի է արժանի նաև Ձեր հոգատարությունը և գործուն

75

**Քննանք Գայուց Կաթողիկոս
ԿԱԶԳԵՐ ԱՌԱՋԻՆԻՆ
Քեր Սրբութեան**

Գայուց անկէ Գայուսանի Սաղաղութեան պաշարանութեան հանրապետական Կաթողիկոս և Սաղաղութեան ֆուրի հանձնաժողովի անունից ողջունելու Ձեր Ձեր ձեռնարկ փառաւոր 75 ամսի առթիւ:

Դուք որպէս Սաղաղութեան պաշարանութեան հանրապետական Կաթողիկոս և Սաղաղութեան ֆուրի հանձնաժողովի անունից ողջունելու Ձեր ձեռնարկ փառաւոր 75 ամսի առթիւ: Դուք որպէս Սաղաղութեան պաշարանութեան հանրապետական Կաթողիկոս և Սաղաղութեան ֆուրի հանձնաժողովի անունից ողջունելու Ձեր ձեռնարկ փառաւոր 75 ամսի առթիւ:

Սաղաղութեան պաշարանութեան գործունէ Ձեր հայրենակէր դիպրոզանէ հան Երզրանէ աղբյուրութեան ունի աշխարհապաշտ հայրութեան խաղաղութեան պաշարանութեան հանձնաժողովի շարժման հեղ յեղգրէր առաքելական:

Գայուսանի Սաղաղութեան պաշարանութեան հանրապետական Կաթողիկոս և Սաղաղութեան ֆուրի հանձնաժողովի Ձեր պահանջի հաշիւանի օրը հրաւ և Ձեր իրենց հիմ աղջույնը, չանկանա՛ ջաշառողջութեան ի փառս հայրենիքի հերազա թարգմանման, Առնելանի Գայուսանի շարժա աղջուսանաւորութեան հերազա հանձնաժողովի, խաղաղութեան պաշարանութեան և առաքելական:

ԱՌԱՂԱՌԱՅԵՐ ՊԱՇՏՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՂԱՌԱՅԵՐ ԿՈՒՄՏԵՐԱՅԻՆԱՅԻՆ
ՏՈՒՄ ԳԱ ԱՌԱՂԱՅԻՆԱՅԻՆ

Գ.Ա. ԳԱՆԱՅԱՆ Է.Մ. ՄԻՐԶՈՅԱՆ

օժանդակությունը ճարտարապետական ինժեքանների վերականգնման ասպարեկում:

Այս բոլորի համար և Ձեր ջինարար ջանքերի համար խորին շնորհակալություն ենք հայտնում Ձեզ և ցանկանում երկար կյանք և քաջառողջություն՝ ի բարօրություն մեր ժողովրդի և նրա բազմադարյան մշակույթի:

Այնուհետև խոսքը տրվում է Վրաց Եկեղեցու ներկայացուցիչ Մարգվեթի եպիսկոպոս Տ. Քրիստափորին, որը հոբեյար Հայրապետին ողջունում է հետևյալ ողերձով.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ
ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ Ա

Ձերդ Սրբություն,

Թույլ տվեք Վրաց Օրթոդոքս Եկեղեցու անունից ի սրտե շնորհակալություն հայտնել Ձեզ Ձերդ Սրբության ծննդյան 75-ամյակի և մեռնօրինության հանդիսություններին մասնակցելու սիրալիր հրավերի համար:

Հանուն Հիսուս Քրիստոսի սիրո ընդունեցեք Վրաստանի Պատրիարք-կաթողիկոս Իլիա Բ-ի, Սուրբ Սինոդի և անձամբ իմ կողմից սրտագին շնորհավորանքներ Ձեր ծննդյան 75-ամյակի առիթով:

Հայ Առաքելական Եկեղեցին իր մեջ մարմնավորում է հայ ժողովրդի կենդանի ոգին: Մենք հավատում ենք այդ ոգու, ինչպես և բազմաչարչար հայ ժողովրդի անմահությանը: Դեռ քրիստոնեության արշալույսին, մեր թվագրության առաջին դարերին, հայ ժողովուրդը և իր Սուրբ Եկեղեցին ծնեց քրիստոնեական հավատքի այնպիսի ջատագով, ինչպիսին էր Պարոյր Հայկազնը, որն այնքան փառաբանվեց Հռոմեական կայսրության մեջ իր ճարտարախոսությամբ և իմաստությամբ, որ Հռոմի գեղեցիկ հրապարակներից մեկում կանգնեցրին նրա արձանը:

Դեռ Ե դարից սկսած, քրիստոնեական հավատքը Հայաստանում հիմնավորվեց այնպիսի փիլիսոփա-աստվածաբանների կողմից, ինչպիսիք էին՝ Ագաթանգեղոսը և Մեսրոպ Մաշտոցը, Եվսիկ Կողբացին և Եղիշեն, Մովսես Խորենացին և Դավիթ Անհաղթը, ապա և Անանիա Շիրակացին, որը հայ մագաղայա հուշարձաններում հայտնի է որպես «Մեծ Վարդապետ»:

Ժ դարում Հայաստանի հոգևոր հայր սուրբ Գրիգոր Նարեկացին իր աստվածաբանական աշխատություններից մեկում գրում էր. «Աստված գերուգույն էսկն է, սյդ իսկ պատճառով նրա ճանաչումը սովորական ճանապարհով անհնարին է: Եթե այդ հնարավոր լիներ, այսինքն հնարավոր լիներ նրա ճանաչումը սովորական մեթոդներով, ապա նա կդադարեր գերագույն էսկ լինելուց և կիջներ սովորական արարածների մակարդակին. իսկ դա անհնարին է: Այս բանի հասար Աստված անճանաչելի է և մարդուն հայտնվում է միայն հավատքի միջոցով: Մարդու կյանքի գլխավոր նպատակն է նմանվել Աստծուն, որի շնորհիվ մարդու բնությունը միանում է Աստուծո բնությանը, իսկ դրան մարդ կարող է հասնել հավատքով, ոչ թե վնեությամբ՝ գիտակցելով ունայնության ունայնությունը և ապավելով մարմնական կրքերից»:

Ձերդ Սրբություն, Գրիգոր Նարեկացու այս իմաստուն խոսքերը լիարժեք կերպով կարող ենք օգտագործել և Ձեզ համար: Դուք, դեռ երիտասարդ հասակում, եկաք Ս. Էջմիածին, հրաժարվեցիք անձնականից, երկրային հաճույքներից և ահա երրորդ տասնամյակն է, ինչ անձնուրաց կերպով ծառայում եք

Քրիստոսին՝ ի փառս հայ ժողովրդի և Հայ Եկեղեցու: Այս կապակցությունը բոլոր տվեք. Չերդ Սրբություն, հիշել այն խոսքերը, որ Դուք արտասանել եք 1977 թվականի դեկտեմբերի 25-ին Իլիա Բ կաթողիկոսի զանազանության և օժման հանդիսության առթիվ: Դուք այն ժամանակ ասացիք հետևյալը. «Պետք է հաղտնեմ Չեղ, որ այս օրերին ես շատ հուպված եմ: Հիշողությանս մեջ նորից կենդանացան այն թանկ և հարազատ օրերը իմ կյանքի, երբ 1955 թվականին ինձ ընտրեցին կաթողիկոս: Այդ ժամանակ ես էլ երիտասարդ էի: Երբ ընտրում են Եկեղեցու պատրիարք, ողջ ժողովուրդը հրձվում է: Բայց այն օրերին ես վախենում էի: Ես վախենում էի այն դժվարին բեռից, որ դրվում էր իմ ուսերին: Չե՛ որ այն ժամանակ մեր Եկեղեցին ավելի մեծ դժվարություններ ուներ, քան ներկայումս»:

Չերդ Սրբություն, ավելացնելով ստենք, որ Դուք ոչ միայն Հայաստանում, այլև ամբողջ աշխարհում նվաճեցիք փառք և հարգանք Հայ Եկեղեցու համար, պատվով կատարեցիք Չեր սուրբ պարտքը հայրենիքի և ժողովրդի առաջ: Եվ այդ ուրախացնում է մեզ՝ Վրաց Օրթոդոքս Եկեղեցու Չեր եղբայր պատգամավորներին: Դուք շատ ջանք եք թափում աշխարհի խաղաղության պահպանման համար, մեծ ներդրում ունեք այդ գործում. Խաղաղությունն անհրաժեշտ է արդի դարաշրջանի մարդկությանը: Մեզ բոլորիս քաջ հայտնի է նաև Չեր գնահատելի վաստակը ժողովուրդների բարեկամության և էկոմենիկ գործունեության ասպարեզում:

Չերդ Սրբություն, թող տվեք ես մեկ անգամ շնորհավորել Չեղ Չեր ծննդյան 75-ամյակի առթիվ:

Ջանկանում ենք Չեղ երկար տարիների կյանք և բեղմնավոր գործունեություն: Թող Աստված Չեղ օգնական լինի Չեր սուրբ առաքելության մեջ՝ ի բարօրություն հայ հավատացյալ ժողովրդի և ի բարձրաձուլման Հայ հնագույն Եկեղեցու, ամեն:

Այս Անգլիկան Եկեղեցու անունից ելույթ է ունենում հոգեշնորհ կանոնիկոս Վիկտոր դը Վալլը և արտասանում Ամենայն Հայոց Հայրապետին ուղղված հետևյալ սրտառույց խոսքը.

«Չերդ Սրբություն,

Մեռնությունության և Չերդ Սրբության ծննդյան նվիրված տոնավայրությունների առթիվ պատիվը և առանձնաշնորհումն ունեմ բերելու Չեղ համայն Անգլիկան Եկեղեցու պետ, Քենթրերիի արքեպիսկոպոս Ռոբերտ Ռոմսիի ողջույնները:

Ս. Էջմիածնի նման Անգլիկան Եկեղեցին էլ ընծաված է մեր Փրկիչ Հիսուս Քրիստոսին: Այն Անգլիկայի և համայն աշխարհով մեկ ցրված անգլիկացի վավականների մայր Եկեղեցին է:

Անգլիկան Եկեղեցին նույնպես հիմնված է մեր Գրիգոր Լուսավորչի կողմից, որին ուղարկել էին Ս. Օգոստինոսի մոտ, որպեսզի նա հաստատի այդ Եկեղեցին: Երկու Գրիգորները մեր մայր Եկեղեցիների հայրերը և հիմնադիրներն են:

Գրիգոր նշանակում է՝ արթուն, պետակ: Եվ մեր ժամանակաշրջանում Չերդ Սրբությունը արթուն պահակ է եղել ոչ միայն Հայաստանյայց Եկեղեցուն, այլև համայն քրիստոնեական Եկեղեցուն: Դուք ուսուցանում եք, որ այսօրվա աշխարհում պետք է ունենալ բարի սիրտ, որպեսզի այնտեղ սերմանվի Քրիստոսի խոսքը և պատգամը: Դուք ուսուցանում եք նաև վստահություն դեպի մարդը, որ նա իր հասարակական, քաղաքական և մշակութային գործունեու-

թյան բնագավառներում կարողանալ կարգանալ խաղաղության ճանապարհով: Դուք խաղաղության մեծ ռահվիրա եք և խաղաղությունը տեսնում եք արդյա-
րության և սիրո մեջ: Դուք եղսւք մեծ ներշնչողը խաղաղության և փոխըմ-
բռնման, որպեսզի ամեն մի Եկեղեցի Քրիստոսի թողած ավանդությամբ իր
լուսնան ներդնի մարդկության փրկության գործում:

Ձերդ Սրբություն, այժմ թույլ տվեք ինձ ընթերցել այստեղ Քենթրբերիի
արքեպիսկոպոսի ողջույնի ուղերձը:

**ՔԵՆԹՐԲԵՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՌՈԲԵՐՏ ՌԱՆՍԻԻ
ՈՂՋՈՒՅՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ**

Ձերդ Սրբություն,

Ինձ համար մեծ հաճույք է մեռնությունության առթիվ Անգլիկան Եկեղեցու
ներկայացուցիչներ գերաշնորհ Հենրի Հիլի, հոգեջնորհ Վիկտոր դը Վաալի և
պրն. Պատրիկ Զիլբերտի միջոցով հղել Ձեզ իմ ջերմ ողջույնները:

Տակավին թարմ են այս տարվա սկզբներին Լամբեթ պալատ Ձերդ Սրբու-
թյան այցելությունից ստացած իմ տպավորությունները, և ես երջանիկ եմ, որ
անգլիկան համայնքն ուղարկում է մի խումբ պատգամավորներ Ս. Էջմիածին՝
ձեր քրիստոնեական Եկեղեցու համար անչափ կարևորություն ունեցող մի հրա-
դարձության առիթով:

Սրբալույս մեռնի օրհնության արարողության ընթացքում վկայակոչվելու
է Հայ Եկեղեցու և նրա ժողովրդի հուզեր միությունը: Եվ մեր Անգլիկան Եկե-
ղեցու ներկայությունը այդ արարողությանը նույնպես կվկայի ի Քրիստոս մեր
միությունը՝ մեկ Եկեղեցիով և մեկ հավատով:

Ձերդ Սրբության սիրալիր եղբայր ի Քրիստոս՝

ՌՈԲԵՐՏ ՌԱՆՍԻ

Լամբեթ պալատ, Լոնդոն.

20 սեպտեմբերի 1983 թ.

Անգլիկան Եկեղեցու պատգամավորի սույն ելույթից հետո, խոսքը տրվում
է Հռոմեական կաթոլիկ Եկեղեցու ներկայացուցիչ պրոֆեսոր Էռնստ Մուտենե-
րին (Ավստրիա), որը հանդես է գալիս հետևյալ ուղերձով.

«Ձերդ Սրբություն, բարձրապատիվ հանդիսականներ,

Ինձ համար պատիվ է և մեծարանք միաժամանակ, Ձերդ Սրբության եռ-
յակ հոբելյանների առթիվ շնորհավորել և ողջույնի ու օրհնության բարի մաղ-
թանքներ փոխանցել Ձեզ Վիեննայի արքեպիսկոպոս, Ավստրիայի եպիսկոպո-
սաց ժողովի նախագահ կարդինալ Ֆրանց Բյոնիգից:

Գոհություն Աստուծո, որ մենք կարող ենք հետադարձ մի հայացք գցել և
տեսնել ավանդություն դարձած այն երկարատև բարեկամությունը, որը գոյու-
թյուն է ունեցել ավստրիացիների և հայերի միջև:

Այսօր երկու հարյուր տարի է, ինչ Հայ Առաքելական Եկեղեցին ճանաչ-
վել է ավստրիական իշխանության կողմից որպես ինքնուրույն կրոնական հա-
մայնք: Այդ երկարաձիգ տարիների ընթացքում շատ դեպքեր են տեղի ունե-
ցել, որոնք մեզ առավել մերձեցրել են միմյանց: Վերջին տարիներին Ձերդ
Սրբությունը անձամբ իր օրհնաբեր այցելություններով որոշակիորեն օգնեց, որ

մեր բարեկամական կապերը էլ ավելի պւշանան: Այս ամենի համար կրկին սրտաբուխ շնորհակալություն Ձեզ այսօրվա տոնական առիթով:

Ավստրիայում արևելյան քրիստոնեական համայնքների գոյությունը վերջին տարիներին Վիեննայում ստեղծել է էկումենիկ մթնոլորտ՝ կամրջելով Արևելքի և Արևմուտքի քրիստոնյաներին:

Վիեննայի հայ համայնքը և նրա հոգևոր հովիվը իրենց լայնախոհությամբ շոշափելի ներդրում ունեն այդ առաջընթացում:

Աստուծո օգնականությամբ ձեռք բերված արդյունքները շատերի հավանությանն արժանացան:

Հայ Առաքելական Եկեղեցու հավատացյալների հետ միասին, մենք՝ կաթողիկոսներս նույնպես, աղոթում ենք, որ անսպառ լինի Ձերո Սրբության ստեղծագործական եռանդը և Ձեր օրհնաբեր գործունեությունը պսակվի նորանոր հաջողություններով ի փառս ձեր Եկեղեցու: Երկար, օրհնյալ և արդյունավետ տարիներ Ձերո Սրբությանը»:

Հանդիսավոր նիստի վերջում ելույթ է ունենում Բուլղարական Եկեղեցու ներկայացուցիչ Տ. Կիրիլ վարդապետը, որը Ամենայն Հայոց Հայրապետին է դիմում ողջույնի և շնորհավորանքի հետևյալ խոսքով.

«Ձերո Սրբություն,

Թույլ տվեք ինձ՝ Մոսկվայում Բուլղարական Եկեղեցու ներկայացուցիչ, հանուն սրբապան Պատրիարք Մաքսիմի և Բուլղարական Եկեղեցու Ս. Սիմոնի, ի սրտե ողջունել Ձերո Սրբության ծննդյան 75-ամյակը, քահանայագործության 40-ամյակը և կաթողիկոսական գահակալության 28-րդ տարեդարձը, աղոթել և ցանկալ Ձեզ երկար տարիներ, որպեսզի քաջառողջությամբ շարունակեք Ձեր բարձր ծառայությունը՝ հոգևոր սնունդ տալով համայն հայ հավատացյալ ժողովրդին:

Այսօր մեծ և ցնծալի տոն է Հայ Եկեղեցու համար. նրա գերագույն Քահանայապետը նշում է իր նշանակալից հոբելյանը:

Ձերո Սրբությանը նվիրված այս հանդեսին ներկա են բարձրաստիճան պետական ներկայացուցիչներ, մշակույթի և արվեստի գործիչներ, բալում քրիստոնյա Եկեղեցիների պատվիրակներ և արտասահմանյան հյուրեր: Բոլորը խոր հարգանքով և երախտագիտությամբ են լցված Ձեր նկատմամբ:

Նրանք Ձերո Սրբությանն ողջված իրենց երախտագիտական խոսքերով հյուսեցին հրաշագեղ մի պսակ, թույլ տվեք և ինձ այդ դրվատանքի խոսքերին և երախտագիտության պսակին ավելացնել Բուլղարական Պապական Եկեղեցու և եղբայրական բուլղար ժողովրդի ծաղիկ-խոսքը, որպես նշան խոր հարգանքի և սիրո դեպի հայ ժողովուրդը և նրա գերագույն հոգևոր հովիվ Ձերո Սրբությունը:

Հայ և բուլղար ժողովուրդների պատմական ճակատագրերը շատ նման են եղել միմյանց: Ծանր և ողբերգական էջեր են պահպանվում մեր ժողովուրդների տարեգրությանց մեջ: Բայց Աստուծո բարի նախախնամությունը մեր ժողովուրդներին չի թողել առանց հոգևոր առաջնորդների: Մենք կարող ենք քրիստոնեական հեղուկությամբ ասել. «Փառք Աստծուն՝ ամեն ինչի համար»:

Այժմ մենք խաղաղություն և արդարություն սիրող ժողովուրդների հետ միասին վկայում ենք, որ միշտ հավատարիմ կլինենք այդ սուրբ գաղափարներին: Եվ Դուք, Ձերո Սրբություն, հանդիսանում եք միջապգային խաղաղասիրական շարժման առաջնորդներից մեկը: Դուք Ձեր անսպառ եռանդով արժանի օրինակ եք տալիս երիտասարդներին, հանուն Հիսուս Քրիստոսի՝ գործով և խոսքով արտահայտում եք խաղաղության և արդարության Ձեր բարի կամքը:

Մենք ազդեցում ենք Արարչին և Խաղաղության Իշխանին՝ մեր Փրկչին ու Տիրոջը, որպեսզի իր ամենազոր օգնությամբ ամրապնդի Ձեր հոգևոր և մարմնավոր ուժերը ի բարօրություն հայոց մեծ ազգի և բարի կամքի տեր մարդկանց:

Երկար և շնորհալի տարիներ Ձերոյ Սրբությանը:

Վեհափառ Հայրապետը կարդում է իր շնորհակալության խոսքը հանդիսավոր նիստի ժամանակ

Այնուհետև հոբեյար Վեհափառ Հայրապետը արտասանում է իր օրհնության խոսքը (տես էջ 13):

Հանդիսավոր նիստից հետո տեղի է ունենում հոգևոր համերգ, որի ընթացքում ելույթ են ունենում հոգևոր ձեռնարանի սաները՝ ղեկավարությամբ Տ. Ղևոնդ քին. Հարությունյանի, Մայր տաճարի երգչախումբը՝ ղեկավարությամբ Հայկական ՍՍՀ վաստակավոր արտիստ Խորեն Մելիսյանեջյանի, երգչախմբի մենակատարներ՝ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական արտիստ Լուսինե Զաքարյանը և Վալերի Հարությունյանը, ինչպես նաև «Շարական» վոկալ-գործիքային նվագախումբը:

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆ ԵՎ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԸ ՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ՏԱԼԻՍ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻՆ

Սեպտեմբերի 30-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը հոգևորական և աշխարհական պատգամավորները հաջորդաբար հրաժեշտ են տալիս Վեհափառ Հայրապետին, Մայր Աթոռին և մեկնում անսնոռաց տպավորություններով:

Սեպտեմբերի 25-ից հոկտեմբերի 5 օրերին սրբալույս մեռնի օրհնությանը և Հայոց Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակին, քահանայազործության 40-ամյակին և գահակալության 28-րդ տարեդարձին նվիրված հանդիսությունները անցան հաճելի, հետաքրքրական ու բովանդակալից:

Մայր Աթոռում գտնվելու շրջանում հյուրերն այցելեցին հանրապետության տեսարժան վայրերը, եղան Գառնիում, Գեղարդի վանքում, Խորվիրապում, Սևանում, ծանոթացան մայրաքաղաքի նորակառույցներին, այցելեցին թանգարաններ և մշակութային կենտրոններ:

Համապատասխանաբար մեծ տոնախմբություններում մի անգամ ևս հաստատապես արտահայտվեց, որ դարերի խորքից բաղում փոթորիկների ու մաքառումների միջով անցնելով այսօր ապրում է հայոց ազգը և այսօր կանգուն է Հայոց Եկեղեցին, որոնց սրբազան առաքելությունն է է՛լ ավելի շենացնել մայր հայրենիքը և պայքարել աշխարհի խաղաղության ու ժողովուրդների եղբայրության համար:

Բոլոր պատգամավորներն ու Մայր Աթոռի հյուրերը մեկնեցին շնորհակալական պգացումներով և անջնջելի տպավորություններով՝ իրենց հետ տանելով հայրենիքի կենսատու շունչն ու հոգին, Վեհափառ Հայրապետի օրհնություններն ու բարի մաղթանքները և Սուրբ Էջմիածնի սրբազան ու անմահ խորհուրդը՝ «քանզի ի վերայ Աջոյն և Ս. Էջմիածնի ամենայն ազգն հայոց կապեալ կայ»:

Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի, քահանայազործության 40-ամյակի, և գահակալության 28-րդ տարեդարձի առթիվ Մայր Աթոռում ստացվել էին բազում շնորհավորական նամակներ, հեռագրեր և գրություններ:

Հաճույքով հրատարակում ենք այստեղ Արևմտյան Եվրոպայի Հայրապետական պատվիրակ և Ֆրանսիայի հայոց առաջնորդ Տ. Սերովբե արքեպ. Մանուկյանի, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության նախագահ Ալեք Մանուկյանի, Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտ Վիկտոր Համբարձումյանի և հայրենի ճանաչված բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկյանի շնորհավորական գրությունները՝ ուղղված Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

Տ. ՍԵՐՈՎԲԵ ԱՐՔԵՊ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ

Վեհափառ Տեր,

Մեզի համար մեծ ցավ է, որ այս առիթով կարելիությունը չունինք մասնակցելու սուրբ մեռնի օրհնության և մասնավորաբար անձամբ Մեր մասնակցությունը բերելու Ձերդ Վեհափառության բարեբաստիկ ծննդյան 75-ամյակի, քահանայագործության քառասնամյակի և գահակալության 28-ամյակի հանդիսությունը:

Մյուս կողմե, սակայն ուրախ ենք, որ Ֆրանսայի մեր եկեղեցիներու կողմե պատգամավորություն մը՝ գլխավորությամբ Մեր ընդհանուր փոխանորդին՝ գերաշնորհ Տ. Գյուտ եպս. Նագգաշյանի, պիտի ներկայացնեն Մեր և Ֆրանսայի մեր ժողովուրդին բարեմաղթությունները այս առիթով:

Վեհափառ Տեր, վստահ եղեք, որ մենք հեռվեն կմասնակցինք այդ փառավոր հանդիսություններուն և մտքով ու հոգիով, ինչպես միշտ, այս առիթով ևս Ձեզի հետ ենք:

Մեզի համար Դուք Աստուծո կողմե տարիներն ի վեր այդ պաշտոնին հսկմար փնտրված և պատրաստված անձնավորություն մըն եք:

Ներեցեք Մեզի հիշել դրվագ մը, որ խորապես տպավորած է Մեզ և միշտ ալ տեղ գրաված է Մեր մտքին մեջ:

1936—1938 թվականներուն, երբ հայրենիքը դժվարին օրեր կանցներ, և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը անշքացած և գրեթե լքված վիճակի մեջ կգտնվեր, արտասահմանի հայությունը մտահոգ, հուսախաբ և տագնապալից շրջան մը կանցներ՝ ի տես և ի լուր այդ տխուր վիճակին:

Այդ շրջանին, ամերիկացի ազգայիններն մեկը, մտահոգ այդ վիճակեն, կներկայանա այդ ժամանակվա ամերիկահայոց առաջնորդ Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Հովսեփյանցին և մասնավորաբար իր մտահոգությունները կհայտնեն անոր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի այդ տխուր վիճակին համար և կըսեն. «Ի՞նչ պիտի ըլլա Էջմիածինը, ո՞վ պիտի ըլլա անոր ապագա գահակալը»:

Երջանկահիշատակ Գարեգին արքեպիսկոպոս, իրեն հատուկ լավատեսությամբ և մարգարեական ջունչով, խաղաղ և անվրդով հոգիով մը կպատասխանեն. «Չավակս, մի՛ մտահոգվիր, մեր հայրերուն Աստվածը այս վայրկյանեն իսկ կփնտրեն և կպատրաստեն իր ներկայացուցիչը և Սուրբ Էջմիածնի գահակալը»:

Մարգարեական այս արտահայտությունը իսկապես իրականացավ 1955 թվականին, երբ ամբողջ հայության ներկայացուցիչները, հավաքված Սուրբ Էջմիածնի դարավոր գմբեթին տակ, Աստուծո կամքով Ձեզ ընտրեցին որպես կաթողիկոս Ամենայն Հայոց և արժանավոր հաջորդը Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչին: Ու անոր հավատավոր հաջորդներուն:

Այդ թվականին սկսյալ կարծեք նոր և լուսավոր դարաշրջան մը բացվեցավ մեր եկեղեցիին և մեր ժողովուրդին համար առհասարակ: Մինչ այդ, Դուք գրեթե անծանոթ մըն էիք ընդհանրապես եկեղեցվո ղեկավար շրջանակին: Բաց առաջին իսկ վայրկյանեն Ձեր տպավորող անձնավորությունն ու իմաստուն վերաբերմունքը արդեն գրաված էին ամենուն ուշադրությունը: Ու երբ օծվեցաք և լեցվեցաք աստվածային ջնորհներով, այլևս ամեն հայ Ձեր մեջ գտավ ատենին՝ լուսահոգի Գարեգին Հովսեփյանց կաթողիկոսի մարգարեական հայտնությունը:

Կարիք չկա մանրամասնորեն անդադառնալու Ձերդ Վեհափառության 28 տարիներու այնչափ աբդյունաշատ, եկեղեցաշեն և ազգօգուտ գործունեության:

Միայն կուպենք շեշտել, որ 300 տարիներն ի վեր, Դուք եղաք Հայոց Հայրապետներն առաջինը, որ կարեկությունն ունեցավ, հովվական ցուպ ի ձեռին, այգեղել աշխարհացրիվ իր հուրին:

Դուք եղաք այն ոսկյա կամուրջը, որ միացրեց Մայր Հայրենիքը և արտասահմանի հայությունը: Արտասահման տված Ձեր բազմաթիվ բացկություններով տարածեցիք հայության մեջ Սուրբ Էջմիածնի խորհուրդը և Մայր Հայրենիքի սերը:

Մինչև բարեբաստիկ Ձեր գահակալությունը, այս իրողությունները, առհասարակ արտասահմանի հայության իմաստ, խորհուրդ և երազներ էին միայն: Դուք, Ձեր անձնավորությամբ և հայրապետական պատգամներով, վանուք իրականության վերածեցիք, և արտասահմանի հայությունը զգաց և ապրեցավ ահուց դերն ու արժեքը իր աշխարհացրիվ և պանդուխտ կյանքին մեջ և ամուր կապերով կողմնեցավ այդ իրականությանը:

Այս 28 տարիներու ընթացքին, Ձեր անձի հմայքով և հանգամանքով, ապահովեցիք արտասահմանի սիրտը, անունը նյութական օժանդակությամբ ու հայրենի կառավարության բարյացակամության շնորհիվ, պայծառացուցիք մեր եկեղեցիները, վերանորոգեցիք ու շինցուցիք վանքերը և հոգևոր նոր շունչ մը ծավալեցիք ամբողջ հայ ժողովուրդին մեջ ի Հայաստան և հարտասահման:

Կազմակերպչական Ձեր շնորհներով ամբողջ արտասահմանի հայությունն ու եկեղեցիները Ձեր հմայքով կապեցիք Մայր Աթոռին, հայրենիքին և Սուրբ Էջմիածնին:

Անշուշտ Ձեր այս ազգօգուտ ձեռնարկներուն մեջ դժվարություններ ունեցաք, բայց Ձեր քրիստոնեական լայնախոհությամբ և իմաստությամբ կրցաք հաղթահարել վանուք, և հայրական սիրով ու ներողամտությամբ գործնականապես եղաք Ամենայն Հայոց Հայրապետը գրավելով ամենուն սրտերն անխորհր:

Տակավին չենք անդրադառնար Ձեր այնչափ արդյունավոր շինարարական գործունեության, մասնավորաբար Սուրբ Էջմիածնի մեջ, ուր վերանորոգումներուն վրա դրիք Ձեր արվեստագետի ճաշակն ու կնիքը: Այդպեսով, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, իր ամբողջ կապով, արվարացիորեն կեդրոնը եղավ ոչ միայն մեր ժողովուրդին, այլ նաև օտար եկեղեցական իշխանությանը և այցելություններուն համար:

Մենք Ձեր գահակալության շրջանը չենք համարձակիր որակել կամ սահմանել որևէ բառով մը. բայց վստահ ենք, որ Դուք պատմության պիտի անցնիք որպես մեր մեծ և շինարար կաթողիկոսներն մեկը:

Վեհափառ Տեր, ջերմորեն կշնորհավորենք Ձեզ Ձեր եղյակ տարեդարձներուն առթիվ և կըսենք ու կմաղթենք ամբողջ սրտով. «Ձի շնորհեցեք Ձեզ Տեր ընդ երկայն ատուս ողիղ վարդապետութեամբ»:

Փարիզ,

20 սեպտեմբերի 1983 թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ

Վեհափառ Տեր,

Այս օրերուն դարձյալ կինչեն Սուրբ Էջմիածնի դարավոր ու սրտահեղյ պանգերը՝ համայն աշխարհի հայության հոգիները և նայվածքները սևեռելով դեպի Մայր Աթոռ, ուր հանդիսավոր իրադրության մեջ կնշվին Վեհափառությանդ ծննդյան 75-ամյակն ու բարեղեպ գահակալության 28-րդ տարեդարձը,

մինչ հոգեպարար արարողություններով կօրհնվի ավանդական սրբալույս մյուռնը: Այս բոլորը կկուգադիպին Ձեր քահանայության 40-ամյակին:

Ձեր գահակալությունը շինարարության ու վերելքի նոր ոսկեդար մը հանդիսացավ Մայր Աթոռի հարուստ պատմության մեջ. այնքան լուսավորություն ու կառուցում ստեղծվեցավ Սուրբ Էջմիածնի շրջափակին մեջ, որ կարծեք մեր նախահայրերուն հոգիները իջան այնտեղ ու Ձեր հայրապետական բարի հայացքին տակ վերականգնումի անդուլ աշխատանքի մը անցան՝ վրեժը առնելու համար կորսված դարերու ավերներուն:

Մայր Աթոռի միաբանությունն ու հոգևոր ճեմարանը մեր եռամեծ հայրուպետներուն շարականներով ցնծացուցին ու կենսավորեցին մթնոլորտը Սուրբ Էջմիածնի:

Վեհափառությանդ բարի համբալն ու սրտի ջերմ խոսքը տարածվեցան ամբողջ աշխարհի երեսին ցրված հայության՝ անոր սիրտը թրթռացնելով՝ ազգաշունչ սարսուռներով:

Հայրենիք և Սփյուռք եկան երկյուղածությամբ մատչիլ Ձեր հայրապետական Աջին: Սփյուռքի հայության պատկառանքը բազմասյուսկվեցավ հայրենի ժողովուրդին սրտագին նվիրումով ու հայրենի պետության ակնածալիք վերաբերումով Վեհիդ հանդեպ:

Մեզի համար պատմական վկայություն էր Ձեր առաքինազարդ սնձին մեջ տեսնել ճառագայթումը միասնականության խորհուրդին: Չեզմով է, որ նոր ժամանակներուն հայ ժողովուրդը փարեցավ մեկ ազգ, մեկ հայրենիք և մեկ Եկեղեցի սկզբունքին, որուն լուսավոր խորհրդանիշը հանդիսացաք Դուք միշտ:

Այս տոնախմբությանց առիթով Էջմիածնի դղանջները պիտի հասնին ամենեն հեռավոր անկյունները աշխարհի՝ մեր տարահալած հայ բեկորներուն հաղորդելու համար Սուրբ Էջմիածնի ցնծությունն ու փառքը: Մեր ազգը ամբողջ կմիանա այսօր, Վեհափառ Տեր, իր սրտի խորերեն երկյուղածությամբ ողջունելու Ձեր կյանքին այս թանկագին երեք հանգրվանները:

Էջմիածինը պետք ունի տակավին Ձեզի. պետք ունին Ձեզի Հայաստանն ու ամբողջ հայությունը:

Ձեզի կմաղթենք ուժ, կորով և անհուն արնշատություն, որ շարունակեք Ձեր սրբազան առաքելությունը պատմության լուսավոր ուղիներուն վրա:

Մատչելով ի համբույր Սուրբ Աջույդ, կմնանք որդիական խորունկ ակնածանքով՝

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

Սադրդ-Բրուք,
20 սեպտեմբերի 1983 թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊՐԵԶԻԴԵՆՏ
ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄՅԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆԻՆ

Սիրելի Վեհափառ,
Ինձ համար միաժամանակ մեծ պատիվ է և հաճույք ողջունել Ձեր ծննդյան 75-ամյակը:

Գլխավորելով Հայ Առաքելական Եկեղեցին և մեծ պատասխանատվությամբ կատարելով Ձեր վրա դրված պաշտոնական պարտականությունները, Դուք

մինևույն ժամանակ հսկայական եռանդով ու հավատով տարածում էք ողջ հայ ժողովրդի մեջ խաղաղության ազնիվ գաղափարները: Մեր մտավորականության կողմից բարձր է գնահատվում նաև այն ուղադրությունը, որ Դուք ցուցաբերում եք Հայաստանի պատմական հուշարձանների վերականգնման և գեղեցկացման նկատմամբ:

Ձեր ազնվությունը, հայրենասիրությունը և նվիրվածությունը հայտնի են բոլորին:

Մաղթում եմ Ձեզ ամուր առողջություն և երկարակեցություն:

Ձեզ մեծապես հարգող՝

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄՅԱՆ

Երևան,

19 սեպտեմբերի 1983 թ.

ՍՐԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿՅԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

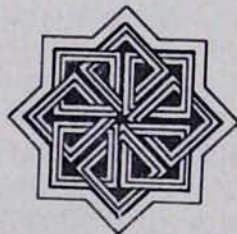
Թանկագին Վեհափառ,

Թույլ տվեք սեպտեմբերի 20-ին, Ձեր ծննդյան բարեբեր օրը, իմ սրտագին ջնորհավորանքները միացնել աշխարհի չորս ծագերից Ձեզ հղվող երախտագիտության և շնորհավորանքի խոսքերին:

Թող, որպես փոխվարձատրություն, մշտապես Ձեզ վրա լինի մեր աշխարհասփյուռ ժողովրդի հավաքական օրհնությունը՝ մեն ու միակ մի մաղթանքով, որ Ձեր վաստակաբեռ կյանքի երեք քառորդ դարը, որքան կարելի է, առավել հասնի իր փառավոր լրումին:

Երևան,

21 սեպտեմբերի 1983 թ.

1983 ԹՎԱԿԱՆԻՆ ՍՐԲԱԼՈՒՅՍ ՄԵՌՈՆԻ
ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ, ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ
75-ԱՄՅԱԿԻ, ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԿՈՉՄԱՆ 40-ԱՄՅԱԿԻ
ԵՎ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ 28-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ
ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԵՎ ՀՅՈՒՐԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿ

Ա. Անթիլիաս

Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսություն

1. Տ. Սուրեն արքեպ. Գաթարոյան
2. Տ. Ջարիե եպս. Ազնավուրյան
3. Տ. Կոմիտաս վրդ. Օհանյան

Բ. Երուսաղեմի հայոց պատրիարքություն

1. Տ. Կյուրեղ եպս. Գաբրիլյան
2. Տ. Սևան վրդ. Ղարիպյան
3. Տ. Վահան վրդ. Թովալյան
4. Տ. Վաղարշակ վրդ. Խաչատուրյան

Գ. Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքություն

1. Ամենապատիվ Տ. Շնորք սրբազան պատրիարք
2. Տ. Պետրոս քին. Պետրոսյան
3. Կարայիս սրկ. Սեմերձյան
4. Արաքսի-Հռիփսիմե Ինճիճյան

Դ. Արարաթյան հայրապետական թեմ

1. Տ. Գաբեգին վրդ. Ներսիսյան
2. Տ. Հովհաննես ավագ քին. Մարության
3. Լևոն Կարամանուկյան
4. Տաճատ Վարդանյան
5. Հովհաննես Սիմոնյան

Ե. Շիրակի թեմ

1. Տ. Նարեկ եպս. Շաքարյան
2. Կոստան Մայիլյան
3. Երվանդ Մոսքաշյան
4. Վաչագան Հովհաննիսյան
5. Սարգիս Սեֆյան

Զ. Վրահայաց թեմ

1. Տ. Գևորգ եպս. Սերայդարյան
2. Տ. Հովհաննես ավագ քին. Դանիելյան
3. Ռուպաննա Մելքումյան
4. Ասյա Պետրոսյան
5. Վորոնցով Հարությունյան

Է. Աղբեջանի հայոց թեմ

1. Տ. Անանիա վրդ. Արաբաշյան
2. Ամալյա Բեգլարյան
3. Վլադիմիր Հարությունյան

Ը. ԱՄՆ-ի հայոց արևելյան թեմ

1. Տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյան
2. Տ. Վազգեն վրդ. Քեջիշյան

Թ. ԱՄՆ-ի հայոց արևմտյան թեմ

1. Տ. Վաչե արքեպ. Հովսեփյան
2. Տեր և տիկին Վահագն Հարթ
3. Մայք Կարոսյան

**Ժ. Արևմտյան Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակություն
Փարիզ**

1. Տ. Գյուտ եպս. Նազգաշյան
2. Տեր և տիկին Սուրեն Գործունյան
3. Տեր և տիկին Ներսես Պետրոսյան
4. Էմիլ Ասլանյան
5. Օննիկ Պայրամյան

Լիոն

1. Սեպուհ Սարյան

Հվեյցարիա

1. Տ. Վիգեն վրդ. Այքալյան
2. Տեր և տիկին Մկրտիչ Հելեֆյան
3. Հակոբ Թովալյան

Իտալիա

1. Տ. Սարգիս քին. Սարգիսյան
2. Սարո Խոտավերտ
3. Հրանդ Բամբուկյան

**ԺԱ. Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակություն
Ավստրիա**

1. Տ. Մեսրոպ ծ. վրդ. Գրիգորյան
2. Պրոֆ. Էռնստ Քրիստոֆ Սոսուներ

ԺԲ. Անգլիայի հայոց թեմ

1. Տ. Եղիշեն եպս. Կիպիդյան

ԺԳ. Արգենտինայի հայոց թեմ

1. Տ. Գրիգորիս վրդ. Բունիաթյան
2. Տեր և տիկին Պարոնիկ Հովակիմյան
3. Տեր և տիկին Խորխե Պուշիճյան

ԺԴ. Բրազիլիայի հայոց թեմ

1. Տ. Տաթև ծ. վրդ. Ղարիպյան
2. Ժուլե Տիշչեքենյան
3. Արշավիր Տոնեյան

ԺԵ. Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց թեմ

1. Տ. Տիրայր արքեպ. Մարտիկյան
2. Տ. Մեսրոպ ավագ քին. Պենյան
3. Անդրանիկ Անտոնյան
4. Պրն. Նալբանդյան
5. Կարո Տեր-Մեսրոպյան

ԺԶ. Ավստրալիայի հայոց թեմ

1. Տ. Աղան եպս. Պալիուկյան
2. Անահիտ Թերպյան

ԺԷ. Եգիպտոսի հայոց թեմ

1. Տ. Զավեն արքեպ. Զինչինյան
2. Տեր և տիկին Փոլ Քիլիսճյան

ԺԸ. Իրաքի հայոց թեմ

1. Տ. Ավագ եպս. Ասատուրյան
2. Հասրաթ Միքայելյան
3. Իսմայիլ Շահինյան

ԺԹ. Հունաստան

1. Հովսեփ Իսմիրյան
2. Տեր և տիկին Ստեփանոս Յագուպյան

Ի. Սիրիա

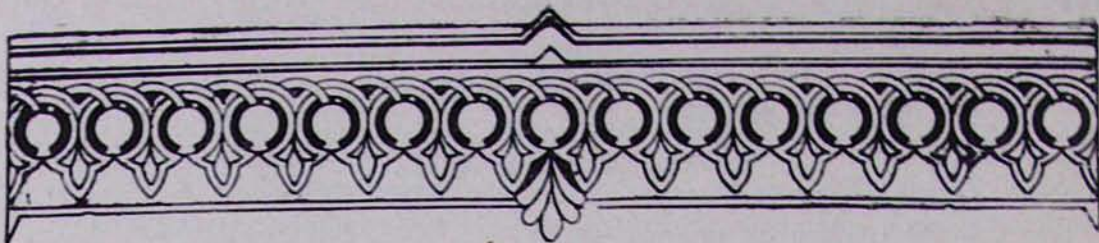
1. Տ. Ոսկան եպս. Գալփաքյան
2. Լևոն Յագուպյան
3. Մարի Լուիզ Յագուպյան-Փամայուքճյան
4. Արմենակ Օհանյան
5. Տեր և տիկին Գառնիկ Յագուպյան

ԻԱ. Կիպրոս

1. Տեր և տիկին Արա Գալայճյան

ԻԲ. Հնդկաստան

1. Տ. Սարգիս քին. Թաշչյան
2. Ժուլեֆ Անդրյու Արաթուն

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 75-ԱՄՅԱԿԻՆ

Դու մեր մեծ երթի գավազանակիր...
ՊԱՐՈՒՅՐ ՍԵՎԱԿ

Քո լուսաբաշխ մտքի նվիրումով անկեզ,
Հայրենական սերմի մի բուռ ցոր՝ան ոսկի
Սերմանեցիր դեպի մեր արտերը հրկեզ,
Ի տես հայոց գալիք բուրբ սերունդների:

Դեպի երկինք տարար Ավարայրի ոգին,
Որպես խորհուրդ անբիծ, տեսիլք հավերժության,
Հավատավոր հոգով՝ որպես աղոթք խորին,
Փոքրիկ հոտի համար դարձած երգ փրկության:

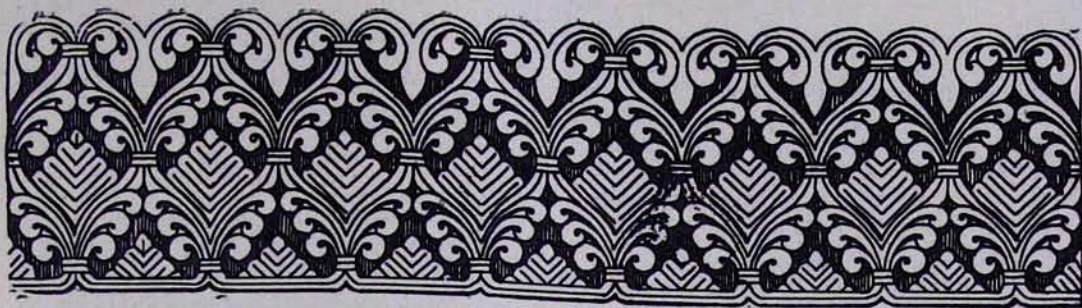
Առաջնորդի՛ր, Հայրի՛կ, փոքրիկ հոտոյ թախժոտ,
Հեռո՛ւ պառի՛ր նրան տագնապաններից վշտոտ,
Որ էլ երբեք կյանքում նա չտեսնի խավար.
Ու միշտ մնա հեռու ճամփաներից արևոտ:

Լցված ոգով բարի հայրենական հողի,
Քո շինարար Չեռքի խաղաղ գրծով արդար,
Աղոթարար Հոգուդ նվիրումով բարի
Առաջնորդի՛ր հոտոյ դեպ ապագան պայծառ:

ԱՍՈՂԻԿ ԱՔԵՂԱ ԱՐԻՍՏԱԿԵՍՅԱՆ

Ս Էջմիածին

ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻԾԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՉՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն թվականի հոկտեմբերի 3-ին հոգևոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի բարձր նախագահությամբ, տեղի ունեցավ Մայր Աթոռի միաբան, Ադրբեջանի հայոց թեմի առաջնորդական փոխանորդ Ս. Անանիա վրդ. Արաբաջյանի ծայրագույն վարդապետական թեզի պաշտպանությունը:

Սույն պաշտպանությանը ներկա էին Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Ս. Ընորք արքեպ. Գալուստյանը, Հայ Եկեղեցու ներքին և արտասահմանյան թեմերի առաջնորդներ, Մայր Աթոռի միաբանությունը, հոգևոր ճեմարանի դասախոսական կազմն ու ուսանողությունը, մայրավանքի պաշտոնեությունը և այլ հյուրեր:

Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոպապայանը իր բացման խոսքում նշեց, որ ծայրագույն վարդապետական աստիճան ստանալու համար Ս. Անանիա վրդ. Արաբաջյանը գրել և Վեհափառ Հայրապետին էր ներկայացրել Եղիշե պատմիչի «Հայր մեր»-ի մեկնության» ուսումնասիրությունը:

Քննիչ հանձնաժողովը (անդամներ՝ Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոպապայան, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրի պաշտոնակատար, հոգևոր ճեմարանի վաստակավոր ուսուցիչ Պարզև Շահբապյան և բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Պետրոս Բեդիրյան), ծանոթանալով Ս. Անանիա վարդապետի աշխատությանը, գրավոր կերպով իր կարծիքը ներկայացրել էր Վեհափառ Հայրապետին:

Այնուհետև Ս. Ներսես արքայանը հրավիրեց հոգեշնորհ Ս. Անանիա վարդապետին

հանդես գալու իր թեզի բանավոր պաշտպանությամբ: Ս. Անանիա վարդապետը ներկաներին ամփոփ ձևով ներկայացրեց իր աշխատության նյութը և վերջում պատասխանեց հանձնաժողովի կողմից իրեն տրված հարցերին:

Բանավոր պաշտպանությունից հետո, քննիչ հանձնաժողովը, հետ խորհրդակցության, ամփոփելով բանավոր պաշտպանության արդյունքները, գրավոր ներկայացված թեզի ու նրա բանավոր պաշտպանության համար որպես ընդհանուր գնահատական նշանակեց «գերազանց»:

Վերջում Ս. Ներսես արքայանը հրավիրեց Վեհափառ Հայրապետին ասելու իր օրհնության խոսքը: Հայոց Հայրապետը, իր հերթին, առաջարկեց Ամենապատիվ Ս. Ընորք արքեպ. Գալուստյանին տալու իր օրհնությունը: Սրբական պատրիարքը, այս հանդիսավոր առիթով, ողջունեց ներկաներին և իր շնորհակալական խոսքն ուղղելով Վեհափառ Հայրապետին՝ ասաց. «Ես նախ իմ շնորհակալությունը կհայտնեմ Վեհափառ Հայրապետին, ապա ամբողջ սրտով գոհունակություն կհայտնեմ այս գեղեցիկ պահի համար: Ուրախ եմք, որ Հայ Եկեղեցվո համար վարդապետական և ծայրագույն վարդապետական աստիճանի տվչությունը այլևս պատահականություն չէ, և հաճելի է հաստատել, որ մեր երիտասարդ վարդապետները իրենց թեզերու նյութերը կընտրեն հայ մատենագիրներու աստվածաբանական և դավանաբանական գործերեն: Ցանկալի պիտի ըլլար, որ մեր միաբանակից մյուս եղբայրները նման

առիթներով դիմեն աստվածաբանական նյութերու ուսումնասիրության»:

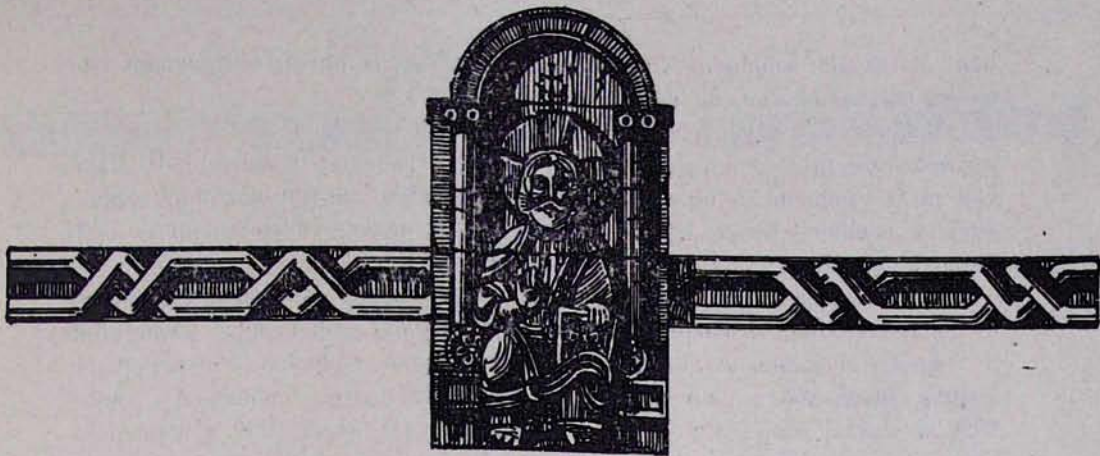
Վերջում Ամենապատիվ սրբազան հայրը ըստ արժանվույն գնահատեց Տ. Անանիա վարդապետի թեպի պաշտպանությունը, նրան ցանկացավ նորանոր հաջողություններ Հայ եկեղեցու ծառայության մեջ:

Հոկտեմբերի 8-ին, շաբաթ օրը, Օշականի Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում, Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպապյանի ձեռամբ, ծայրագույն վարդապետա-

կան աստիճան շնորհվեց Տ. Անանիա վրդ. Արաբաջանին:

«Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը շնորհավորում է Տ. Անանիա ծ. վրդ. Արաբաջանին այս ուրախ առիթով և բարեհաղթում նրան նորանոր հաջողություններ իր ապագա հոգևոր-եկեղեցական, թեմական-վարչական գործունեության մեջ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն թվականի հոկտեմբերի 23-ին, կիրակի օրը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ս. Տ. Վապգեն Ա Վեհափառ Հայրապետը Էջմիածնի Մայր տաճարում սրբալույս մեռնի օծմամբ եպիսկոպոս ձեռնադրեց Մայր Աթոռի միաբան երեք վարդապետներին՝ համաձայն կարգաց և կանոնաց Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու:

Ձեռնադրված հոգևորականներն են՝

1. Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲՈՒՆԻԱԹՅԱՆ՝ Արգենտինայի հայոց թեմի վրա, իբրև թեմակալ առաջնորդ, ծնյալ 1946 թ. Էջմիածին քաղաքում:

2. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ՝ Արարատյան հայրապետական թեմի վրա, իբրև առաջնորդի փոխանորդ, ծնյալ 1951 թ. Էջմիածնի շրջանի Ոսկեհատ գյուղում:

3. Տ. ԱՆԱՆԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐԱԲԱՋՅԱՆ՝ Ադրբեջանի հայոց թեմի վրա, իբրև թեմակալ առաջնորդ, ծնյալ 1951 թ. Երևան քաղաքում:

Ձեռնադրությունը կատարվեց խարտավիակությամբ Մայր Աթոռի միաբան Ս. Արսեն եպիսկոպոս Բերբերյանի: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողքին ընթերակա եպիսկոպոսներ էին՝ Ռոմինիայի և Բուլղարիայի հայոց թեմերի առաջնորդ Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանը և Իրաքի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Ավագ եպիսկոպոս Ասատուրյանը:

Պատշաճ հանդիսավորությամբ տեղի ունեցած սրբալույս արարողություններին ներկա էին ուխտավորաբար Մայր Աթոռ ժամանած թեմական իշխանությանց ներկայացուցիչներ, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներ և հավատացյալ ժողովրդի հոծ բազմություն:

Ձեռնադրության արարողությանը ներկա էր նաև Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրը-

ների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ Անդրանիկ Հասարայանը:

Հոկտեմբերի 30-ին, կիրակի օրը, նորապսակ եպիսկոպոսները իրենց ուխտի պատարագը մատուցեցին Էջմիածնի Մայր տաճարում և Երևանի Ս. Սարգիս ու Ս. Հովհաննես եկեղեցիներում և հաջորդող օրերին մեկնեցին իրենց թեմերը՝ տանելով իրենց հոտին Վեհափառ Հայրապետի ողջույններն ու օրհնությունները Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից:

Հոկտեմբերի 16-ին, կիրակի օրը, Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրամանով Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում, ձեռասր Մայր Աթոռի դիվանապետ Գերաշնորհ Տ. Ներսես եպիսկոպոս Պոպապայանի, կուսակրոն քահանա ձեռնադրվեցին հոգևոր ձեռնարանի ընթացավարտ սարկավագներ Խաչիկ Խարապյանը, ծնյա 1958 թ. Հալեպ քաղաքում, Սմբատ Արիստակեսյանը, ծնյա 1959 թ. Էջմիածնի ջրջանի Հայթաղ գյուղում, և Վարդան Բաղդասարյանը, ծնյա 1961 թ. Հրապ-դանի ջրջանի Մեղրաձոր գյուղում՝ վերանվանվելով Տ. Թորգոմ, Տ. Ասողիկ և Տ. Շնորհք կուսակրոն քահանաներ:

Նույն օրը, երեկոյան, Մայր տաճարում ձեռնադրիչ սրբական հայրը նոր-ընծա Տ. Թորգոմ, Տ. Ասողիկ և Տ. Շնորհք քահանաներին, համաձայն իրենց կատարած ուխտի, աբեղայական վեղարներ շնորհեց:

Թող Տերը քաղցրությամբ ընդունի նորապսակ սրբական և հոգեշնորհ հայրերի ուխտն ու ընծայումը:

ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒԻ

Ս. Էջմիածին,

1 նոյեմբեր 1983 թ.

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հոկտեմբերի 23-ին, կիրակի օրը, Մայր տաճարում ս. պատարագ է մատուցում Նորին Սուրբ Օծություն Ս. Տ. Վազգեն Ա Սըրբազնագույն կաթողիկոսը և եպիսկոպոս ձեռնադրում երեք երիտասարդ և խոստումնալից վարդապետների՝ Տ. Գրիգորիս վրդ. Բունիաթյանին, Տ. Գարեգին վրդ. Ներսիսյանին և Տ. Անանիա Ժ. վրդ. Արաբաջյանին՝ ի պայծառություն Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու և ի մխիթարություն հայ հավատացյալ ժողովրդի:

Շաբաթ օրը, երեկոյան ժամերգությունից հետո, Մայր տաճարում կատարվում է նորընծաների «ընտրություն և ուխտադրություն»՝ ըստ սուսիմանի Հայաստանեայց Եկեղեցու: Իջման Ս. Սեդանի առաջ երեք Վարդապետները ուխտում են անխոտոր և անսալթաք ընթանալ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու ուղղափառ վարդապետության շավղով և հավատարիմ լինել «Սրբոյ Էջմիածնի միջև զվախճան կենաց իւրեանց, կալ մնալ հյու հպատակութեամբ ի ներքոյ իշխանութեան և հրամանաց Սրբոյ Կաթողիկէ Մայր Աթոռոյս, և ծառայել երկիւղիւ Տեառն, յօգուտ և ի փառս անսասան Սրբոյ Էջմիածնի»:

Երդումնագրի ընթերցումից հետո նրանք ստորագրում են այն: Մայր տաճարի լուսարարայետ Տ. Հուսիկ արքեպ. Սանթրոյանը և Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպուկայանը վկայում են ուխտադրությունը:

Կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 10-ին, Վեհափառ Հայրապետը, հայրապետական զգեստավորման մեջ, հանդիսավորությամբ իջնում է Մայր տաճար՝ իրեն առընթերակա եպիսկոպոսներ ունենալով Տ. Տիրայր արքեպ. Մարտիրոսյանին և Տ. Ավագ եպս. Ասատուրյանին:

Մայր տաճարում, Ս. Ստեփանոսի Սեդանի առաջ, Վեհափառ Հայրապետը բազմում է Աթոռի վրա և սկսում ձեռնադրության կարգը: Ամենայն Հայոց Հայրապետը աղթոքով և օրհնությամբ երեք վարդապետներին շնորհում է եպիսկոպոսական իշխանության յոթ աստիճանները:

Օրվա ձեռնադրության արարողության խարտավիլակի պաշտոնը կատարում է Տ. Արսեն եպս. Բերբերյանը, որը բարձր ձայնով հայտարարում է. «Շնորհապարդ Սուրբ Հայրապետ... զի միաբանք մեծի՝ Սրբոյ և Առաքելական Աթոռոյս Էջմիածնի, հանդերձ համօրէն և ուխտիս, այսինքն, եպիսկոպոսունք, քահանայք, սարկաւագունք... այլ և իշխանք և աղքատք, խնդիր ունիմք և բարձրագահ՝ Տէրութենէդ, վասն որոյ հայցեմք աղաչանօք, զի հրամայեսցես մեզ յանդիման լինել մեծանձնութեան քո ի բացայայտել զխնդիր մեր»:

Լսվում է Հայրապետի պատասխանը, «Հրամայեալ է ձեզ ի Տեառն ընդառաջ մատչել և ողջամիտ դիմադրութեամբ բացայայտել Մեք զոր ինչ խնդրէք»:

Երիտասարդ վարդապետները, ավարտելուց հետո իրենց ծնրադիր աղոթքը Իջման Ս. Սեդանի առաջ, համընթաց մոտենում են Հայոց Հայրապետին և տալիս իրենց հավատի ուղղափառ խոստովանությունը: Հայրապետական աղոթքով և օրհնությամբ նրանց տրվում է եպիսկոպոսական աստիճանի համապատասխան զգեստ:

Այնուհետև ս. պատարագը շարունակվում է Ավագ Խորանի վրա: Ճաշոց գրքի ընթերցումից հետո շարունակվում է ձեռնադրության կարգը:

Մայր տաճարի դասերում տեղ են գրավել

Վեհափառ Հայրապետի քարոզը ձեռնադրության ավարտին

թեմերից եկած պաշտոնական ներկայացուցիչներ, ինչպես նաև նորապսակների ծնողները, հարապատեն են ու բարեկամները:

Ձեռնադրության և օծման արարողություններին ներկա է նաև ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ տիար Անդրանիկ Հասարթյանը:

Ձեռնադրիչ Հայոց Հայրապետը բալմուս է իր Աթոռի վրա՝ շրջապատված երեք նորապսակներով: Նորին Սրբությունն ընթերցում է ձեռնադրության մեծ աղոթքը: Նվիրյալները ձեռքները վեր բարձրացրած, ծնրադիր, դեմքները դարձնում են դեպի ժողովուրդը և հրապարակայնորեն հրաժարվում աշխարհից: Հանդիսավորությամբ հնչում է կոչման խորհմաստ շարականը՝ «Աստուածային և երկնատուր շնորհ, որ միշտ լնու պպետս սրբոյ սպաստորութեան Առաքելական Եկեղեցւոյ,

կոչէ **ԿԳրիգորիս, ԿԳարեգին և ԿԱնանիա** վարդապետսն ի քահանայութենէ յեպիսկոպոսութիւն»:

Մարգարեական, ավետարանական, առաքելական ընթերցումներից, սաղմոսներից, հարականներից հետո ս. պատարագը շարունակվում է մինչև «Ողջոյն», որից հետո Վեհափառ Հայրապետը սկսում է օծման սրբական կարգը: Հայ Եկեղեցու սրբալույս մեռնով օծվում են նվիրյալներից յուրաքանչյուրի ճակատն ու ձեռքի բութ մատը: Այնուհետև համապատասխան աղոթքներով նորապսակներին տրվում են գավալան և մատանի՝ ի նշան եպիսկոպոսական իշխանության:

Վեհափառ Հայրապետը համբուրում է նորապսակ սրբականների ճակատները և, ներշնչված օրվա խորհրդով, խոսում հետևյալ բովանդակալից քարոզը.

**ՎԵՀԱՓԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՔԱՐՈՉԸ՝ ԱՐՏԱՍԱՆՎԱԾ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ
(25 հոկտեմբերի 1983 թ.)**

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. ամեն»:

«Ես եկի ոչ պաշտօն առնուլ, այլ պաշտել» (Մատթ. Ի 28):

Սիրելի հավատացյալներ,

Ս. Ավետարանից վերցված խոսքերն են մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի: Նա իմաստալից մտքերի և առակների միջոցով հորդորներ և պատգամներ է տալիս իր աշակերտներին և մեզ բոլորիս: Այդպիսի մտքերից մեկն է այս խոսքը, որ վերաբերում է իր անձին: Մի քիչ լայն բացատրությամբ Հիսուս ասում է՝ ես եկա աշխարհի ոչ թե պաշտօն ստանձնելու, այլ գրավելու, այլ պաշտոն կատարելու, այսինքն՝ սպասավորելու, ծառայելու: Մեկ ուրիշ տեղ Լուկաս ավետարանիչը հիշում է Հիսուսի գրեթե համիմաստ խոսքերը՝ «Ով ձեր մեջ մեծ է, թող փոքր լինի, և ով ձեր մեջ առաջնորդ է, նա թող լինի ձեր սպասավորը»: Ահա այս բարոյական մեծ սկզբունքով առաջնորդվեց ինքը Հիսուս իր ողջ կյանքում և մեզ թողեց ծառանգություն, որպեսզի մեր մարդկային տկար ուժերով փորձենք կյանքի կոչել այս սքանչելի պատվիրանը խոնարհության, համեստության, ծառայության, սպասավորության:

Քրիստոնեական վարդապետության հիմնական մտածումներից և հրահանգներից մեկըն է այս՝ ուղղալ մեզ բոլորիս, բոլոր քրիստոնյաներիս, և գործադրելի, իմ կարծիքով, կյանքի բոլոր բնագավառներում, յայց մանավանդ պարտադիր գործադրելի

Եկեղեցու կյանքում, այսինքն՝ հոգևորականների կյանքում, լինեն նրանք քահանաներ, վանականներ թե եպիսկոպոսներ: Եվ ինչքան աստիճանը բարձրանա, այնքան պատասխանատվությունը ավելի կծանրանա տվյալ հոգևորականի վրա:

Այս մտածումը առաջնորդ ունենալով, ես կուզեմ այսօր, սիրելի հավատացյալներ, ձեզ ներկայացնել մեր երեք երիտասարդ եպիսկոպոսներին, որոնք վստահ եմ, նույն ոգով, նույն հոգեբանությամբ, նույն ուխտով ըստանձնեցին բարձրանալ եպիսկոպոսական աստիճանին, որ եկեղեցական տեսակետից բարձրագույն հոգևոր իշխանության աստիճանն է ներկայացնում: Ես վստահ եմ, որ մեր երեք նորապսակ եպիսկոպոսները այս գիտակցությամբ մոտեցան ինձ և իմ ձեռքով օծվեցին եպիսկոպոս: Եվ դուք բոլորդ եղաք վկաները այս սրբական ուխտի, այս սրբական արարողության:

Անձնապես ես, իբրև Հայրապետ, շատ ուրախ եմ այս պահին, որը իմ կյանքի ամենաերջանիկ պահերից մեկն եմ նկատում: Եվ գուցե սխալ չի լինի, եթե ասեմ, որ մեր երեք վարդապետ միաբանների եպիսկոպոսական ձեռնադրությունը մեծագույն ընծան եղավ պարգևված ինձ, իմ կյանքի 75-ամյակի և իմ գահակալության 28-րդ տարեդարձի առիթով: Հշմարիտ է իմ այս ուրախության, հրճվանքի զգացումը:

Երբ Ս. Եկեղեցին ամեն անգամ նոր ձեռնադրություններով իր հոգևոր դասի շարքերը

լրացնում է նոր միաբաններով, ամեն այդպիսի առիթներով մեր Եկեղեցին ուրախանում է, մեր Եկեղեցին երիտասարդանում է: Եվ մենք, մեր հավատացյալ ժողովրդի հետ միասին, պզուռ ենք այդ երիտասարդացումը, այդ վերանորոգումը, պիտի ամեն նույնիսկ՝ վերածնունդը, որովհետև ամեն մի նորածնային կոպուսով մանավանդ, ինչ-որ չափով՝ վերածննդի և վերաշինության նոր սկիզբ է դրվում:

Ահավասիկ մեր երեք նորապսակ սրբազան եպիսկոպոսները, առաջինը՝ Ս. Գրիգորի եպիսկոպոս Բունիաթյան, երկրորդը՝ Ս. Գարեգին եպիսկոպոս Ներսիսյան, երրորդը՝ Ս. Անանիա եպիսկոպոս Արաբաջյան: Առաջինը՝ Ս. Գրիգորի եպիսկոպոս, Մենք օծեցինք նրան իբրև առաջնորդ Արգենտինայի հայոց թեմի վրա, այնտեղի ժողովրդի և պատկան իշխանությունների կրկնակի դիմումներով, երկրորդը՝ Ս. Գարեգին եպիսկոպոս, որին օծեցինք Արարատյան հայրապետական թեմի վրա, և երրորդը՝ Ս. Անանիա եպիսկոպոս՝ Ադրբեջանի հայոց թեմի վրա, նույնպես պատկան մարմինների միջնորդությամբ, Մեր հավանությամբ և Մեր վճիռով:

Երեքն էլ, ես հաստատապես համոզված եմ, արժանավոր թեկնածուներ էին, թեև տարիքով գուցե տակավին փոքր՝ հազիվ երեսուն և հինգ տարեկանի մոտեցած, բայց իրենց պատրաստությամբ, իրենց բազմաթիվ տարիների փորձով և կենդանի գործունեությամբ թե՛ Մայր Աթոռում, թե՛ արտասահմանում և թե՛ մեր ներքին թեմերում, նրանք իրապես հանդիսացան պատրաստ այս շատ պատասխանատու պաշտոնը ստանձնելու: Երեքն էլ մեր հոգևոր ձեռնարանի շրջանավարտներն են և լավագույն շրջանավարտներից: Երեքն էլ բարձրագույն ուսման հետևեցին արտասահմանում, երեքն էլ ավելի քան մեկ տարուց ի վեր պաշտոնավարում են իրենց թեմերում իբրև առաջնորդներ, և երեքն էլ բնիկ հայաստանցի են: Սա առաջին անգամն է իմ կաթողիկոսության շրջանում, որ ես օծում եմ երեք եպիսկոպոսների, որոնք երեքն էլ բնիկ հայաստանցի են: Սա ես նկատում եմ նույնպես նշանակալի և ուրախալի երևույթ: Եվ այս պարագան մեր երեք նորաստակ եպիսկոպոսներին պետք է դարձնի ավելի գիտակից և պատասխանատու, որովհետև, ավելի քան ուրիշները, նրանք ներկայացնում են հայաստանցի ժողովրդին:

Նրանք երեքն էլ ընդունեցին աստվածային շնորհները Մեր ձեռնադրությամբ և սրբալույս մեռնի օծմամբ, և շուտով կվերադառնան իրենց թեմերը աշխատանքի:

Սիրելի սրբազաններ, այս բառին դեռևս վարժված չեք դուք երևի, բայց հաճելի է ինձ

առաջին անգամ դիմել ձեզ «սրբազան» իմաստալից բառով: Դուք սրբազաններ եք հետապնդում, հետևաբար ձեր կյանքի և գործունեության ճանապարհին պետք է հնաշախոհ չափով լինեք իսկապես տուրբ և մաքուր ամեն իմաստով՝ ձեր մտածումներով, ձեր ապրումներով, ձեր աշխատանքով, ձեր գործունեությամբ, ձեր ընկերային հարաբերությունների մեջ: Նաև հատկապես մաղթում եմ ձեզ երկնառաք ուժ և ներքնական, որպեսզի հավատարիմ մնաք ձեր ուխտին, հավատարիմ մնաք մեր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին, հավատարիմ մնաք մեր ժողովրդին: Եվ երբ ժողովուրդ եմ ասում, հասկանում եմ համայն հայ ժողովուրդը ի Հայաստան և ի սփյուռք աշխարհի: Մնացեք նաև հավատարիմ հայոց երկրին, մեր վերածնված մայր հայրենիքին, որի հարապատ գավառներն եք դուք: Այս բոլոր սրբությունները մեզ համար, մեզ՝ հայ հոգևորականներին համար, հանդիսանում են անբաժանելի ամբողջություն: Վստահ եմ, որ հետապնդում դուք պիտի շարունակեք ձեր նվիրյալ աշխատանքը առավել պահանջկոտությամբ ձեր անձի նկատմամբ, առավել իմաստությամբ, առավել անձնավիրությամբ ծառայելու, սպասավորելու գիտակցությամբ, ինչպես պատվիրում է մեր Տեղափոխ Աթոռապետ, որի խոսքերը իմ քարույր սկզբին հիշեցի: Առաջնորդվեցեք Սուրբ Ավետարանի պատվիրաններով և մեր լուսաբնակ նախնայաց ցույց տված ճանապարհով:

Թող Աստված ձեզ միշտ պահի քաջատուր հոգով և մարմնով, և միշտ արթուն ու անսասան, և երջանկացնի ձեզ ծառայության երկա՛ր, շատ երկա՛ր տարիներով:

Թող Աստված օրհնի ձեզ, ձեր կյանքը և ձեր վառասակը, ձեր ապագան այժմ և հավիտյան. ամեն:

Սուրբ պատարագից հետո Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցական թափորով առաջնորդվում է Վեհարան:

Ժամը 15-ին, օրվա հանդիսությունների առիթով, Վեհարանի սեղանատանը տրվում է պաշտոնական ճաշկերույթ, որին ներկա են լինում նորապսակ սրբազանները, Մայր Աթոռի միաբանությունը, Արարատյան և Ադրբեջանի թեմերից ժամանած պատգամավորները:

Ընդունելությանը ներկա էր նաև ՀՍՍՀ Միխատրենի խորհրդին առնթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ տիար Անդրանիկ Հասրաթյանը:

Ընդունելության ժամանակ, եպիսկոպոսական ձեռնադրության առթիվ, առաջինը Վեհափառ Հայրապետին ուղղված շնորհակալական խոսք է ասում Ս. Սիոն արքեպ. Մա-

նույնանը: Այնուհետև նորապսակ Տ. Գրիգորիս, Տ. Գարեգին և Տ. Անանիա եպիսկոպոսները հուլիսի 1-ին իրենց երախտագիտության և շնորհակալության խոսքն են ուղղում Վեհափառ Հայրապետին և խոստանում ապնիլ ու անձնվեր ծառայությամբ միշտ բարձր պահել հայ եկեղեցականի նվիրական կոչումը:

Տ. Հովհաննես ավագ քին. Մարությանը, Երևանի Ս. Զորավոր եկեղեցու խորհրդի նախագահ պրն. Տաճատ Վարդանյանը, ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռի միաբան Տ. Անուշավան վրդ. Դանիելյանը ջերմորեն շնորհավորում են նորապսակ եպիսկոպոսներին:

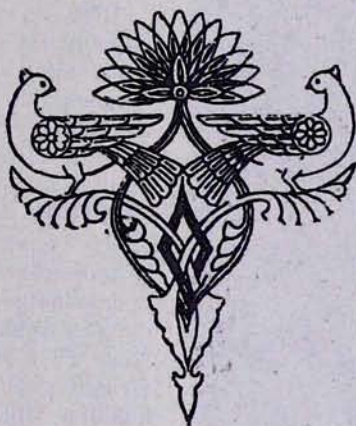
Նորապսակ սրբապաններին շնորհավորում է նաև ՀՍՍՀ Միևիստրների խորհրդին առնթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ Անդրանիկ Հասրաթյանը:

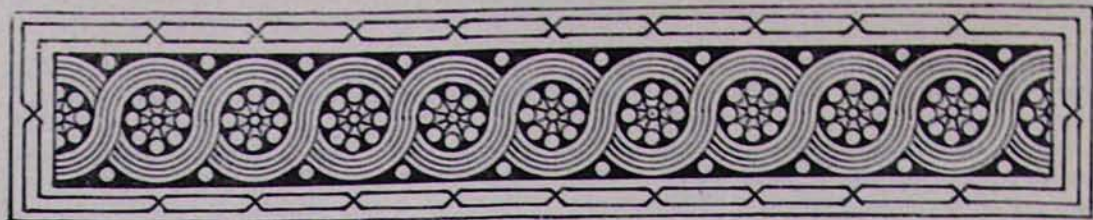
Վերջում օրհնության խոսք է ասում Հայոց Հայրապետը: Նորին Սրբությունը մի անգամ ևս ջերմորեն շնորհավորում է նորա-

պսակ եպիսկոպոսներին՝ շնորհելով նրանց եպիսկոպոսական պանակե, հույս հայտնում, որ նրանք միշտ կլինեն իրենց կոչման բարձրության վրա և իրենց անձնվեր ծառայությունը կբերեն ի պայծառություն Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի:

*
* *

«Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը իր սրտագին շնորհավորանքներն է հղում Տ. Գրիգորիս, Տ. Գարեգին և Տ. Անանիա նորապսակ սրբապան եպիսկոպոսներին՝ մաղթելով նրանց մշտանորոգ եռանդ, արդյունաշատ գործունեություն և նորանոր հաջողություններ մեր հավատացյալ ժողովրդի եկեղեցական, ազգային-հայրենասիրական ծառայության նվիրական ճանապարհին՝ հուրախություն Ամենայն Հայոց Հայրապետի, ի պայծառություն Հայ Առաքելական Եկեղեցու և ի մխիթարություն մեր հավատացյալ ժողովրդի:

Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲՈՒՆԻԱԹՅԱՆ

Ծնվել է 1946 թ., Էջմիածին քաղաքում: Նախնական կրթությունը ստացել է նույն քաղաքի № 1 միջնակարգ դպրոցում, որի 7-րդ դասարանն ավարտելուց հետո, 1960 թ., ընդունվել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր ձեռնարան:

1966 թ. հաջողությամբ ավարտելով ձեռնարանի դասընթացը, Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ նույն թվականին մեկնել է Ջազդրսկ՝ տեղի հոգևոր ակադեմիայում

խորացնելու ռուսերեն լեզվի իր գիտելիքները և ծանոթանալու Ռուս Պրավոսլավ Եկեղեցու պատմությանը:

1967 թ. ներկայացրել է իր ավարտաձևող հոգևոր ձեռնարանի տեսությանը, այն հաջողությամբ պաշտպանել և ստացել հոգևոր ձեռնարանի ավարտական դիպլոմ:

1967—1968 թթ. աշխատել է «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունում որպես քարտուղար:

1969 թ., որպես սարկավագ, ծառայել է Օրջոնիկիձե քաղաքի հայոց եկեղեցում և նույն տարվա հոկտեմբերին Մայր Աթոռում ձեռնադրվել կուսակրոն քահանա՝ ձեռնադր Ս. Հայկապուն արքեպ. Աբրահամյանի:

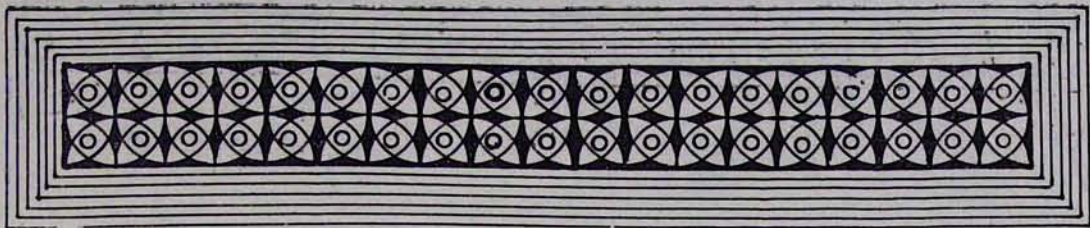
1969—1971 թթ. վարել է Ռոստովի հայոց հոգևոր հովվի պաշտոնը:

1971 թ. դեկտեմբերին, Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ, մեկնել է Ֆրանսիա և պաշտոնի կոչվել Լիոնի հայոց եկեղեցում՝ միաժամանակ հետևելով ֆրանսերեն լեզվի դասընթացների՝ որպես ազատ ունկնդիր: Այս 1975 թ. մինչև 1979 թ. փետրվար ամիսը պաշտոնավարել է Փարիզի հայոց Ս. Հովհաննես Մկրտիչ Մայր եկեղեցում:

Վերադառնալով Մայր Աթոռ՝ 1979—1980 ռաումնական տարեշրջանում վարել է հոգևոր ձեռնարանի տեսչի պաշտոնը:

1981 թ. մայիսին նշանակվել է Հարավային Ամերիկայի հայրապետական պատվիրակի օգնական, իսկ 1982 թ. նոյեմբերին ընտրվել թեմակալ առաջնորդ ու հաստատվել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կողմից 1983 թ. մարտին:

1983 թ. հոկտեմբերի 23-ին Մայր տաճարում ձեռնադրվել է եպիսկոպոս՝ որպես Արգենտինայի թեմի առաջնորդ:

Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

Ծնվել է 1951 թ., Էջմիածնի ջրջանի Ոսկեհատ գյուղում: Սկսելով կրթությունն ըստաղել է իր ծննդավայրի միջնակարգ դպրոցում:

1965—1966 ուսումնական տարում ընդունվել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարան, որն ավարտել է 1970—1971 ուսումնական տարեշրջանում՝ փայլուն առաջադիմությամբ: 1970 թ. Մայր Աթոռում ձեռնադրվել է սարկավագ:

Հոգևոր ճեմարանն ավարտելուց հետո, մեկ տարի պաշտոնավարել է նույն հարկի տակ՝ որպես վերակացու:

1972 թ. հոկտեմբերին ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա՝ Տ. Տիրան արքեպ. Ներսույանի կողմից:

Այնուհետև Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լարեհաճ կարգադրությամբ մեկնել է Վիեննա՝ իր ուսումը՝ կատարելագործելու տեղի աստվածաբանական համալսարանում:

1975 թ. Վեհափառ Հայրապետի հրամանով տեղափոխվել է Արևմտյան Գերմանիա հոգևոր հովվի պաշտոնով, միաժամանակ շարունակելով իր ուսումը Բոննի համալսարանում աստվածաբանության գծով:

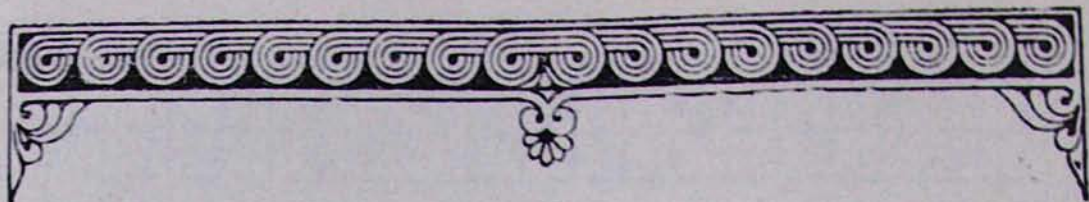
1979 թ. վերադարձել է Մայր Աթոռ և նույն տարին մեկնել Չափորսկ՝ տեղի հոգևոր ակադեմիայի ասպիրանտուրայում խորացնելու իր աստվածաբանական գիտելիքները:

1980 թ. մարտին Վեհափառ Հայրապետի կողմից պաշտոնի է կոչվել Արարատյան թեմում որպես առաջնորդական փոխանորդի

բգնական, իսկ 1983 թ. ապրիլից հայրապետական կոնդակով նշանակվել է նույն թեմի առաջնորդական փոխանորդ:

1983 թ. հոկտեմբերի 23-ին Մայր տաճարում ձեռնադրվել է եպիսկոպոս՝ նույն թեմի վրա:

Տ. ԱՆԱՆԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐԱԲԱԶՅԱՆ

Ծնվել է 1951 թ., Երևան քաղաքում, որտեղ և ստացել է իր նախնական կրթությունը:

1970 թ. ընդունվել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր ձեմարան, որն ավարտել է 1973 թ.: Նույն տարին, Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ, մեկնել է Զագորսկի վանք՝ տեղի հոգևոր ակադեմիայում կատարելագործելու իր ուսումը: 1976 թ. հաջողությամբ ավարտել է ակադեմիայի ասպիրանտական բաժինը՝

իր ներկայացրած «Եվնիկ Կողբացու աստվածաբանական հայացքները» թեկի համար ստանալով Ռուս Պրավոսլավ Եկեղեցու աստվածաբանական գիտությունների թեկնածուի աստիճան: Այդ նույն շրջանում, 1973 թվականին, ձեռնադրվելով աբեղա, պաշտոնավարել է Մոսկվայի հայոց եկեղեցում՝ որպես հոգևոր հովիվ:

1975 թվականին Մայր Աթոռում հաջողությամբ պաշտպանելով «Ռուս աստվածաբանական գրականությունը Հայ Առաքելական Եկեղեցու մասին» վերնագրով իր վարդապետական թեզը, ստացել է վարդապետական աստիճան:

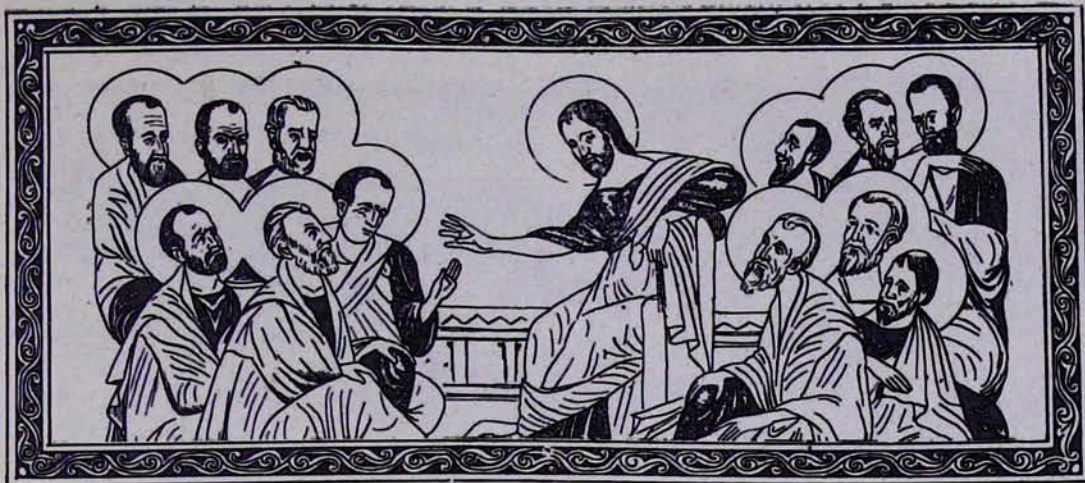
1976—1978 թթ. վարել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր ձեմարանի փոխտեսչի և ապա՝ «Էջմիածին» ամսագրի քարտուղարի պաշտոնները:

1978—1979 թթ. պաշտոնավարել է Ռուստովի մարզի Չալդի գյուղում՝ որպես տեղի հայոց եկեղեցու հոգևոր հովիվ:

1979—1981 ուսումնական տարեշրջաններում դասախոսական աշխատանքի է կոչվել Էջմիածնի հոգևոր ձեմարանում՝ դասավանդելով աստվածաբանական և եկեղեցագիտական առարկաներ:

1981 թ. վերջերին Վեհափառ Հայրապետի կողմից նշանակվել է Ադրբեջանի հայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ, պաշտոն, որը ձեռնհասորեն շարունակում է վարել մինչև օրս:

1983 թվականի հոկտեմբերի 23-ին, կիրակի օրը, Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում ձեռնադրվել է եպիսկոպոս նույն թեմի վրա՝ ձեռամբ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի:

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

Սույն թվականի հոկտեմբերի 15-ը և 16-ը, շաբաթ և կիրակի օրերը, հոգևոր ուրախության և մխիթարության օրեր եղան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի համար: Այդ օրերին քահանայական կոչում և ձեռնադրություն ստացան հոգևոր ձեռնարանի երեք շնորհալի ջրջանավարտներ՝ Խաչիկ սրկ. Խարապյանը, Սմբատ սրկ. Արիստակեսյանը և Վարդան սրկ. Բաղդասարյանը՝ ձեռամբ Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպապայանի:

ԿՈՉՈՒՄ ՆՈՐԸՆԾԱՆԵՐԻ

Շաբաթ օրը, երեկոյան, կիրակամտի ժամերգության ավարտին, կատարվում է երեք սարկավազների «Կոչումն քահանայության» արարողությունը՝ ըստ Ձեռնադրության Մաշտոցի:

Հնչում է «Նայեաց ի մեզ» շարականը: Հանդիսավորությամբ դեպի Իջման Ս. Սեդան են առաջնորդվում ձեռնադրող եպիսկոպոս Տ. Ներսես Պոպապայանը և երեք սարկավազները:

Խարտավիլակ Տ. Գրիգորիս վրդ. Բունիաթյանը, ստանալով խոսելու իրավունք, ըստ Ձեռնադրության Մաշտոցի, բարձր ձայնով ասում է.

«Հայր սուրբ, խնդրե՛ ի քէն մայրս մեր սուրբ Եկեղեցի, քի ձեռնադրեսցես **վիսաչիկ**,

վՍմբատ և վՎարդան սարկաւազոնսս, քոր ընծայէ քեզ, յաստիճան քահանայութեան, որք կամօք և յօժարութեամբ իւրեանց եկեալ են յայս կարգ, և ոչ ի հանրէ հրաւիրողաց»:

Այնուհետև տեղի է ունենում երիտասարդ սարկավազների հոգևոր-իմացական պատրաստության հրապարակային քննությունը. «Պահեա՛լ է վանձն իր սուրբ և անարատ... ունի՛՜ր Կուսումն քահանայութեան լրի և ւգիտութիւն աստուածային օրինաց»: Երեք սարկավազները միաբերան հայտարարում են. «Ունիմք քղաւանութիւն ուղղափառ հաւատոյ... ընդ սուրբ Հայրապետսն...» և խոստանում են աջակերտել և հետևել Եկեղեցու ուղղափառ Հայրապետներին ու աստվածաբան վարդապետներին:

Կոչման արարողության ավարտին սարկավազները հրապարակորեն արտասանում են Հայաստանյայց Եկեղեցու «Հաւատոյ խոստովանութիւնը»՝ ըստ Ձեռնադրության Մաշտոցի, որը սահմանել է Ս. Գրիգոր Տաթևացին: Իսկ մի օր առաջ նրանք պաշտոնապես ստորագրել էին կուսակրոն քահանայության հետևյալ ուխտագիրը.

«Ներքո ստորագրելուս՝ Աստուծո ողորմությամբ, իմ ապատ կամքով և հաստատ համոզմամբ հանձն եմ առնում ընդունել կուսակրոն քահանայության **կարգը**:

Մի պահ ձեռնադրության արարողությունից

Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանի առաջ, խոստանում եմ և ուխտ եմ անում՝

ա.— Հավատով և նվիրումով ծառայել Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին և հայ ժողովրդին:

բ.— Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբան մնալ մինչև իմ կյանքի վախճանը, սրբությանը պահպանելով ժուժկալության, աղքատության և անպայմանավոր հնազանդության հայրապետահաստատ կանոնները:

գ.— Այրել առաքինի կյանքով ու պարկեշտ վարքով, անձանձրույթ կատարել եկեղեցական պաշտամունքները և տնապես հետամուտ լինել իմ ինքնավարագույն՝ հոգևոր, գիտական և գրական իմաստով:

դ.— Համաձայն Հայոց Հայրապետի հրամանների, ինձ վստահված պաշտոնները և աշխատանքները կատարել սիրով, եռանդով ու բարեխղճությամբ:

Որպես երաշխավորություն իմ այս խոստումների, ստորագրում եմ սույն ուխտագիրը:

ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՕԾՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Մայր տաճարում սկսվում է ս. պատարագը: Օրվա պատարագիչն է Ս. Ներսես եպս. Պոլսապալանը:

Ս. պատարագը շարունակվում է մինչև «Զի ողորմած և մարդասեր ես Աստուած» աղոթքը: Սարկավագները խարտավիլակ Ս. Գրիգորիս վրդ. Բունիայանի առաջնորդությամբ Սեղանի ձախակողմյան աստիճաններով ծնրադիր բարձրանում են Ավագ Սեղանի բեմ և, դառնալով դեպի ժողովուրդը, ձեռամբարձ հրաժարվում աշխարհից՝ կոչվելու համար «... ի սարկառագույթներ է քահանայություն, սրբոյ Եկեղեցոյ ի սպասաորություն» ըստ վկայության անձանց իրենանց և ամենայն ժողովուրդեան»:

Մայր տաճարի խնկաբույր կամարների տակ հանդիսավորությամբ հնչում է «Աստվածային և երկնաւոր շնորհ» շարականը: Բոլորի ուշադրությունը սևեռվել է սարկավագների վրա, որոնք կամովին և գիտակից նվիրումով պատրաստ են իրենց ողջ կյանքը կապելու Մայր Աթոռին և անձնվեր ծառայելու Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն և հայ ժողովրդին: Ահա թե ինչու ժողովրդի խոռոչներում բազմությունն էլ, հոգեպես միաձուլվելով արարողությանը, համոզվումով և գոհունակությամբ վկայում է. «Արժանի են»:

Ապա նրանք ծնրադիր մոտենում են և բոլորվում ձեռնադրիչ սրբազան հոր աթոռի շուրջ: Սրբազանն իր ձեռքերը դնում է նրանց գլխին՝ արտասանելով. «Ես դնեմ զձե-

ռըս ի վերայ սորա, և դուք ամենեքեան աղօթս արարեք, զի արժանի լիցի սա պատիճան քահանայության անարատ պահել առաջի սեղանոյ Տեառն Աստուծոյ» աղոթքը:

Օրհնությամբ և աղոթքով նորընծաներին շնորհվում են քահանայական փիլոն, սաղավարտ, փորուրար, շուրջառ: Հնչում է զգեստավորման «խորհուրդ խորին» շարականը: Մի պահ փակվում է խորանի վարագույրը և քիչ հետո նորից բացվում: Բոլորի հայացքները դարձյալ սևեռվում են խորանի, աշակողմյան մասում կանգնած ձեռնադրյալներին, որոնք իրենց ձոխ և վառվորն զգեստների մեջ թաքցրած մարդկային տկարություններով ծանրաբեռն իրենց մարմինները՝ ձեռնամած աղոթում են: Այդ զգեստները խորհրդանշում են մարդկային առաքինությունները: Մեր մատենագիրներից Հովհաննես վրդ. Արճիշեցին իր պատարագի մեկնության մեջ գրում է, որ քահանան ինչպես մարմինն է վարդարում այդքան գեղեցիկ զգեստներով, այդպես էլ պետք է հոգին պարզարի երկնային շնորհներով ու առաքինությամբ:

Ս. պատարագը շարունակվում է մինչև «Ողջոյն տուք միմեանց» քարոյը:

Ձեռնադրության հանդիսավոր արարողությունը հասնում է իր հոգևոր վերացման սրբազան բարձունքին: Օծման խորհրդավոր պահն է: Ձեռնադրող սրբազանը ս. մեռնում օծում է քահանայական լրիվ զգեստավորման մեջ կանգնած երեք նորընծաների ձախատն ու ձեռքերը և նրանց վերանվանում հոգևոր նոր անուններով: Խաչիկ սրկ. Խարապյանը վերանվանվում է Ս. Թորգոմ քահանա, Սըմբատ սրկ. Աշխատակեսյանը՝ Ս. Ասողիկ քահանա, իսկ Վարդան սրկ. Բաղդասարյանը՝ Ս. Շնորհք քահանա:

Այնուհետև նորընծաները դառնալով դեպի ժողովուրդը՝ տալիս են իրենց անդրանիկ քահանայական օրհնությունը՝ «Սաղաղություն ամենեցուն»:

Ս. Ներսես եպս. Պոլսապալանը ձեռնադրության և օծման սույն արարողությունից հետո խոսում է ոգեշունչ մի քարոյ, շնորհավորում՝ նորընծա քահանաներին, հույս հայտնում, որ նրանք իրենց ապագա եկեղեցանվեր գործունեությամբ միշտ բարձր կպահեն հոգևորականի նվիրական կոչումը:

ՎԵՂԱՐԻ ՏՎՉՈՒԹՅՈՒՆ

Նույն օրը, երեկոյան ժամերգությունից հետո, կատարվում են «Օրհնություն աբեղայի» և «Օրհնություն վեղարի» կարգերը:

Աստվածաշնչական համապատասխան ընթերցումներից, շարականներից ու աղոթքներից

րից հետո Տ. Ներսես եպս. Պոպապալանը
նախում է Տ. Թորգոմ, Տ. Ասողիկ և Տ. Շնորհք
քահանաների գլուխներից սարկավագական
ջբրունը (գդակ) և այն փոխարինում կուսա-
կրոն քահանայության խորհրդանիշ վեղա-
րով. «Հանցե Աստուած զհին մարդն գոր-
ծովք իւրովք: Աստուած զգեցուցե քեզ զնոր
մարդն՝ որ ըստ Աստուծոյ հաստատեալ է
արդարութեամբ և սրբութեամբ...»:

«Պահպանիչ»-ով ավարտվում է վեղարի
տվչության սույն կարգը, որից հետո նորըն-
ծա Տ. Թորգոմ, Տ. Ասողիկ և Տ. Շնորհք
աբեղաները Մայր տաճարի լուսարարապետ
Տ. Հուսիկ արքեպ. Սանթուրյանի և ձեռնա-
դրող եպիսկոպոս Տ. Ներսես Պոպապալանի
առաջնորդությամբ Վեհարանում ներկայա-
նում են Վեհափառ Հայրապետին:

Նորին Սրբությունը հուպումով և հայրավան
սիրով է ընդունում իր հոգևոր զավակներին

և նրանց բաշխում իր սրբական օրհնությունն
ու հայրական բարեմաղթությունները՝ հույս
հայտնելով, որ նորընծա աբեղաները կլինեն
Հայ Եկեղեցու արժանի սպասավորներ, «մը-
շակք առանց ամօթոյ»:

Նորընծա աբեղաները իրենց կանոնական-
ավանդական քառասունքը կանցկացնեն
Մայր Աթոռի վանական խաղաղ մթնոլորտում՝
հոգևոր ղեկավարության ներքո Տ. Եղիշե
քին. Բաղրամյանի:

*
* *

«Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը
ջերմորեն շնորհավորում է երեք նորընծա
աբեղաներին՝ ցանականալով նրանց հաջո-
ղություններ իրենց ապագա հոգևոր ծառա-
յության պատասխանատու ասպարեկում:

Տ. ԹՈՐԳՈՄ՝ ԱԲԵՂԱ ԽԱՐԱԶՅԱՆ

Ծնվել է 1958 թ. Սիրիայի Հալեպ քաղաքում: Ավագանի անունը եղել է Խաչիկ: 1964 թ. Լիբանանից ծնողների հետ ներգաղթել է Սովետական Հայաստան՝ բնակություն հաստատելով Լենինական քաղաքում: Նույն թվականին հաճախել է Լենինականի Միքայել Նալբանդյանի անվան միջնակարգ դպրոցը, որի ուսման լրիվ դասընթացն ավարտել է 1973 թ.:

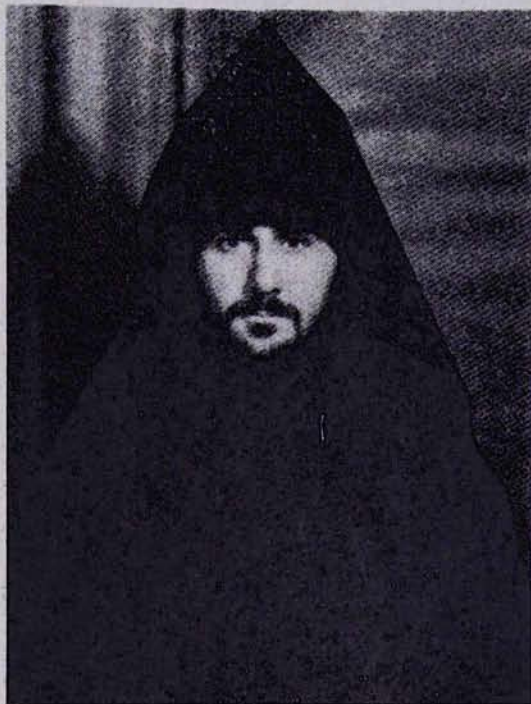
Այնուհետև տեղափոխվել է Էջմիածին և ընդունվել հոգևոր ճեմարան:

1978 թ. մայիսի 27-ին Մայր տաճարում Տ. Հուսիկ արքեպիսկոպոսից ստացել է սարկավագական աստիճան:

1979 թ. ճեմարանում հաջողությամբ ավարտել է ուսումնառության վեցամյա ջրջանը և ապա, 1980 թ. ապրիլին, նույն հարկի տակ պաշտպանել «Հառիճա վանքը» թեմայով իր պատրաստած ավարտաճառը՝ արժանանալով հոգևոր ճեմարանի ավարտական դիպլոմի:

1981—1982 տարեջրջանում, որպես ազատ ունկնդիր, Ջագորսկի վանքում հետևել է հոգևոր ակադեմիայի դասընթացներին՝ միաժամանակ ծառայելով Մոսկվայի հայոց եկեղեցում:

1983 թ. հոկտեմբերի 16-ին Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա՝ ձեռամբ Տ. Ներսես եպս. Պուլա-

պալյանի:

Տ. Թորգոմ աբեղան, օծված լինելով լավ ձայնով, իր եռանդուն մասնակցությունն է բերում եկեղեցական արարողություններին:

Տ. ԱՍՈՂԻԿ ԱՐԵՂԱ ԱՐԻՍՏԱԿԵՍՅԱՆ

Ծնվել է 1959 թ. Էջմիածնի շրջանի Հալաղ գյուղում: Ավագանի անունը եղել է Սմբատ: 1976 թ. բարձր առաջադիմությամբ

ավարտել է ծննդավայրի միջնակարգ դպրոցը և նույն տարին ընդունվել Ս. Էջմիածնի հոգևոր ձեռնարան:

1980 թ. դեկտեմբերի 25-ին, Ս. Ստեփանոսի տոնի օրը, Տ. Հուսիկ արքեպիսկոպոսի կողմից ձեռնադրվել է սարկավագ Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում:

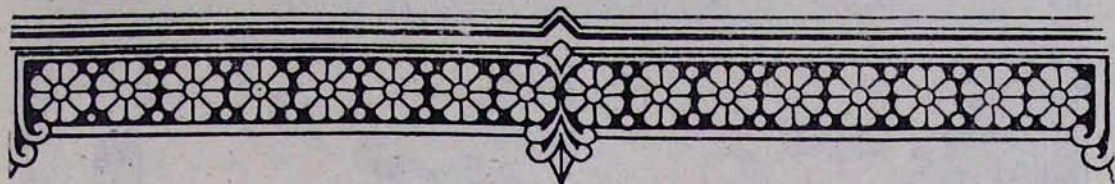
1982 թ. փայլուն հաջողությամբ ավարտել է հոգևոր ձեռնարանի լրիվ դասընթացը և հաջորդ տարվա մարտ ամսին, հոգևոր ձեռնարանի հարկի տակ, պաշտպանել «Գրիգոր Նարեկացին և Թոնդրակյան շարժումը» թեմայով իր ավարտաճառը՝ արժանանալով «գերազանց» գնահատականի:

Տ. Ասողիկ արեղան օծոված է գրական ձիրքերով: Գրում է բանաստեղծություններ, իր աշխատակցությունը բերում նաև Մայր Աթոռի պաշտոնաթերթ «Էջմիածին» ամսագրին:

1982 թվականից առ այսօր աշխատում է Վեհարանում՝ որպես քարտուղար: Երևանի պետական համալսարանում մասնակցել է հայագիտական որոշ առարկաների դասընթացներին՝ որպես ազատ ունկնդիր:

1983 թ. հոկտեմբերի 16-ին Մայր տաճարում, Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրամանով, ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա՝ ձեռամբ Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պուլապալյանի:

Տ. ՇՆՈՐՀՔ ԱՔԵՂԱ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Ծնվել է 1961 թ. Հրապրանի շրջանի Մեղրաձոր գյուղում: Ավագանի անունը եղել է Վարդան:

Փոքր տարիքից ծնողների հետ տեղափոխվել է Երևան և 1969 թ. ընդունվել տեղի № 116 դպրոցը, որտեղ և ստացել է իր նախնական կրթությունը: Այնուհետև տեղափոխվել է նույն քաղաքի № 152 դպրոցը, որի տասնամյա դասընթացն ավարտել է 1978 թ., բարձր առաջադիմությամբ: Նույն թվականին ընդունվել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարան:

1980 թ. դեկտեմբերի 25-ին, Ս. Ստեփանոսի տոնի օրը, Տ. Հուսիկ արքեպիսկոպոսի կողմից ձեռնադրվել է սարկավագ Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում:

1982 թ. փայլուն հաջողությամբ ավարտել է հոգևոր ճեմարանի լրիվ դասընթացը և հաջորդ տարվա մարտ ամսին, հոգևոր ճեմարանի հարկի տակ, պաշտպանել «Քրիստոնեության հետքեր Սյունիքում նախագրիգորյան շրջանում (Ա—Գ դդ.)» թեմայով իր ավարտաճառը՝ արժանանալով «գերազանց» գնահատականի:

Դեռևս ուսանողական տարիներին նա անձանձրույթ կերպով մասնակցել է հոգևոր ճեմարանում կազմակերպվող հանդիսություններին ու գրական-գեղարվեստական երեկոներին, պարբերաբար իր աշխատակցությունը բերել նաև Մայր Աթոռի պաշտոնաթերթ «Էջմիածին» ամսագրին:

Ճեմարանն ավարտելուց հետո նշանակվել է աշխատանքի Վեհարանում՝ որպես քարտուղար, միաժամանակ Երևանի պետական համալսարանում մասնակցել հայագիտական որոշ առարկաների դասընթացներին՝ որպես

ազատ ունկնդիր:

1983 թ. հոկտեմբերի 16-ին Մայր տաճարում, Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրամանով, ձեռնադրվել է կոսակրոն քահանա՝ ձեռամբ Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպապայանի:

Տ. Շնորհք արքեղան այժմ աշխատանքի է նշանակվել «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունում՝ որպես պատասխանատու քարտուղար:

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հոկտեմբերի 25-ին, երեքշաբթի օրը, Ս. Գայանե եկեղեցում Վրաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Գևորգ եպս. Սերայդարյանը և պատարագի ընթացքում քահանա է ձեռնադրում Մայր Աթոռի հոգևոր ճեմարանի ջրջանավարտ Ալեքսան արկ. Թապալանին:

Առավոտյան ժամերգության ժամանակ կատարվում է քահանայացուի կոչման կարգը, իսկ և պատարագի ընթացքում՝ քահանայական ձեռնադրության և օծման կարգը:

Ալեքսան արկ. Թապալանը վերանվանվում է Ս. Եղիա քահանա:

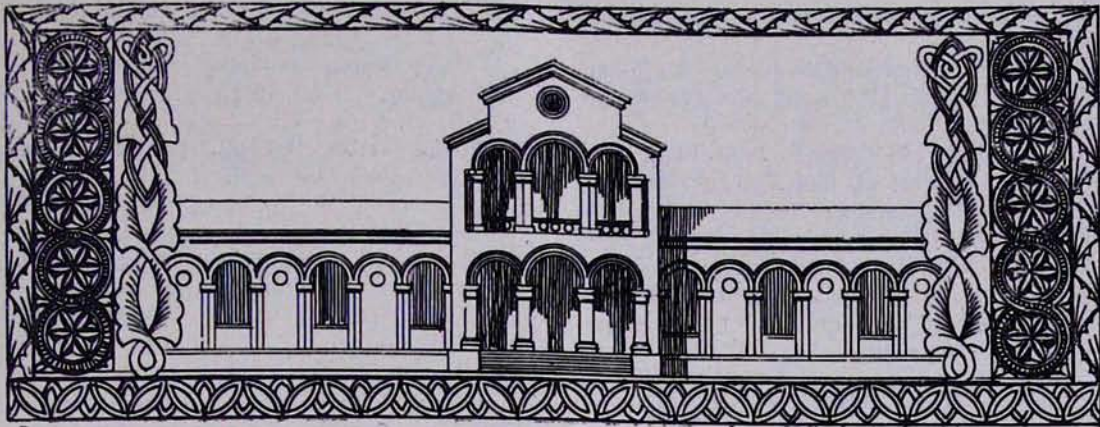
Ս. Եղիա քահանան իր քառասունքը կանց-

կացնի Մայր Աթոռում:

Ս. Եղիա քին. Թապալան. Մնվել է 1958 թ. Վրացական ՍՍՀ-ի Բոգղանովկայի ջրջանի Օրուջալար գյուղում: Միջնակարգ կրթությունն ստացել է տեղի հայկական դպրոցում: 1977 թ. ընդունվել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարան և այն ավարտել 1982 թ.: 1981 թ. դեկտեմբերի 26-ին Էջմիածնի Մայր տաճարում ձեռնադրվել է սարկավագ:

Ս. Եղիա քահանան Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ պաշտոնի է կոչվել Թբիլիսիի հայոց Ս. Էջմիածին եկեղեցում՝ որպես ծիսակատար քահանա:

ՀՈԳԵՎՈՐ ԾԵՄԱՐԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սույն թվականի սեպտեմբերի 10-ին, շաբաթ օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, հոգևոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում տեղի է ունենում ճեմարանի 1983—1984 ուսումնական տարեշրջանի բացման հանդիսությունը՝ նախագահությամբ Վեհափառ Հայրապետի:

Հանդիսությանը ներկա էին Մայր Աթոռի ատենապետ Ս. Սիոն արքեպ. Մանուկյանը, Մայր տաճարի լուսարարապետ Ս. Հուսիկ արքեպ. Սանթրոյանը, Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոպապայանը, ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Հունաստանի հայոց թեմի հայրապետական պատվիրակ և Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Ոսկան եպս. Գալփաթյանը, Մայր Աթոռի միաբանությունը, հոգևոր ճեմարանի տեսչությունն ու դասախոսական կազմը, ուսանողությունը, մայրավանքի պաշտոնեությունը և այլ հյուրեր:

Հանդիսությանը ներկա էր նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ Անդրանիկ Հասրաթյանը:

Հանդիսությունը սկսվում է Հայաստանի պետական հիմնի երաժշտությամբ, որից հետո ներկաները խմբովին արտասանում են «Տերունական աղոթքը»: Այնուհետև հոգևոր ճեմարանի սաները մեծ ոգևորությամբ կատարում են «ճեմարանի քայլերգը»:

Բացվում են հանդիսությունների դահլիճի դռները, և բուրվառակրի ու մոմակիրների ողնեկցությամբ, Ավետարանը ձեռքին, դեպի նախագահության սեղանն է շարժվում ճեմարանի փոխտեսուչ Ս. Հայկապուն վրդ. Նաջարյանը և ընթերցում «Սերմնացանի առակը» (Մատթ. ԺԳ 4—9) հատվածը:

Ավետարանի ընթերցումից հետո, ճեմարանի հոգևոր երաժշտության դասախոս Հայկ Ֆրունջյանի գլխավորությամբ, ճեմարանի սաները կատարում են «Որք վարդարեցին» և «Աջակերտք Քրիստոսի» շարական-երգերը: Ապա Գ լսարանի ուսանող Մեսրոպ սրկ. Խաչիկյանը արտասանում է Նարեկացու «Աղերս առ Սուրբ Հոգին» (Բան ԼԴ) հատվածը:

Ուսումնական տարվա վերաբացման առթիվ հոգևոր ճեմարանի տեսուչ Ս. Եփնիկ քին. Պետրոսյանը հանդես է գալիս հետևյալ խոսքով:

«Այսօր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հոգեվոր ճեմարանը կրկին բացում է իր դռները: Այսօրվում է նոր ուսումնական տարին: Այս սրբազան կամարների տակ այսպես սկսվել և ավարտվել են բազմաթիվ ուսումնական տարիներ, որոնց ընթացքում հոգևոր ճեմարանը կատարել է իր հիմնական գործը, այն է. պատրաստել ձեռնհաս և վարճացած հոգևորականներ Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի համար:

Այսօր այս դահլիճում նստած հոգևորականների մեծ մասը հոգևոր ձեմարանի ջրօնավարտներ են:

Մեր հարգարժան հոգևորականների կողքին այսօր նստած են նաև երիտասարդ, մատաղ հոգիներ, որոնք հոգևոր ձեմարանի այսօրվա ուսանողությունն են: Նրանք մտել են այս կամարների տակ, այս կամարների տակ մնալու, այս կամարների տակ ապրող հայ կրոնական և մշակութային ոգու մասնիկը դառնալու համար:

Հոգևոր ձեմարանը այս ուսումնական տարին սկսում է 47 ուսանողներով՝ բաժանված երեք լսարանների և երկու դասարանների:

Հոգևոր ձեմարանի դասախոսական կազմը այս տարի համալրվել է երկու նոր ուժերով: Անգլիայի Օքսֆորդի համալսարանի աստվածաբանական ֆակուլտետում իր բարձրագույն կրթությունը ստանալուց հետո Մայր Աթոռ և հոգևոր ձեմարան վերադարձավ Տ. Հովհաննիսյանը:

Այս տարի հոգևոր ձեմարանում դասախոսական աշխատանքի է հրավիրվել նաև բանասիրական գիտությունների թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանը:

Հոգևոր ձեմարանի տեսչության կազմը հետևյալն է.

Տեսուչ. — Եզնիկ քահանա Պետրոսյան:

Փոխտեսուչ. — Հայկապետ վարդապետ Նաջարյան:

Վերակացուներ. — Կառլեն սրկ. Պետրոսյան, Վաչագան Հովհաննիսյան և Լևոն Պետրոսյան:

Քարտուղար. — Գարուշ սրկ. Լազարյան: Գրադարանավար. — Հենրիկ Բալյան:

Նոր՝ 1983—84 ուսումնական տարին ըսկըսվում է Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի և Սրբալույս Մյուռոնի օրհնության տոնակատարությունների նախօրյակին: Այդ նոր թափ, նոր եռանդ է հաղորդում մեր աշխատանքներին:

Վեհափառ Տեր, հոգևոր ձեմարանի տեսչությունը, դասախոսական կազմը և ուսանողները հավաստիացնում են Չերդ Սրբությանը, որ այս տարի նույնպես սրբությամբ և պարտաճանաչությամբ հոգևոր ձեմարանը կապրի ուսումնական-դաստիարակչական կյանքով:

Այս առթիվ խնդրում ենք Չերդ Սրբության օրհնությունը հոգևոր ձեմարանին:

Օրհնեցեք մեզ, Վեհափառ Տեր»:

Այնուհետև իր օրհնությամբ և բարի մաղթանքներով խոսում է Վեհափառ Հայրապետը:

ՎԵՀԱՓԱՐՈՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ՝ ԱՐՏԱՍԱՆՎԱԾ ՀՈԳԵՎՈՐ ՁԵՄԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹՎ

Աստուծո ողորմությամբ մի անգամ ևս Մայր Աթոռի հոգևոր ձեմարանը իր դռները բաց է անում, և այսպիսով սկսվում է նոր ուսումնական տարեշրջանը՝ 1983—1984:

Ես եղջանիկ եմ, անշուշտ, որ այս անգամ ևս ներկա եմ գտնվում այստեղ, ներկա եմ գտնվում այս կյարձ, բայց հուպիչ արարողության, հանդիպում եմ կրկին ձեզ բոլորիդ՝ հատկապես մեր հարգելի դասախոսներին և մեր սիրելի սաներին, որոնք այս տարի ավելի մեծ թվով են ներկայանում, որը, անշուշտ, առավել ոգևորություն է պատճառում մեզ:

Վստահ եմ, թե ինչպես նախորդ տարիներին, այս տարի ևս և՛ տեսչությունը, և՛ դասախոսական կազմը, և՛ մյուս պաշտոնյաները նոր թափով, նոր ոգևորությամբ պիտի վերսկսեն իրենց աշխատանքները, իսկ դուք, սիրելի սաներ, վստահ եմ, որ նույն լուրջ գիտակցությամբ պիտի տանեք ձեր աշխատանքները և տարվա ընթացքում ջանասեր պիտի լինեք, չպիտի տկարանաք, ծուլանաք ձեր ուսումնական գործունեության ընթացքում, պիտի աշխատեք հնարավոր չափով առավել գիտելիքներ ընդունել և ամբարել

այն բոլոր բնագավառներին, որոնք դասավանդվում են ձեզ: Մասնավոր կփափագիմ ես, որ մասնավոր ուշադրություն դարձնեք նաև եկեղեցական արարողություններին, ժամերգություններին կանոնավոր հաճախեք, և ոչ միայն պարզապես ներկա լինեք եկեղեցական արարողությանը, այլ գործնական մասնակցեք և այս ձևով ձեռք բերեք ուսակություն, վարժություն և գիտություն նաև այդ կարևոր ասպարեզում, որովհետև հոգևորականից, գուցե առաջին հերթին, պահանջվում է լավ ծիսակատար լինել և տեղյակ եկեղեցական արարողություններին: Այս բոլորի վրա պետք է ավելացնեմ նաև, ինչպես նախորդ տարիներին ես չէի մոռանում ընդգծել, որ մեր ուշադրությունը, բոլորիս ուշադրությունը՝ ինձանից սկսյալ, հոգևոր ձեմարանի տեսչությունից, դասախոսներից և մեր Մայր Աթոռի միաբաններից սկսյալ, բոլորիս ուշադրությունը ձեր վրա պիտի կենտրոնանա նաև, ձեր կարգապահ կյանքի առնչությամբ, ձեր կեցվածքի, ձեր խոսվածքի, պարկեշտության և վարելության տեսակետից: Մի խոսքով այն, ինչ մենք հասկանում ենք բարոյական կարգապահություն

ասելով: Այդ հարցերի մասին մենք միշտ պահանջկոտ պետք է լինենք և պետք է սպասենք ձեզանից՝ սիրելի սաներ, որ դուք, խսկապես, կարգապահ լինեք ձեր մտածումներում, ձեր զգացումների մեջ, ձեր վարք ու բարքի մեջ: Սա շատ կարևոր հանգամանք է, առանց դրանց մեր հոգևոր ճեմարանում չենք կարող պահել ուսանողներ: Եվ անցյալում էլ, անշուշտ, պատահել են, որ երբ մենք բալում ապարարություններից կամ հորդորներից հետո, երբ տեսել ենք, որ այս կամ այն ուսանողը այդ բարոյական նկարագիրը չի կարողանում պահպանել, մենք նրանց հրավիրում ենք դուրս գալ ճեմարանից: Այս, ես կրկնում եմ կարևորությամբ, և վստահ եղեք, որ մեր ուշադրությունից երբեք չպիտի վրիպի այս պարագան:

Ես, մասնավոր կերպով, ուզում եմ ողջունել այստեղ դասախոսական կազմը, մանավանդ, որախոսությամբ լսեցի տեսչի զեկուցումից, որ դասախոսական կազմի մեջ ավելացան նաև նոր դասախոսներ, և վստահ եմ, որ նրանք նախկինների հետ միասին՝ ձեռք-ձեռքի տված իրենց պարտականությունները լիակատար կերպով պետք է կատարեն:

Մեր հոգևոր ճեմարանը իմ գնահատականով, կարելի է ասել, որ քայլ առ քայլ հառաջադիմում է, տակավին, գուցե, չի հասած այն բարձունքին, որին մենք տեսնում ենք: Դա դժվար գործ է, երկարատև աշխատանքի ու փորձի և դասախոսական կազմի հետ կապված: Եվ այդ բոլորը, սակայն, ինչպես ասացի, հետզհետե իրագործվում է, և ես վստահ եմ, որ այս ճանապարհով առաջիկա տարիների ընթացքին մենք իրոք պիտի կարողանանք ավելի և ավելի բարձր մակարդակի վրա դնել մեր հոգևոր ճեմարանն ուսումնական և բարոյական, ինչպես նաև հոգևոր դաստիարակչական տեսակետից: Բարեբախտաբար, մենք բոլոր տվյալները ունենք, մեր նյութական պայմանները բավական ձեռնառու են, որպեսզի որևէ խնայողություն չկատարենք այդ տեսակետից: Եվ նաև երջանիկ ենք, որ մեր երկրում բարենպաստ պայմանների մեջ ենք գործում թե՛ իբրև Եկեղեցի և թե՛ իբրև կրոնական տարբեր հաստատություններ: Այստեղ ներկա է մեր պետական իշխանության ներկայացուցիչը, և այս առիթով, ես ուզում եմ իմ երախտագիտությունը հայտնել մեր հայրենանվեր պետությանը, որ միշտ իր բարի վերաբերմունքով նպաստում է Մայր Աթոռի աշխատանքների հառաջդիմության ու նաև մեր հոգևոր ճեմարանի բարգավաճման:

Ահա, այս պայմանների մեջ սկսում ենք մեր նոր տարեշրջանը և ես հայցում եմ բոլորիդ համար Աստուծո օրհնությունը, օգնականությունը և մաղթում եմ ձեզ լիակատար, նորանոր հաջողություններ:

Սիրելի դասախոսներ, և դուք սիրելի ուսանողներ, օգնեցեք մեզ, հոգևոր ճեմարանին, որպեսզի մեր այս ազնիվ և բարի նպատակները հետզհետե իրագործվեն Աստուծո ողորմությամբ:

Թող Տերը ծաղկյալ պահի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը և հոգևոր ճեմարանը, այժմ և միշտ, ամեն:

*
* *

Հոգևոր ճեմարանի բացման սույն հանդիսությունը ավարտվեց խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով և Նորին Սրբության «Պահպանիչ»-ով:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲԵՄ. ԼՈՒՐԵՐ

Սեպտեմբերի 4-ին, կիրակի.—Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, ս. պատարագ է մատուցում Ս. Հովնան արեղա Տերտերյանը:

Հավարտ ս. պատարագի քարոզում է Վեհափառ Հայրապետը:

Նույն օրը Մայր Աթոռի միաբան Ս. Մոմիկ վրդ. Սարգսյանը Ֆրանսիայից վերադառնում է Մայր Աթոռ:

Սեպտեմբերի 6-ին, երեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, գումարվում է Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի հերթական նիստը:

Սեպտեմբերի 10-ին, շաբաթ.—Այսօր ուխտավորաբար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին է այցելում Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ, Հունաստանի հայոց թեմի հայրապետական պատվիրակ Ս. Ոսկան եպս. Գալիաքյանը:

Սեպտեմբերի 11-ին, կիրակի.—Խաչվերաց:

Այսօր Մայր տաճարում, օրվա մեծ տոնի առթիվ, Ավագ խորանի վրա հանդիսավոր ս. պատարագ է մատուցում Ս. Արսեն եպս. Բերբերյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ ոգեշունչ քարոզ խոսում՝ «Ձի ճառ խաչին կորուսելոցն յիմարություն է, այլ փրկելոցս մեր՝ զօրութիւն Աստուծոյ» (Ա Կորնթ. Ա 17) բնաբանով:

Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

Նույն օրը, երեկոյան, կատարվում է «Թափօր Խաչվերացի» ավանդական հանդիսությունը՝ նախագահությամբ Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոպապայանի:

Սեպտեմբերի 12-ին, երկուշաբթի.—Յիշատակ մեռելոց:

Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, ս. պատարագ է մատուցում Ս. Եղիշե քին. Բաղդամյանը:

«Ձկնի սրբոյ պատարագի կատարի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց»:

*
*
*

Սեպտեմբերի 14-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանի հանդիսությունների դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում ժողով՝ նվիրված խաղաղության պաշտպանությանը:

Սույն ժողովին ներկա էին Մայր Աթոռի ներքին թեմերի հոգևորական և աշխարհական պատգամավորները՝ գլխավորությամբ թեմակալ առաջնորդների, Մայր Աթոռի միաբնակությունը, հոգևոր ձեմարանի դասախոսական կապը և ուսանողությունը, մայրավանքի պաշտոնությունը և աշխատավորությունը:

Ժողովի բացումը կատարեց Ս. Ներսես եպս. Պոպայայանը՝ անդրադառնալով աշխարհի ներկա անհանգիստ վիճակին:

Այնուհետև խաղաղության պաշտպանությանը նվիրված ընդարձակ ճառով հանդես եկավ Վեհափառ Հայրապետը, որն իր խոսքի մեջ հատկապես ընդգծեց աշխարհի բոլոր ժողովուրդների պայքարի անհրաժեշտությունը՝ կայուն և տևական խաղաղության պահպանության համար:

*
*
*

Սեպտեմբերի 18-ին, կիրակի.—Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, ս. պատարագ է մատուցում Ս. Ստեփանոս վրդ. Զաքարյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզում «Հոգին Սուրբ եկեցե՛ք ի քեզ, եւ զօրութիւն բարձրելոյն հովանի լիցի ի վերայ քո» (Լուկ. Ա 35) բնաբանով:

Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

*
*
*

Սեպտեմբերի 21-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում միաբնական հերթական հավաքույթ:

*
*
*

Սեպտեմբերի 24-ին, շաբաթ.—Սրբոցն Գեորգայ քաջամարտիկ զօրավարին, Ադուտոսի և Ռոմանոսի երգեցողին:

Այսօր Երևանի Ս. Գևորգ եկեղեցում հանդիսավոր ս. պատարագ է մատուցում Ս. Ոսկան եպս. Գալփաքյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզ խոսում «Ով սուրբ Գեորգ,

պարծանք ապգի մարդկան. հրաշալի ճգնաթեմք ի յերկրի նահատակեալ և յերկինս պսակեալ ընդ անմարմոցն դասս» (շարական) բնաբանով:

Ս. պատարագին ներկա էին Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Ս. Շնորք արքեպ. Գալուստյանը և Հայ Եկեղեցու արտասահմանյան թեմերից մի խումբ բարձրաստիճան հոգևորականներ:

*
*
*

Հոկտեմբերի 2-ին, կիրակի.—Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, հանդիսավոր ս. պատարագ է մատուցում ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Ս. Շնորք արքեպ. Գալուստյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ բովանդակալից ու ոգեշունչ քարոզ խոսում:

Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

*
*
*

Հոկտեմբերի 3-ին, երկուշաբթի.—Այսօր հոգևոր ձեմարանի հանդիսությունների դահլիճում ձեմարանի սաների հետ հանդիպում է ունենում Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Ս. Շնորք արքեպ. Գալուստյանը:

*
*
*

Հոկտեմբերի 4-ին, երեքշաբթի.—Այսօր հոգևոր ձեմարանի հանդիսությունների դահլիճում ձեմարանի սաների համար «Հայոց Երուսաղեմ» թեմայով զեկուցում է Երուսաղեմի հայոց միաբնականության անդամ Ս. Կյուրեղ եպս. Գաբրիլյանը:

Բանախոսության ընթացքում ցուցադրվում էին Սուրբ Քաղաքի վանական տեսարժան վայրերին և Երուսաղեմի հայոց վանքում գտնվող եկեղեցական արվեստի նմուշներին վերաբերող գունավոր պատկերներ:

*
*
*

Հոկտեմբերի 5-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում միաբնական հերթական հավաքույթ:

*
*
*

Հոկտեմբերի 8-ին, շաբաթ.—Սրբոց թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսիսի Քերթաղին, Դաթի Անյաղֆիիստփային, Գրիգորի Նարեկացուն և Ներսիսի Կլայեցուն:

Այսօր Օջականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում հանդիսավոր ա. պատարագ է մատուցում ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Իրաքի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Ավագ եպս. Ասատուրյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզում «Եւ Աստուած ասաց. Եղիցի լոյս եւ եղև լոյս» (Ծնունդք Ա 4) բնաբանով:

ման առթիվ և մաղթելով, որ Աստված բազում երկար տարիներ պարգևի Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

Մեկժամյա այցելությունից հետո Ս. Թորգոմ սրբապանը հրաժեշտ է տալիս եկեղեցու էակատացյալներին և վանահոր ողբեկցությամբ մեկնում Մայր Աթոռ:

Հոկտեմբերի 9-ին, կիրակի.—Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, ա. պատարագ է մատուցում ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող ԱՄՆ-ի հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզում մեռուօրհնության խորհրդի մասին:

Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

Հոկտեմբերի 17-ին, երկուշաբթի.—Այսօր Վեհարանում Վեհափառ Հայրապետին են այցելում Իրաքի հայոց թեմի եկեղեցական վարչության անդամներ պրն. պրն. Հասրաթ Միքայելյանը, Գառնիկ Հախինյանը, Հայկ Պոսթանյանը, Տիրան Օհանյանը և Վահագն Մեսրոպյանը:

Վեհափառ Հայրապետի և հյուրերի միջև տեղի է ունենում ջերմ կրոնց:

Հոկտեմբերի 12-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում միաբանական հերթական հավաքույթ:

Հոկտեմբերի 19-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում միաբանական հերթական հավաքույթ:

Հոկտեմբերի 16-ին, կիրակի.—Այսօր ԱՄՆ-ի հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանը այցելում է Էջմիածին քաղաքի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցի: Եկեղեցու դռան առջև սրբազան հորը մատուցվում են թարմ մեխակներ: Ապա նա առաջնորդվում է եկեղեցի՝ մասնակցելու սուրբ պատարագի արարողությանը: Պատարագիչն էր արժանապատիվ Ս. Վաղարշակ ավագ քնն. Բաղդույանը:

Սուրբ Ավետարանի ընթերցումից առաջ ողջունի և բարիգալության խոսք է ասում եկեղեցու վանահայր Ս. Հովսեփ քնն. Հակոբյանը:

Այնուհետև սրբազան հայրը իր օրհնության խոսքն է ուղղում ներկա բազում հավատացյալներին՝ իր ուրախությունը հայտնելով Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու վերակառուց-

Հոկտեմբերի 23-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում միաբանական հերթական հավաքույթ:

Հոկտեմբերի 30-ին, կիրակի.—Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ խորանի վրա, ա. պատարագ է մատուցում ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Հարավային Ամերիկայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Գրիգորիս եպս. Բունիայանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզում «Տէր, Տէր, զի սքանչելի է անուն քո ի վերայ ամենայն երկրի» (Մաղմուս Ը 1) բնաբանով:

Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՈՒԽՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՒՄԱՐԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ

Սույն թվականի սեպտեմբերի 4-ին, կիրակի օրը, Մայր Աթոռ այցելեց 120 հոգուց բաղկացած եգիպտահայ ուխտավորների մի ստվար խումբ՝ ներկա լինելու Մայր տաճարում մատուցվող կիրակնօրյա սուրբ պատարագին և ստանալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությունները:

Առավոտյան ժամը 10-ին Վեհարանի ընդունարանում Հայոց Հայրապետը շերմորեն ողջունեց խմբի անդամներին և բարի գալուստ մաղթեց նրանց մայր հայրենիք և հայ հավատքի կենտրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: Ընդունելությանը ներկա էր Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպալայանը:

Ընդունելության ընթացքում խմբի ղեկավար Վ. Հովակիմյանը եգիպտահայ ուխտավորների անունից հանդես եկավ Ամենայն Հայոց Հայրապետին ուղղյալ հետևյալ սրտագին խոսքով.

«Վեհափառ Տեր,

Եգիպտահայ թեմի՝ Կահիրեի և Աղեքսանդրիոս հայոց եկեղեցիներու հոգաբարձությունները այս տարի կապմակերպեցին այս ուխտագնացությունը ի Հայաստան և ի Ս. Էջմիածին: Մենք եկած ենք այսօր այս սրբավայրը՝ հայտնելու Ձեզի ոչ միայն մեր անձնական հավատարմությունը, որդիական հարգանքն ու ակնածանքը, այլև ամբողջ եգիպտահայ գաղութի Ձեր փառավորությունը, որոնց գլուխը կգտնվի մեր արժանավոր առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Չավեն արքեպ. Չինչիկյանը, հայտնելու Ձեզի նաև որդիա-

կան սերը Կահիրեի թեմական ժողովի ատենապետ տիար Պոլ Քիլիջյանի և Աղեքսանդրիոս թեմական ժողովի ատենապետ տիար Մարտիկ Չարպիանեյանի:

Մեր սկզբնական բաղձանքն էր ներկա լլվալ սրբալույս մյուռոնի օրհնության, ինչպես նաև Ձերդ Սրբության ծննդյան 75-ամյակի և քահանայական ձեռնադրության քառասնամյակի հանդիսություններուն, սակայն մեր կեցության ժամկետը 12 օրով հառաջվեցավ, և մենք կմեկնինք 13 սեպտեմբերին: Ուստի պահ մը ամենքս մտքով կփոխադրվինք սեպտեմբեր 25-ին տեղի ունենալիք մյուռոնօրհնության հանդիսության և կմաղթինք, որ Ձեր միջոցավ, Ձեր աղոթքներով և բովանդակ հայ ժողովուրդի հավատքի ուժով, աստվածային նախախնամական պորությունը անպակաս ըլլա մեր ժողովուրդին վրա, և Ձեզի, Վեհափառ Տեր, երկար և երջանիկ տարիներ, որպեսզի մեր ժողովուրդը վայելե Ձեր հովանին և Ձեր իմաստուն ղեկավարությունը:

Սփյուռքի մեջ հայերս կճանչցվինք իբրև կրոնական համայնք: Ազգային մեր ինքնությունը կպահենք շնորհիվ մեր կրոնական, այսինքն՝ հոգևոր պատկանելիության և հետևաբար մեր սուրբ Եկեղեցին ազգային կրոնական մեր դիմագծի մեծագույն ապրապըն է:

Արտասահմանի այլապան ժողովուրդներու հսկա փանգվածներուն մեջ հայությունը փոքրամասնություն մըն է, կաթիլ մը օվկիանոսին մեջ և ենթակա ձուլվելու: Բայց այդ

կաթիլը, այդ փոքրամասնությունը շնորհիվ իր աշխատանքի, ձեռներեցության, մանավանդ իր ամրակուռ հավատքին, կգոյատևե և կպահե իր ինքնությունը, քանի չէ որացած իր սուրբ Եկեղեցին, Ս. Էջմիածինը, իր պապենական ավանդությունները, ազգային բարքերը, իր մշակույթը: Եվ ինչպես հին մյուռոնը կխառնվի Նորին՝ պահելու համար ժամանակի և անջրպետի համեմատությունը, նույնպես սփյուռքը կվերանորոգվի իր հաճախադեպ այցերով մայր հայրենիք, իր հոգեկան և մշակութային կապերով, իր նայվածքով, որ միշտ ուղղված է ձյունասպիտակ Արարատի գագաթին:

Մեր մոտ Եկեղեցին և ազգությունը այնպես միախառնված են իրարու, որ կարելի չի վանունք բաժնել: Ս. Էջմիածնի արևը պայծառ է ամեն հայու հոգիին մեջ: Ս. Էջմիածինը հայ ժողովուրդի նավահանգիստն

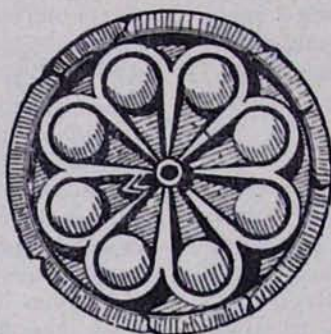
է, ներշնչարանը, ուժը և զորությունը: Տա Աստված, որ այդ լույսը միշտ վառ մնա մեր մեջ:

Խոնարհաբար մատչելով ի համբույր Չեր սուրբ Աջույն՝ կխնդրենք, որ ընդունիք մեր բոլորի որդիական հարգալից սիրտ զգացումները»:

Այս առիթով եզիպտահայ ուխտավորների խմբի կողմից, իբրև սրտագին նվեր, Նորին Սրբությանը հանձնվեց ոսկյա ձեռակերտ մի լանջախաչ:

Ընդունելության վերջում օրհնության խոսք ասաց Վեհափառ Հայրապետը՝ խմբի անդամներին տալով իր հայրական պատգամները:

Ժամը 11-ին եզիպտահայ ուխտավորները, Վեհարանից ուղեկցելով հայրապետական բափուրին, մուտք գործեցին Մայր տաճար, որ ներկա եղան սուրբ պատարագի արարողությունը:

ԼՈՆԴՈՆԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ԽՄԲԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Հայաստան, սուրբ երկիր և մեր
հայրենիք, որտեղ գտնվում են մեր
սրտերը...

Հայաստան...

Աշխարհի երեսին կա լեռներով կնճռա-
պատ մի երկիր: Պատմության ընթացքում
բազմիցս ասպատակող այրուձիների սմբակ-
ները, վայրագ ամբոխի արյունոտ կոտորած-
ներն ու բնիկ ժողովրդի վիշտն ու կարիքն
են կերտել այս երկրի ամեն մի կնճիռը:

Հայաստան...

Աշխարհի երեսին կա սրբազան մի հողա-
կտոր, որի վրա ապրող ժողովուրդը, հարա-
նորոգ հոգով, երկնել է, ստեղծել ու կառուցել.
աշխատել է ու քրտինք թափել, կռվել է, զոհ-
վել ու պահպանել: Եվ այն, ինչ երկնել է,
ստեղծել ու կառուցել, այն, ինչի վրա աշխա-
տել է ու քրտինք թափել, այն, ինչի համար
կռվել է, զոհվել ու պահպանել այս ժողո-
վուրդը,—սուրբ է:

Հայաստան, սուրբ երկիր և մեր հայրենիք:
Այս հողի համար է բաբախում աստղերի պես

աշխարհով մեկ սփռված յուրաքանչյուր հայի
սիրտը: Յուրաքանչյուր սփյուռքահայի աչքե-
րի մեջ կարոտ կա՝ Հայաստանի կարոտ:
Յուրաքանչյուր հայ, երբ Հայաստան է գա-
լիս, ուխտի է գալիս որպես սրբազան մի
ոխտավայր:

Հայրենիքը ուժ է, հայրենիքը հպարտու-
թյուն է ու բոցավառող կրակ այն հոգիների
համար, ովքեր թուլանում են ու սկսում հան-
գել որպես հայ՝ օտարության մեջ:

Այս տարի էլ ուրախություն էր Մայր Աթոռ
Սուրբ Էջմիածնի համար. Անգլիայի մայրա-
քաղաքից տասնմեկ պարման-պարմանուհի-
ներ, առանձին խմբով, հյուր էին եկել մայր
հայրենիք և Սուրբ Էջմիածին: Խումբը հայ-
րենիք էր ժամանել մեծ ոգևորությամբ և ար-
դեն ավանդական դարձած հատուկ ծրագրով.
ոչ միայն տեսնել, ճանաչել հայրենիքը, այլև
սովորել հայրենին. ոչ միայն կարոտալի սըր-

տով ըմբռնել հայրենի բնության վայելքները, այլև սովորել հայեցի նիստուկաց, ըստանալ հայեցի ուսում (հայոց լեզու, հայ պար ու երգ) և այն տանել օտարության մեջ գտնվող իրենց ընկերներին, բարեկամներին, ազգականներին:

Խմբի ղեկավարն էր Մայր Աթոռի միաբան Ս. Հովնան աբղ. Տերտերյանը, որը նոր ավարտելով իր ուսումը Անգլիայի Օքսֆորդի համալսարանում, խմբի հետ վերադառնում էր Մայր Աթոռ:

Լոնդոնահայ երիտասարդների խումբը Հայաստան այցելեց սույն թվականի օգոստոսի 21-ին: Հայրենիքում գտնվելու առաջին օրն իսկ նրանց ընդունեց, բարի գալուստ մաղթեց և իր հայրական օրհնությունները բաշխեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վաչգեն Ա Հայրապետը:

Այնուհետև նրանք տեղավորվեցին Արագածի գեղատեսիլ լանջին գտնվող «Հայկաջեն» հայրապետական ամառանոցում, աստվածաշնչական Արարատի հայացքի տակ:

Շաբաթվա մեջ, առավոտից մինչև կեսօր, հատուկ ծրագրով, երիտասարդների համար անցկացվում էին հայ երգի ու պարի, հայոց լեզվի ուսուցումներ, որոնք կազմակերպել էր Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն: Իրենց ազատ ժամերին երիտասարդները հրճվանքով էին դիտում հայրենի երկրի նվաճումները: Նրանք եղան Երևանի տեսարժան վայրերում, հուզմունքով աղոթեցին Ծիծեռնակաբերդի երկու միլիոն հայ նահատակաց հուշարձանի առաջ, Էրեբունիի ամրոցի ավերակների վրա վերհիշեցին ուրարտական պետության փառքը, եղան Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանում, և նրանց սիրտը հպարտությամբ լցվեց, այցելեցին Հայաստանի Պետական պատկերասրահ, Պատմության թանգարան, հիացան Երևանի մետրոպոլիտենով, ունկնդրեցին անվտանգական «Անուշ» և «Ալմաստ» օպերաները, ներկա եղան Հայաստանի երգ-պարի անսամբլի ելույթներին: Նրանց պատանեկան հոգին ազահոությամբ կլանում էր հայրենի երկրի ամեն մի ուշագրավ երևույթ: Երևանում նրանք քայլում էին գլուխները բարձր պահած, տանտիրոջ նման, հպարտ, որ հայ են և հայրենիքում:

Երիտասարդները եղան Էջմիածնում և աղոթեցին լուսավորչահիմն Մայր տաճարում: Եղան Ս. Հռիփսիմե, Ս. Գայանե, Ս. Շողակաթ վանքերում, Հին և Նոր Վեհարաններում, Էջմիածնի նորակառույց «Ալեք և Մարի Մանուկյան Գանձատանը»: Մայր տաճարում մասնակցեցին սուրբ և անմահ պատարագին՝ հաղորդվելով սրբությամբ: Նրանք շրջապատյուններ կատարեցին դեպի Գառնի, Ս. Գե-

ղարդի վանք, Սանահին և Հաղպատ, Կմայվեցին Սևանա լճով, այցելեցին Զվարթնոցի ավերակները, Օշական, Ամբերդ և Սարդարապատ:

Երիտասարդները հանդիպումներ ունեցան էան բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների, արվեստի ու մշակույթի գործիչների, Մայր Աթոռի միաբանների, հոգևոր ձեռնարանի ուսանողների և պարզ հայ ժողովրդի հետ: Ամեն տեղ նրանց ջերմությամբ էին ընդունում, և նրանք իրենց իզուր էին հարապատներին մեջ:

Անգլիահայ երիտասարդները մայր հայրենիքում մնացին մինչև սեպտեմբերի 12-ը:

Մեկնումի նախընթաց օրը երիտասարդներին Վեհարանում կրկին ընդունեց Վեհափառ Հայրապետը՝ կիսելու համար նրանց տալու փորձությունները և պատգամներ տալու նրանց: Հայրապետը օրհնեց բոլորին՝ պատվիրելով հոգեպես միշտ կապված մնալ հայրենիքին, չկորցնել հայ լեզուն, հայ հավատքը և իսկ նկարագիրը:

Երիտասարդները ոխտեցին մինչև մահ հավատարիմ մնալ մայր հայրենիքին և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին:

Այնուհետև երիտասարդները Հայոց Հայրապետի առջև հանդես եկան գեղարվեստական ամփոփ մի ծրագրով, որը բաղկացած էր Հայաստանում իրենց սովորած հայկական երգերից ու բանաստեղծություններից: Վերջում խմբի անունից շնորհակալական խոսք ասաց Ստեփան Մելջոր:

«Վեհափառ Տեր, հանուն մեր խումբի բոլոր անդամներուն, Չերդ Սրբության կհայտնեմ անսահման շնորհակալություն ու երախտագիտություն, որ այս գեղեցիկ առիթը ըստեղծեցիք՝ հրավիրելով մեզ մայր հայրենիք, Սուրբ Էջմիածին: Ամենքս անչափ ոգևորված ենք հայրենի աշխարհի գեղեցկությամբ:

Այցելեցինք Սարդարապատ, այն վայրը, ուր հայ մարտիկները թափեցին իրենց սուրբ արյունը՝ պահպանելու համար այսօրվան հայրենիքը: Անշուշտ, երբ կհիշենք Սարդարապատը, կարելի չէ մոռնալ Գարեգին Հովսեփյանին, որը խաչն ի ձեռին, կառաջնորդեր հայոց բանակները:

Հայաստան մեր այցելության առաջին օրն իսկ զացինք Ծիծեռնակաբերդ, ուր բոլորս միասին, անշեշ կրակի շուրջ խմբված, երգեցինք «Հայր մեր...»:

Հպարտությամբ կրնանք ըսել, որ, հակառակ ամեն տեսակ չարչարանքներու, մենք՝ հայերս, կարողացանք ոտքի կանգնիլ և այս փոքրիկ Հայաստանի տարածքին վրա կերտել հրաշալի հայրենիք մը:

Սիրեցինք մեր ժողովուրդի հարապատ և ջերմ զգացումները: Առիթ եղավ, որ քանի

մը անգամ երիտասարդական պալատ երթանք, խոսինք երիտասարդներու հետ, տեղեկանանք իրենց կյանքի և ուսման մասին: Իրապես ուրախ ենք, որ այսօրվան Հայաստանի պայմանները հնարավորություններ կստեղծեն բոլոր հայ երիտասարդներուն ստանալու բարձրագույն կրթություն:

Հայաստան մեր այցելությունը անջնջելի պիտի մնա մեր հիշողության մեջ: Ասիկա գեղեցիկ պատեհություն մը եղավ ամենքիս համար՝ ճանչնալու մեր ապգը և մանավանդ՝ ճանչնալու մենք զմեզ:

Մեր սիրելի Վեհափառ Հայրապետ, կխոստանանք, որ մեր պարտքը պիտի ըլլա՝ ոչ միայն կրկին վերադառնալ հայրենիք և Ս. Էջմիածին, այլև կխոստանանք, որ պիտի քաջալերենք լոնդոնահայ մեր երիտասարդ

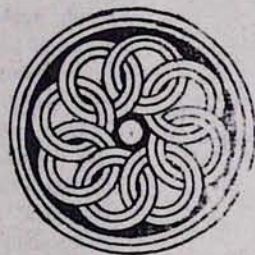
բարեկամները, որ իրենք ևս այցելեն այս սուրբ երկիրը, ուր մեր ամենուս սիրտը կբաբախի:

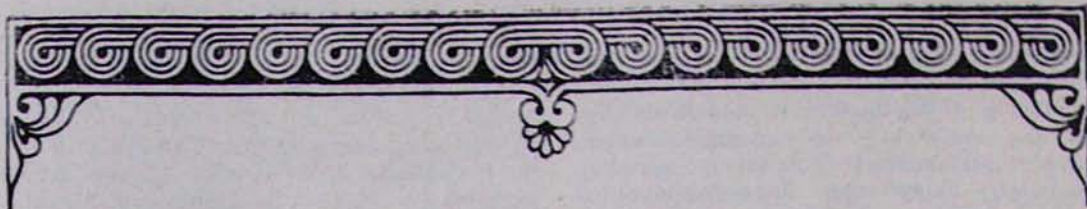
Կուխտենք հավատարիմ զավակներ մնալ Ս. Էջմիածնին և այսուհետև գործոն մասնակցություն բերել Հայաստանյայց եկեղեցիներու:

Թույլ տվեք, Վեհափառ Տեր, մաղթել Ձեզ երջանիկ օրեր և մատչիլ Ձեր Սուրբ Աջին՝ ստանալու համար Ձեր հայրական օրհնությունները»:

Հաջորդ օրը լոնդոնահայ երիտասարդները մեկնեցին Անգլիա՝ իրենց հոգիներում տանելով հայրենիքի անթեղված սերը և քաղցր հիշատակները:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԿԱՎԱԳ ԶԻՆԻՏԱՐՅԱՆ

Ց Ո Ւ Ց Ա Կ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ*

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

(Սկզբի պահպանակի վրա գրված է վարդերի ներքևում)

Հայաստան
աշխրհ (աշխարհագրություն):

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

(Սկզբի պահպանակի կոնակում կազմված է տպագիր մի փոքրիկ թուղթ, հետևյալ արձանագրությամբ)

Նուէր
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին
Յակոբ Ա. Անասեանից
Երևան—1978 թ.:

№ 576

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՐՆԹԱՅԻՈՑ
ԱՌԱՋԻՆ ԹՂԹԻՆ
(Ա. տետրակ)

Թերթերը՝ 93:— Պրակները՝ 7, յուրաքանչյուրը 14-ական թերթից, բացի Ա՝ 12, Բ՝ 15 և Է՝ 10 թեր-

* Շարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1964 թվականի № № Ը—Թ-ից, ԺԲ-ից, 1965 թվականի № № Ը—Ժ-ից, 1968 թվականի № Է-ից, 1970 թվականի № № Դ—Ե-ից, Ժ-ից, ԺԲ-ից, 1971 թվականի № № Ե—Ը-ից, ԺԱ—ԺԲ-ից, 1972 թվականի № № Ա—Բ-ից, Դ-ից, 1973 թվականի № № Ա—Գ-ից, Ը-ից, 1974 թվականի № № Գ-ից, Է—Ը-ից, 1975 թվականի № № Ա-ից, Գ-ից, ԺԱ—ԺԲ-ից, 1976 թվականի № № Բ—Ե-ից, Է—Թ-ից, ԺԲ-ից, 1977 թվականի № № Գ—Ժ-ից, 1978 թվականի № № Ա-ից, Դ-ից, 1979 թվականի № № Բ-ից, Դ-ից, Զ—Է-ից, ԺԲ-ից, 1980 թվականի № № Բ—Գ-ից, Ը-ից, Ժ—ԺԲ-ից և 1981 թվականի № № Ա—Դ-ից, Է-ից, Թ—ԺԲ-ից, 1982 թվականի № № Ա-ից, Գ-ից, Ժ—ԺԲ-ից և 1983 թվականի № № Բ—Գ-ից և Է—Ը-ից:

թից են:— Մեծությունը՝ 21.2×16.4×1 սմ.:— Նյութը՝ հաստ թուղթ:— Կազմը՝ սև թղթակազմ բարակ ըստ-վարությունը:— Պահպանակները՝ սկզբում և վերջում սեղակալ հասարակ բաց կապտավուն թուղթ:— Վիճակը՝ բավարար:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դա-տարկ թղթերը՝ 1ա և բոլոր թղթերի կոնակի մասը դատարկ է, բացի 91բ, 92բ և 93բ էջերից:— Տողերը՝ 19:— Գծումները՝ թուղթն ինքնին զծավոր է:— Գի-րը՝ շղագիր:— Զարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը՝ Շնորհք վարդապետ (այժմ Տ. Շնորհք արքեպիսկո-պոս Գալուստյան, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք):— Ժա-մանակը՝ 1939 թ.:— Վայրը՝ Երուսաղեմ:— Ծանոթա-գրություն՝ ձեռագիրն ստացված է Նոր Վեհարանի գրադարանից 17 նոյեմբերի 1982 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 3ա.—Մասն առաջին:

Ներածություն:

Թ. 3բ.—Ա. Ընդհանուր ներածություն:

Թ. 4ա.—Գլուխ Ա—Ընդհանուր տեսություն մը Պո-ղոս Առաքելի թուղթերու մասին:

Թ. 10ա.—Պատմություն հաստատման Կորնթոսի Ե-կեղեցիին:

Թ. 21ա.—Բ. Մասնաւոր ներածություն:

Թ. 22ա.—1. Վաւերականություն:

Թ. 33ա.—2. Շարժաթիւր:

Թ. 34ա.—3. Տեղը:

4. Թուականը:

5. Վարդապետական ուսուցումը:

Թ. 35ա.—6. Գրական ընդհանուր յատկանիշեր:

Թ. 44ա.—Պարունակություն:

Մասն Առաջին:

Մասն Երկրորդ:

Թ. 45ա.—Բ. Հերձուածը (Առաջին խնդիր):

Թ. 55ա.—Գլուխ Բ—Կիրարկում Ամոյ փրկելու մե-թոսին:

Թ. 65ա.—Գլուխ Գ—Ա. Պողոսի քարոզությունը ի Կորնթոս:

Թ. 69ա.—Քրիստոնեայ քարույքին ճշմարիտ ըմբռնումը:

Թ. 70ա.—Ընդհանուր սահման քրիստոնեայ քարույքին:

Թ. 72ա.—Գլուխ Դ—ձգքիտ դիրքը եկեղեցւոյ պաշտօնէին:

Թ. 76ա.—Կիրարկում նախորդ հատուածին և վերջ հերձուածի խնդրոյն:

Թ. 84ա.—Գլուխ Զ—Հեթանոս դատարաններ դիմելու հարց (երրորդ խնդիր):

Թ. 86ա.—I—Դատ' հեթանոս դատարաններու առջև:

Թ. 91ա.—II, Պոռնկութեան հարցը նկատի առնելու և նախորդ սկզբունքներու լոյսին ներքև:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 2ա.—

Ա. Տարակ

Մեկնութիւն

առ

Կորնթացիս

Առաջին

Թուղթին

8—10—(19) 39:

№ 577

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՐՆԹԱՑԻՈՑ

ԱՌԱՋԻՆ ԹԼԹԻՆ

(Բ. տետրակ)

Թերթերը՝ 100:— Պրակները՝ 7, յուրաքանչյուրը 14-ական թերթից, բացի՝ 2, որ 16 թերթից է բաղկացած:— Մեծությունը՝ 21.2×16.4×1 սմ.:— Նյութը՝ հաստ թուղթ:— Կազմը՝ սև թղթակազմ բարակ ըստ վարաթուղթ:— Պահպանակները՝ սկզբում և վերջում մեկական հասարակ բաց կապտավուն թուղթ:— Վիճակը՝ լավ:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ բոլոր թղթերի կոնակի մասը դատարկ է, բացի 100թ էջից:— Տողերը՝ 19:— Գծումները՝ թուղթին ինքնին գծավոր է:— Գիրը՝ շղագիր:— Ձարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը՝ Ընդհանր վարդապետ (այժմ Տ. Ընդհանր արքեպիսկոպոս Գալուստյան, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք):— Ժամանակը՝ շատ հավանաբար 1939 թ., նախորդի (№ 576) նման:— Վայրը՝ Երուսաղեմ:— Ծանոթագրություն՝ ձեռագիրն ստացված է Նոր Վեհարանի գրադարանից 17 նոյեմբերի 1982 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 3ա.—Ա. Պողոսի թուղթերուն վաւերականութիւնը (իւն) ը:

Թ. 9ա.—Կորնթոս:

Թ. 16ա.—Կացութիւնը Կորնթոսի մէջ Ա. Պողոսի մեկնումէն վերջ:

Թ. 23ա.—Կորնթական թուղթեր:

Թ. 37ա.—Դէպքերու շարունակութիւնը վերջին թուղթի առաջումէն յետոյ:

Թ. 40ա.—Համառոտութիւն Կորնթոսի եկեղեցիին

հետ կապ ունեցող դէպքերու, իրենց հաւանական բուականներով:

Թ. 42ա.—Մեկնութիւն:

Թ. 42բ.—Ծրագիր մեկնութեան:

Թ. 43ա.—Ա. Նախաբան:

I. Առաջեկան՝ ողջոյն:

Թ. 54ա.—II. Գոհաբանութիւն:

Թ. 59ա.—II. Աստուծոյ փրկելու մեթոտը:

Թ. 64ա.—III. Կիրարկում վերև արտահայտուած գաղափարներով:

Թ. 72ա.—Երկրորդ:

Թ. 75ա.—Տաճարք:

Թ. 77ա.—Ապր' ընդդէմ հովուական պաշտօնի լոկ մարդկայնօրէն գնահատումին:

Թ. 82ա.—Բ. հարց—Պոռնկութեան դէպք մը:

Գլուխ Ե:

Թ. 94ա.—Բ. մաս:

Թ. 95ա.—I. Ամուսնութիւն և յարակից հարցեր:

I. Կուսութիւն և ամուսնութիւն:

Թ. 97ա.—2. Յանձնարարութիւնք ամուսնաց և այլնաց:

Թ. 98ա.—3. Յանձնարարութիւնք՝ հեթանոս լծակից ունեցող քրիստոնէից:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 2ա.—

Բ. Տարակ

Մեկնութիւն

առ

Կորնթացիս

Առաջին

Թուղթին:

№ 578

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՐՆԹԱՑԻՈՑ

ԱՌԱՋԻՆ ԹԼԹԻՆ

(Գ. տետրակ)

Թերթերը՝ 95:— Պրակները՝ 6, յուրաքանչյուրը 16-ական թերթից, բացի Գ պրակը, որ 15 թերթ է:— Մեծությունը՝ 20.6×15.8×0.9 սմ.:— Նյութը՝ միջակ թուղթ:— Կազմը՝ սև թղթակազմ բարակ ստվարաթուղթ, որի կոնակի վրա ոսկեգույնով գրված է անգլերեն «Beyt-ul-Makdes Library»: Նույնի թարգմանությունը գրված է նաև արաբերենով: Այս երկու տող գրության վերևում ճնշումով նկարված է ոսկեգույն Օմարի մկիթը:— Պահպանակները՝ սկզբում և վերջում մեկական բարակ սպիտակ թուղթ:— Վիճակը՝ բավարար:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ 60ա—95բ, ինչպես նաև նախորդ բոլոր թղթերի կոնակի մասը դատարկ է:— Տողերը՝ 20:— Գծումները՝ թուղթին ինքնին գծավոր է:— Գիրը՝ շղագիր:— Ձարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը՝ Ընդհանր վարդապետ (այժմ Տ. Ընդհանր արքեպիսկոպոս Գալուստյան, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք):— Ժամանակը՝ շատ հավանաբար 1939 թ., նախորդ երկուսի (№ 576 և 577) նման:— Վայրը՝ Երուսաղեմ:— Ծանոթագրություն՝ ձեռագիրն ստացված է Նոր Վեհարանի գրադարանից 17 նոյեմբերի 1982 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 2ա.—Գլուխ Է:

Թ. 6ա.—Կուսանաց խնդիր:

Թ. 9ա.—Գլուխ ԺԱ:

Ա. Կասանց սըղմուն հարց:

Թ. 15ա.—Հոգևոր շնորհաց գործածության մասին:

Թ. 32ա.—Գլուխ ԺԳ:

Բ. Սիրոյ փառաւոր յատկանշեքը:

Թ. 44ա.—ԺԵ Գլուխ:

Թ. 46ա.—Ա. Բսի Յարութիւնը հաստատուած պատասխան ապացոյցներով:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 1ա.—

Մեկնութիւն

առ

Կորնթացիս

Ա. Թուղթին

(շար. է. 21):

№ 579

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՐՆԹԱՅԻՈՅ

Թերթերը՝ 32:— Պրակները՝ 1:— Մեծությունը՝ 20,8×15,9×0,2 սմ:— Նյութը՝ բարակ թուղթ:— Կազմը՝ սև թղթակազմ բարակ ստվարաթուղթ:— Պահպանակներ՝ չունի:— Վիճակը՝ լավ:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ ձեռագրի բոլոր թղթերի կռակը դատարկ է, ինչպես նաև 10ա թերթը:— Տողերը՝ 18:— Գծումները՝ թուղթի ինքնին գծավոր է:— Գիրը՝ շղագիր:— Չարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը՝ Շնորհք վարդապետ (այժմ Տ. Շնորհք արքեպիսկոպոս Գալուստյան, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք):— Ժամանակը՝ շատ հավանաբար 1939 թ., նախորդ էրեթի (№ № 576—578) նման:— Վայրը՝ Երուսաղեմ:— Մանրագրություն՝ ձեռագիրն ստացված է Նոր Վեհարանի գրադարանից 17 նոյեմբերի 1982 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 1ա.— (Շար. է. 36):

Թ. 4ա.—Այրեսց վերամուսնութեան հարց (39—40):

Թ. 6ա.—Գլուխ Թ:

Թ. 17ա.—Գլուխ Ժ. 14—33:

Թ. 24ա.—Գլուխ ԺԱ:

Թ. 29ա.—Գլուխ ԺԳ:

(Չեռագրում կա նաև անջատ երեք թերթ թուղթ, որոնց վրա գրված են հետևյալ վերնագրերը)

Ներածություն Ա. և Բ. Թեաղոնիկեցու թուղթերուն:

Ա. Թեաղոնիկե:

Բ. Պողոս Առաքեալի գործունեութիւնը ի Թէաղոնիկէ:

Բ. Թէաղոնիկեցիս:

Ա. Գլուխ:

Բ. Գ. Դ. Ե.:

№ 580

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԹՂԹԵՐԻ

Թերթերը՝ 84:— Պրակները՝ 6:— Մեծությունը՝ 21,1×16,8×0,9 սմ:— Նյութը՝ հաստ թուղթ:— Կազմը՝ սև լաթակազմ բարակ ստվարաթուղթ:— Պահպանակները՝ սկզբում և վերջում մեկական կապտավուն թուղթ:— Վիճակը՝ լավ:— Գրությունը՝ միասյուն:— Դատարկ թղթերը՝ 1ա, 81ա—84բ, ինչպես նաև ձեռագրի բոլոր թղթերի կռակը դատարկ է, բացի 75բ—80բ թերթերից:— Տողերը՝ 19:— Գծումները՝ թուղթի ինքնին գծավոր է:— Գիրը՝ շղագիր:— Չարդագրություն՝ չունի:— Գրիչը՝ Շնորհք վարդապետ (այժմ Տ. Շնորհք արքեպիսկոպոս Գալուստյան, Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք):— Ժամանակը՝ 9 հոկտեմբերի 1939 թ.:— Վայրը՝ Երուսաղեմ:— Մանրագրություն՝ ձեռագիրն ստացված է Նոր Վեհարանի գրադարանից 17 նոյեմբերի 1982 թ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Թ. 3ա.—Գլուխ Ա:

Համառոտ տեսութիւն մը Կաթողիկէ թուղթերու մասին:

Թ. 22ա.—Բ. Մաս—Մեկնութիւն:

Թ. 23ա.—Գլուխ Ա.—Համառոտութիւն:

1. Նամակագրական ողջոյն:

Թ. 27ա.—Ա. Ինչ ինչ կրօնական ճշմարտութեանց մասին:

Թ. 30ա.—Անդադարձ ակնարկ:

Թ. 37ա.—Անդադարձ ակնարկ:

Թ. 49ա.—Գլուխ Բ. (շար.):

Թ. 51ա.—Գլուխ Գ. (շար.):

Թ. 56ա.—Գլուխ Դ:

Թ. 64ա.—Մեկնութիւն Պետրոսի Առաջին թուղթին: Գլուխ Ա:

Թ. 71ա.—Ներածութիւն թղթոյն Բ. Պետրոսի:

Թ. 74ա.—Ներածութիւն թղթոյն Յովայի:

Թ. 75ա.—Կանոնականութիւն:

Թ. 75բ.—Յայտնութիւն Յովհաննու, ներածութիւն:

Թ. 80ա.—Հեղինակը:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Թ. 2ա.—

Ա. Տեսարակ

Մեկնութիւն Կաթողիկէ Թուղթերուն

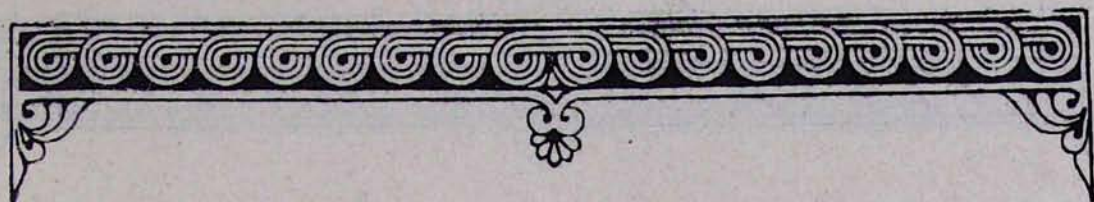
9—10—(19) 39:

ՀԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

(Կազմի առաջին երեսին կայցված մի փոքր տխուր վրա գրված է)

Ա. Գրող մեկնութիւն:

(Շարունակելի)

«ЭЧМИАДЗИН»
ОФИЦИАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ЭЧМИАДЗИНСКОГО КАТОЛИКОСАТА
(СЕНТЯБРЬ—ОКТАБРЬ 1983 г.)

1. Прием в Президиуме Верховного Совета Армянской ССР и вручение почетной грамоты Католикосу всех армян Вазгену I, 29 сентября 1983 г. (стр. 3—5).

2. Прием в Совете Министров Армянской ССР, 26 сентября 1983 г. (стр. 6—9).

3. Приветственное послание от 20 сентября 1983 г. председателя совета по делам религии при Совете Министров СССР тов. В. Куроедова, по случаю 75-летия со дня рождения Католикоса всех армян Вазгена I (стр. 10).

4. Слово Католикоса всех армян Вазгена I, произнесенное по случаю мироосвящения (25 сентября 1983 г.) (стр. 11—12).

5. Слово Его Святейшества Католикоса всех армян Вазгена I, произнесенное на торжественном заседании по случаю 75-летия со дня Его рождения, в резиденции Эчмиадзинского католикосата (27 сентября 1983 г.) (стр. 13—17).

6. Сообщение о мироосвящении и торжественном праздновании 75-летия со дня рождения Католикоса всех армян Вазгена I с 25 по 30 сентября в Первопрестольном Эчмиадзине (стр. 18—21).

7. Торжества по случаю мироосвящения и 75-летия со дня рождения Католикоса всех армян Вазгена I с 22 по 30 сентября в Первопрестольном Эчмиадзине (стр. 22—30).

8. Торжественное заседание в зале резиденции Эчмиадзинского Католикосата, посвященное 75-летию со дня рождения, 40-летию священства и 28-летию интронизации Его Святейшества Католикоса всех армян Вазгена I (27 сентября 1983 г.) (стр. 31—70).

9. Список делегатов и гостей, принимавших участие в торжествах, посвященных мироосвящению 1983 года, 75-летию со дня рождения, 40-летию священства и 28-летию интронизации Католикоса всех армян Вазгена I (стр. 71—73).

10. Иеромонах Асохик Аристакесян—К 75-ле-

тию со дня рождения Его Святейшества (стихотворение) (стр. 74).

11. Защита докторской диссертации заместителем предстоятеля армянской епархии в Азербайджане архимандритом Ананией Арабаджяном и присвоение ему власти верховного архимандрита (стр. 75—76).

12. Сообщение о посвящении в епископы и о рукоположении в иеромонахи, состоявшихся в Кафедральном Соборе св. Эчмиадзина 16 октября и 23 октября 1983 г. (стр. 77—78).

13. Посвящение в епископы в Кафедральном Соборе св. Эчмиадзина 23 октября 1983 г. (стр. 79—83).

14. Биографии епископов Григориса Бунятына, Гарегина Нерсисяна и Анании Арабаджяна (стр. 84—86).

15. Священническое рукоположение в Кафедральном Соборе 30 октября 1983 г. (стр. 87—90).

16. Биографии иеромонахов, Торгома Харазяна, Асохика Аристакесяна и Шнорка Багдасаряна (стр. 91—93).

17. Священническое рукоположение в церкви св. Гаянэ 25 октября 1983 г. (стр. 94).

18. Открытие учебного года в Духовной Академии 10 сентября 1983 г. (стр. 95—97).

19. Хроника событий, имевших место в Первопрестольном Эчмиадзине за сентябрь—октябрь месяцы (стр. 98—100).

20. Посещение Первопрестольного Эчмиадзина группой армянских поломников из Египта, 4 сентября 1983 г. (стр. 101—102).

21. Приезд в Армению группы молодых армян из Лондона и посещение ими Первопрестольного Эчмиадзина в августе—сентябре 1983 г. (стр. 103—105).

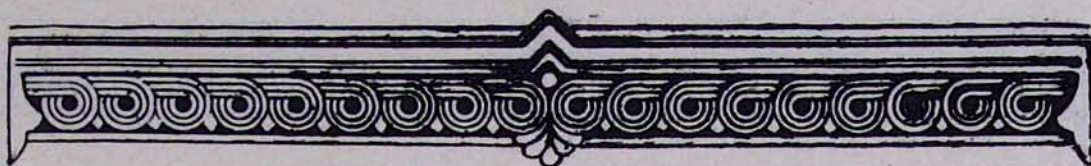
22. Нубар Микаэлян—Список новых рукописей полученных Первопрестольным Эчмиадзином (№№ 576—580) (стр. 106—108).

"ETCHMIADZIN"

OFFICIAL JOURNAL OF HOLY ETCHMIADZIN (SEPTEMBER-OCTOBER 1983)

1. Reception at the Presidium of the Armenian S.S.R.'s Supreme Soviet and the delivery of the Diploma of Honor to His Holiness, 29th September 1983 (pages 3—5).
2. Reception at the Armenian S.S.R.'s Council of Ministers, 26th September 1983 (pages 6—9).
3. The congratulating letter of Mr. Vladimir Kuroyedov, the president of the Council of Religious affairs, adjoining to the Ministers' Council of U.S.S.R., on the occasion of the 75th birthday anniversary of His Holiness (page 10).
4. The speech of His Holiness given on the occasion of blessing of the Holy Oil (25th September 1983)—(pages 11—12).
5. The speech of His Holiness given in the Patriarchal Residency, during the festivities organized on the occasion of the 75th anniversary of His birthday (27th September 1983)—(pages 13—17).
6. Communiqué about the blessing of the Holy Oil in the Mother See and the celebration of His Holiness's 75th birthday anniversary, during the days of 25—30th September 1983 (pages 18—21).
7. Description of the festivities in the Holy See on the occasion of the blessing of the Holy Oil and the 75th birthday anniversary of His Holiness, 22—30th September 1983 (pages 22—30).
8. Description of the festivities in the Patriarchal Residency's great hall, devoted to the 75th birthday, 40th sacerdotal activity and 28th enthronement anniversary of His Holiness, 27th September 1983 (pages 31—70).
9. The list of the delegates and the guests who have participated to the festivities of the blessing of the Holy Oil and celebrations of the 75th birthday anniversary of His Holiness (pages 71—73).
10. Reverend Assoghik Aristakesian—Poetry dedicated to the 75th birthday anniversary of His Holiness (page 74).
11. The vicar of the prelate of Azerbaidjan's Armenian diocese, Rev. Ananya Arabadjian's defending of the doctoral thesis and the granting of the doctoral authority (pages 75—76).
12. Communiqué about the episcopal consecration and monachal ordination, which took place in the Holy See of St. Etchmiadzin on the 16th and 23rd of October 1983 (pages 77—78).
13. Episcopal consecration in the Holy Cathedral of St. Etchmiadzin, on the 23rd October 1983 (pages 79—83).
14. The biographies of Bishops Grigoris Buniatian, Garegin Nersissian and Ananya Arabadjian (pages 84—86).
15. Sacerdotal ordination in the Holy Cathedral of St. Etchmiadzin, on the 30th October 1983 (pages 87—90).
16. The biographies of Rev. Thorgom Khara-zian, Rev. Assoghik Aristakesian and Rev. Shnork Baghdassarian (pages 91—93).
17. Sacerdotal ordination in the church of Holy Gayane, on the 25th October 1983 (page 94).
18. The commencement of the school year of the Spiritual Seminary, on the 10th September 1983 (pages 95—97).
19. Divine liturgy services and sermons delivered in the Holy Cathedral and description of church festivities in the Holy See during the months of September and October (pages 98—100).
20. The group of the Armenian pilgrims from Egypt in the Holy See of St. Etchmiadzin, on the 4th September 1983 (pages 101—102).
21. The visit to the fatherland and Holy Etchmiadzin of the group of young Armenians from London, from the end of August to the beginning of September (pages 103—105).
22. Nubar Mikaelian—The list of the newly received manuscripts of the Mother See of Holy Etchmiadzin under the numbers of 576—580 (pages 106—108).

„ETCHMIADZINE“

ORGANE OFFICIEL DU SAINT-SIEGE D'ETCHMIADZINE
(SEPTEMBRE-OCTOBRE 1983)

1. Réception au Présidium du Soviet Suprême de la R.S.S. d'Arménie et remise du Diplôme d'Honneur à Sa Sainteté Vasken Ier (29 septembre 1983)—(pages 3—5).

2. Réception au Conseil des Ministres de la R.S.S. d'Arménie (26 septembre 1983)—(pages 6—9).

3. Lettre de félicitation de M. Vladimir Kouroïedov, président du Conseil des Affaires Religieuses près le Conseil des Ministres de l'U.R.S.S., adressée le 20 septembre 1983 à Sa Sainteté Vasken Ier à l'occasion du 75e anniversaire de sa naissance (page 10).

4. Allocution de Sa Sainteté prononcée le 25 septembre 1983 à l'occasion de la bénédiction du saint chrême (pages 11—12).

5. Allocution de Sa Sainteté prononcée le 27 septembre 1983 dans la Résidence patriarcale de Saint-Etchmiadzine lors des festivités organisées à l'occasion de son anniversaire (pages 13—17).

6. Communiqué de la Chancellerie du Saint-Siège concernant la bénédiction du saint chrême et la célébration à Saint-Etchmiadzine du 75e anniversaire de la naissance de Sa Sainteté Vasken Ier (pages 18—21).

7. Description des solennités qui ont eu lieu au Saint-Siège d'Etchmiadzine du 22 au 30 septembre 1983 à l'occasion de la bénédiction du saint chrême et du 75e anniversaire de la naissance de Sa Sainteté (pages 22—30).

8. Description des festivités organisées le 27 septembre 1983 dans la grande salle de la Résidence patriarcale et consacrées au 75e anniversaire de la naissance, au 40e anniversaire du sacerdoce et au 28e anniversaire de l'intronisation de Sa Sainteté Vasken Ier (pages 31—70).

9. Liste des délégués et des invités qui ont participé aux solennités de la bénédiction du saint chrême et à la célébration du 75e anniversaire de la naissance de Sa Sainteté (pages 71—73).

10. Père Assoghik Aristakessian—Poème dédié à Sa Sainteté Vasken Ier à l'occasion du 5e anniversaire de sa naissance (page 74).

11. Soutenance de thèse et collation du degré de docteur majeur (dzayragouyn vardapet) en théologie au Père Anania Arabadjian, vicaire du prélat du diocèse des Arméniens d'Azerbaïdjan (pages 75—76).

12. Communiqué de la Chancellerie du Saint-Siège concernant le sacre de trois évêques et l'ordination de trois prêtres dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine le 16 et le 23 octobre 1983 (pages 77—78).

13. Description du sacre de trois évêques dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine (pages 79—83).

14. Biographies des évêques Grigoris Bouniatian, Garéguine Nersissian et Anania Arabadjian (pages 84—86).

15. Description de l'ordination de trois prêtres dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine (pages 87—90).

16. Biographies des Pères Torgom Kharazian, Assoghik Aristakessian et Chenorhik Baghdassarian (pages 91—93).

17. Ordination de prêtre dans l'église de Sainte-Gafanée (25 octobre 1983)—(page 94).

18. Réunion solennelle au Séminaire théologique du Saint-Siège d'Etchmiadzine à l'occasion de la rentrée des classes de l'année scolaire 1983—1984 (pages 95—97).

19. Brèves informations concernant la célébration des saintes messes, les sermons prononcés à cette occasion et d'autres cérémonies religieuses qui ont eu lieu dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine au cours des mois septembre-octobre 1983 (pages 98—100).

20. Visite au Saint-Siège d'Etchmiadzine d'un groupe de pèlerins arméniens d'Égypte (4 septembre 1983)—(pages 101—102).

21. Visite à la mère patrie et au Saint-Siège d'Etchmiadzine d'un groupe d'étudiants, membres de la Jeunesse Arménienne de Londres (pages 103—105).

22. Index des manuscrits reçus au Saint-Siège d'Etchmiadzine et placés sous les numéros 576—580) (pages 106—108).

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդունելություն Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահությունում և պատվոգրի հանձնում Վեհափառ Հայրապետին	3
Ընդունելություն Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդում	6
ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական գործերի հորինողի նախագահ Վաղիմիր Կուրոյեդովի շնորհավորական գիրը Հայոց Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ	10
Տ. Տ. Վազգեն Ա կաթողիկոսի խոսքը արտասանված մեռնօրինության առթիվ	11
Տ. Տ. Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի խոսքը արտասանված Սուրբ Էջմիածնում հանդիսավոր նիստին	13
Հաղորդագրություն	18
Հանդիսություններ Մայր Աթոռում արքայույս մատնի օրինության և Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ	22
Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակին, քահանայապետության 40-ամյակին և զահակության 28-րդ տարեդարձին նվիրված հանդիսավոր նիստը Վեհարանի հանդիսությանց դահլիճում	31
1983 թվականին արքայույս մեռնի օրինության, Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակի, քահանայական կոչման 40-ամյակի և զահակության 28-րդ տարեդարձի հանդիսություններին մասնակցած պատգամավորների և հյուրերի ցուցակ	71
ԱՍՈՂԻԿ ԱՔԵՂԱ ԱՐԻՍՏԱԿԵՍՅԱՆ—Վեհափառ Հայրապետի ծննդյան 75-ամյակին	74
Ծայրագույն վարդապետական իշխանության տվյալներ	75
Հաղորդագրություն	77
Եպիսկոպոսական ձեռնադրություն	79
Տ. Գրիգորիս եպիսկոպոս Բունիսթյան	84
Տ. Գրեգին եպիսկոպոս Նեոսիսյան	85
Տ. Անանիոս եպիսկոպոս Արարչյան	86
Քահանայական ձեռնադրություն Մայր Աթոռում	87
Տ. Թորգոմ արեղա Խարապյան	91
Տ. Ասողիկ արեղա Արիստակեսյան	92
Տ. Շուրիք արեղա Բաղդասարյան	93
Քահանայական ձեռնադրություն	94
Հոգևոր ձևարանի ուսումնական տարեշրջանի բացումը	95
ՄԱՅՐ ԱԹՈՂՈՒՄ—Եկեղեցական բեմ, լուրեր	98
Եզիպատահայ ուխտավորների խումբը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում	101
ՀԱՅԿ ԱՐԿԱՎԱԳ ԶՈՒՆԴԱՐՅԱՆ—Լուդոնահայ երիտասարդաց խմբի այցելությունը մայր հայրենիք և Սուրբ Էջմիածին	103
Յուցակ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի նոր ստացված ձեռագրերի	106
„Эчмиадзин“ официальный журнал Эчмиадзинского Католикосата	109
„Etchmiadzin“ official Journal of Holy Etchmiadzin	110
„Etchmiadzine“ organe officiel du Saint-Siege d'Etchmiadzine	111

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԵՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Армянская ССР, Эчмиадзин, Редакция журнала «Эчмиадзин».

Rédaction de la revue «Etchmiadzine», Etchmiadzine. Arménie, URSS

Հանձնված է արտադրության 5.12.1983 թ.: Ստորագրված է տպագրության 6.01.1984 թ.:
Տպագրական 7 մամուլ + 40 ներդիր, թուղթ 60×84¹/₈, պատվեր 950

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան, 1983 թ.

